

Rodna gruda

Slovenija

Vaša pisma	2
Dogodki	4
Jugoslavija in svet, Gospodarske novice	6
Obnova slovenskih kulturno-zgodovinskih spomenikov	8
Intervju: Hinko Gracej	11
Srečanje z rojaki v ZDA	12
»S pesmijo so nam prinesli domovino ...«	13
Nenavadni svečinski godci	14
Slovenske legende	16
Po Sloveniji	18
Osebnosti	19
Turistični vodnik	20
Naravni zakladi Slovenije	21
Slovenija v mojem objektivu	12
Sprehod po slovenskih galerijah	23
Črtice iz slovenske zgodovine	24
Umetniška beseda: Etbin Kristan	28
Mladim po srcu	30
Vaše zgodbe	32
Naši po svetu	34
Od Porabja do Čedad	38
Nove knjige	39
Materinščina	40
65 let velike slovenske odločitve	41
Mislimo na glas, Filatelija	43
Slovenski lonec	44

Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos por el mundo

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov

61000 Ljubljana, Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednica

Jagoda Vigele

Oblikovanje

Janez Reher, Franc Valetič

Oblikovanje naslovne strani

Irena Majcen

Uredniški odbor

Marko Kern, Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Ina Slokan, Mila Šenk, Jagoda Vigele, Matjaž Vizjak, Janez Zrnc

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Miha Mihelič, Ernest Petrin, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Lenart Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)
Revija izhaja vsak mesec, 8. in 9. številka izideta skupno.

Letna naročnina

Jugoslavija 330 din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 10 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA – U.S.A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5
pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Poština plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973

od kod
smo doma

where are
we from

de donde
somos

Srečanje v Škofji Loki

Učna leta ob dedku

Sedimo v prijetni kmečki kuhinji pri Cegnarjevih v Škofji Loki. Klepetamo, govorimo o vsemogočem, obujamo spomine, pred nami je pet velikih, polnih albumov. 15-letni Stane nam razlaga ob slikah, pripoveduje o sebi, o očetu, o Kanadi, od koder se je vrnil. Vsako sliko nam podrobno opiše. Ob pripovedi spoznamo njega in delček njegovega življenja.

»To je bila naša hiša v Kanadi. Vidite, tu ima očka mehanično delavnico, tu je bazen, kjer sva se z bratom veliko kopala, tu pa je ded, ko je prišel k nam na obisk...«

Ko nam omeni deda, mu oči zasijejo. Hodomušno pogleda prek mize, kjer njegov pogled ujame dedovega.

»Stane je prišel k nam v Škofjo Loko letos poleti, maja je bilo. Odločil se je, da bo ostal nekaj let pri nas in jaz sem bil tega zelo vesel. Rad imam tega mojega fanta in dnevi so kar bolj pisani in polni, odkar je pri nas Stane,« pove ded Franc.

Maja se je Stane odločil, da se vrne v Slovenijo k dedu. V Kanadi mu je sicer vse všeč, zgodilo pa se je tudi marsikaj takega, česar se zdaj nerad spominja in zaradi česar je pravzaprav odšel od očeta. Z očetom sta bila vseskozi velika prijatelja in hudo mu je bilo, ko se je fant odločil, da gre v Slovenijo. Obljubila sta s si, da bo to samo za nekaj let, da se izšola, potem pa pride nazaj v Kanado, kjer se je rodil, kjer je preživel otroška leta.

Pravzaprav je Stane še vedno otrok, toda nekako resen za svoja leta, pa vseeno navihano odkritosrčen in neposreden v svoji pripovedi.

»Očka se je drugič poročil, imam tudi majhnega brata. Njega imam zelo rad in sva se veliko igrala skupaj. Vendar v to družino jaz nekako nisem sodil, pa sem šel k dedu, ki me je bil vesel in ga imam tudi jaz strašno rad.«

Stane Cegnar, 15-letni deček iz Kanade, je prišel za nekaj let na šolanje k staremu očetu v Škofjo Loko

V maju lani je bilo pri Cegnarjevih sploh zelo zabavno. Vsa hiša je oživila, vse je napolnilo neko pričakovanje, strah, trema: kako bo, bo Stanetu všeč, kje bo spal, kaj mu bomo kuhali, kje si bo našel prijatelje... Strah je bil odveč.

»Že ko je stopil z letala, ko sva se objela, sem vedel, da bo vse v redu,« se zasmije ded. »Tudi Stanetovega očeta sem potolažil, naj ne skrbi preveč. Hudo mu je bilo, ko je pustil fanta tukaj.«

Fant pa se je v Škofji Loki takoj imenitno znašel. Veliko fantov in deklet njegove starosti je spoznal in velika sreča je, da se šolarji pri nas učijo angleško. Sicer bi bil Stane tiste prve dni zagotovo veliko bolj izgubljen in najbrž tudi sam. Tako pa je bilo okoli njega vedno vse polno in živo.

Ded Franc in njegova žena pa – niti besedice angleško ne znata in Stane niti besedice slovensko. Beseda se je nizala na besedo, stavki so bili vedno daljši, vedno manj so mahali z rokami, tuje naglase so počasi popravljali. Stane se je učil slovensko, jezik svojega očeta. Vsa leta je namreč živel v Kanadi in njegova mama je doma iz Londona.

Ampak nekaj je v tem, slovenski jezik je bil nekje globoko skrit v dečku, tu v Škofji Loki pa je naletel na plodna tla in mimogrede je Stane začel klepetati »po naše«.

Pa so zvedeli učitelji na osnovni šoli Petra Kavčiča, kamor zdaj hodi v osmi razred, da je k Cegnarjevim prišel deček iz Kanade. Povabili so ga s seboj na počitnice, odšel je s škofojloškimi otroki v kolonijo na morje in tam se je začela velika učna ura slovenskega jezika. Še bolj kot to pa je Staneta presenetilo, ko je spoznaval imenitne prijatelje, ki so bili ves čas ob njem, se trudili z njim in ga niso pustili niti trenutek samega – sploh pa ne takrat, ko so videli, da mu je hudo ali da je zamišljen.

Minile so počitnice, minile tudi prve težave, stkala so se prva prijateljstva, deček se je počasi vživljal v nov dom, ko je nenadoma začelo novo šolsko leto, Stane pa kar v osmi razred.

Bo šlo? Mora iti, je odločil ded in kar odloči on, je kot pribito.

Stane se smeje: »Vsak dan moram brati eno uro slovensko. Sedi ob meni in me ne spusti niti minuto prej. To branje mi je šlo od začetka prav na živce. Sploh nisem razumel, kaj berem, kaj pomenijo te besede, ti stavki. Zgodbe nisem dojel in izgovarjal sem vse narobe. Pa ded ni odnehal in zdaj že berem veliko raje in tudi vem, za kaj gre.«

Sošolci in učitelji mu veliko pomagajo. Tega Stane v Kanadi ni bil vajen in to ga od vsega najbolj preseneča. Takih prijateljev doslej še ni imel in kar navaditi se ne more na to, kako pri nas vsi pomagajo drug drugemu in skrbijo drug za drugega.

»Zagotovo bom končal osmi razred. To moram, nekako zadal sem sam sebi to nalogo. To sem tudi dolžan očku, ki bi bil zagotovo zelo razočaran, če mi ne bi uspelo. To mu tudi dolgujem, saj tako skrbi, zame, kako je z menoj,« nam pripoveduje Stane. »Po končani osnovni šoli se bom šel učiti. Rad bi postal avtomehanik. To je tudi moj očka, doma v Kanadi sem mu že pri delu lahko kar dosti pomagal. Ko bom imel svoj poklic, pa še ne vem, kako in kaj. Mogoče se bom vrnil nazaj, vsaj tako smo se dogovarjali pred mojim odhodom v Škofjo Loko. Vendar je tega vsaj pet let, v tem času pa se lahko še marsikaj zgodi,« nam o svojih načrtih in željah resno pripoveduje osmošolec Stane.

Oče v Kanadi bi bil zagotovo vesel, ko bi videl, kako je njegov Stane v novem domu zadovoljen in tudi srečen. Ne bi ga več toliko skrbelo in ne bi toliko mislil na sina, ki je tako daleč od njega. Morda pa bi mu bilo tudi malce hudo – otrok je tako srečen in tako zadovoljen, da je vprašanje, kako se bo odločil čez štiri, pet let, ko bo razmišljal, kje je njegov dom, kam naj gre, kje bo bolj srečen.

Ded se ob tej naši pripombi samo zvito nasmehne, stisne Staneta k sebi in izmenjata pomenljiv pogled.

Da, kdo ve, kje je Stanetov pravi dom?

Tanja Pirš

20631/1985

urednik vam

Z novim letnikom, ki ga začenjamo s to številko naše revije, vstopamo v četrto desetletje rednega izhajanja. Zadovoljni smo lahko z vašim odzivom, saj tako to naše delo ni bilo kot enosmerna cesta – tudi z vaše strani je v vseh letih doslej prihajala množica pisem, dopisov, fotografij, zahval, sporočil in drugega. Upamo, da bo tako tudi v prihodnje, čeprav razumemo, da je za pisanje čedalje manj časa in da pogosto poskušamo pisne zadeve urediti čimbolj na hitro. Ena izmed značilnosti naše revije je prav gotovo delež, ki ga ustvarjate sami. Prav ta del je tudi po mnenju samega uredništva najbolj pritrčen in pristen. Razen na teh uvodnih straneh vam je na voljo dovolj prostora tudi v notranjosti revije. Izpolnite ga z zavestjo, da tudi drugi bralci radi berejo o tem, kako živijo Slovenci na vseh koncih sveta.

Samo uredništvo si bo tudi v prihodnje prizadevalo predvsem pri tem, da vam bo na kar najbolj privlačen način predstavljalo sodobno življenje v Sloveniji in Jugoslaviji, hkrati pa bomo nenehno – tudi na željo številnih bralcev – pogledovali tudi v preteklost slovenskega naroda. Slovenci, ki živijo na tujem, se dobro zavedajo svoje matice, majhnega koščka sveta, od koder so sami odšli v svet ali pa so storili to že njihovi predniki. Tako prvi kot drugi nam pišete, da vse premalo veste o Sloveniji in Slovencih, o zgodovini in sodobnem utripu vaše matične dežele. Zato smo se odločili, da v novem letniku revijo obogatimo z nekaj novimi rubrikami, ne da bi izpustili katerokoli od starih. Prvo novost, ki sicer v tej številki morda ni najbolj značilna, ste našli že kar na prvi strani. To je rubrika »Od kod smo doma«, ki naj bi bila resnično uvodnega značaja, prinašala pa naj bi predvsem temeljne podatke o Sloveniji, objavljala zanimive fotografije po željah idr., na splošno pa naj bi vam pomagala pri iskanju odgovorov na nekatera bistvena vprašanja o naši deželi. Druga novost je začetek objavljanja kratkih prispevkov iz slovenske zgodovine, od naselitve Slovencev na sedanjem ozemlju naprej. Tudi za to rubriko je prišla pobuda z vaše strani. Novost je tudi stalna rubrika, kjer bomo objavljali novice iz življenja zamejskih Slovencev – tako kot smo dali rubriki naslov: Od Porabja do Čedad.

Toliko sem vam za zdaj napisal o naših letošnjih načrtih. Obenem vam želim zatrditi, da je uredništvo tudi v prihodnje pripravljeno upoštevati vaše pobude, ki naj pomagajo k še večji pestrosti revije.

Jože Prešeren

vaša pisma

Čas spominov

Rodno grudo vedno nestrpno pričakujem in se že vnaprej zahvaljujem vsem, ki tako bogato zajamete vsebino, da je zanimiva za nas vse, ki smo v tujini. Letošnje številke so nam prinesle tudi več dogodkov, ki so nas zelo razžalostili. Čas je res neusmiljen do številnih naših ljudi tako doma kot v tujini. Posebno me je prizadela smrt Franca Leskoška-Luke. Pri nas doma na Slapu pri Vipavi je bil dvakrat leta 1943 s spremestvom nekaterih drugih voditeljev. V moji revni rojstni hiši so se vsi radi zadrževali in sprejeli smo jih, kolikor gostoljubno je bilo takrat mogoče. Njegova skromnost in prijaznost je takoj sprostila moje starše, zato mi je spomin na Luko še posebej živ.

To pišem v dneh pred dnevom mrtvih, 1. novembrom. Vem, da boste ob tem prazniku obiskovali grobove in se spominjali vseh dragih pokojnih. Žal mi je ob pozabljenih gomilah številnih naših ljudi na tujem. Na ta posvečen dan obiščem grobove številnih ljudi, ki sem jih poznala. Če le morem, jim prižgem svečko.

Hvala za razne slike slovenskih krajev, ki jih redno objavljate v Rodni grudi. Često jih uporabim in preslikam na platno, saj naši ljudje želijo imeti v svojih domovih slike svojih rojstnih krajev.

Oprostite tudi mojim slovničnim napakam. Ko sem bila majhna, na Primorskem nismo imeli slovenskih šol, starši pa so naredili, kar so mogli. Zato mi je včasih kar nerodno, ko se zavedam napak, ki jih delam pri pisanju. Vendar pa

se trudim, da bi vedno izdelala kaj več o slovenščini in se naučila tistega, za kar nisem imela priložnosti v mladosti. Zato mi je tudi izredno dobrodošla rubrika Materinščina, ki jo v Rodni grudi vodi Janko Moder. To vedno preberem najprej.

Zora Forlani,
Thornhill, Ont., Kanada

Pozdravljen, dobrodošel, Ljubljanski oktet

Pozdravljeni pevci iz domovine, od tam so naše korenine. Prišli ste iz lepe Ljubljane, kjer si mladina bistri glave.

Z veseljem vas bomo poslušali, ko boste nekaj novega pokazali. Kot papiga vas bomo posneli, mogoče nekda sami na odru zapeli.

Med nami vaša pesem naj doni, prav vse Slovence razveseli. Naj lepo avstralsko sonce sije prav do zadnje melodije.

Ko letalo vas domov popelje, pozdravite vse, so naše želje. Povejte vsem doma; da lepa je tudi Avstralija.

Slovenec tu prepeva, se veseli, domotožja več ni. Živeli pevci iz domovine! Živela Slovenska Matica! Živeli Slovenci vsi!

Marčela Bole, Avstralija
(Ob gostovanju Ljubljanskega okteta v Avstraliji.)

Novice z vsega sveta

Rodna gruda mi je všeč, še posebno zaradi tega, ker nam prinaša novice z vsega sveta. V duhu poletim k svojim sorodnikom v Ameriko, v Španijo k prijateljem, v lepo Slovenijo, kjer sem doma. Zelo všeč so mi lepe slike iz domovine.

Marčela Bole,
Pascoc Vale,
Vic., Avstralija

Pozdravi Ribničanom

Prilagam ček za naročnico Rodne grude, ki jo težko pričakujem vsak mesec. Pošiljam lepe pozdrave vsem rojakom doma in po svetu, še posebej pa pozdravljam vse v ribniški dolini, ker so tam vsi moji sorodniki – moj rojstni kraj je vas Kot pri Ribnici.

V Ameriki sem že od 1913. leta. To je že dolga doba. Zdaj mi je začel pešati vid, vendar pa še vidim, čeprav včasih malo slabše. Ko je človek star, se pogosto spominja mladih let. Zdaj pa vam želim veliko uspehov pri Rodni grudi in lepo pozdravljam vse Slovence doma in po svetu.

Frances Krainik,
Chisholm, Minn., ZDA

Dolenjske Toplice so enkratne

Rodno grudo redno prejemamo, česar sva z ženo zelo vesela, saj tako dobiva iz domovine veliko novic in zanimivih člankov. Zanimiva so tudi pisma bralcev. Čutim srčne bolečine rojakov, ki so v daljni Ameriki ali Avstraliji, ker imajo manj možnosti za obisk rodni krajev. Človek, ki gre že v leta, si bolj želi domačnosti, vleče ga tja, kjer je preživel otroštvo, od koder ima nepozabne spomine. Tudi če smo takrat živeli v težkih pogojih, so spomini nepozabni in so vedno v svetli luči. To se midva z ženo večkrat pogovarjava, ko bereva članke v reviji.

Še nekaj moram omeniti. Lani, 1982, sva bila z ženo 14 dni v Dolenjskih Toplicah. Zelo sva bila srečna, ker česa takega še nisva doživela v življenju. Dolenjske Toplice so enkratne – od zelo tople vode do reda in čistoče v bazenih, zdravstvene oskrbe, odlične so hotelske storitve, hrana odlična, strežba uslužna, pohvaliti moram vse po vrsti. Za letos sva se odločila, da greva v toplice za tri tedne, ker učinkovito zdravijo revmatizem. Bodimo srečni, da imamo taka zdravilišča, ki nam resnično zelo pomagajo.

Midva z ženo sva zelo vesela in hvaležna, da imava zdaj na stara leta priložnost, da si malo popraviva zdravje in se malo razveseliva.

Marija in Franc Kristan,
Göriach, Avstrija

S Floride v Slovenijo

Ob šestem obisku prelepe Slovenije se z veseljem spominjava tudi vseh prejšnjih obiskov. Kako čudovita je sprememba okolja, koliko sorodnikov sva srečala, koliko znancev... Vse je bilo eno samo lepo doživetje, ki ne utone v pozabo.

Pri nas na Floridi je lepo, vendar pa bova tudi v prihodnje vsaki dve leti obiskovala Slovenijo, dokler nama bo zdravje dopuščalo. Zelo rada bereva Rodno grudo, ki prinaša toliko zanimivega branja. Pogrešava le več kuharskih receptov in morda tudi kako križanko za razvedrilo.

Moja velika želja, ki me je spremljala vsa leta, ko sem obiskovala domovino, se mi je letos izpolnila. Želela sem se za spomin fotografirati v gorenjski narodni noši. Naneslo je, da sem se v Podlipi, kjer sem preživela del dopusta, seznanila z Julko Fortuna, ki mi je posodila narodno nošo. Fotografija, ki jo prilagam, mi bo v lep spomin. Lepo pozdravljava tudi vse sorodnike in znance.

Frank in Mira Rode,
St. Petersburg, Fla., ZDA

»Miss Slovenija«

Že sam naslov zveni prijetno in tudi dekleta, ki si pridobijo ta naslov, so vsaj na zunaj po navadi prijetna, čeprav slava pod takim naslovom traja samo eno leto, vendar je po svoje zanimiva.

Ko opazujem ta dekleta ob raznih prireditvah in slovesnostih, se vedno sprašujem, če ta »miss Slovenija« zna vsaj malo jezika dežele, katere barve zastopa? Vprašujem se, če »miss Slovenija« sploh ve, kje na zemljevidu leži Slovenija in ve vsaj malo o herojskem boju slovenskega naroda za svobodo in za nagel vzpon

iz agrarne v moderno industrijsko deželo. Če ima taka »miss« vsaj sedemdeset, osemdeset odstotkov pojma o tem, potem je z dekletom vse v redu, če pa o teh stvarih nima nobenega pojma, potem se resno vprašujem, ali sploh lahko zastopa barve te dežele?

Največ točk pri izbiri za »Miss Slovenija« mora praviloma dobiti dekleta, ki poleg drugih jezikov govori tudi jezik dežele, katero bo zastopala naslednjih dvanajst mesecev in to je slovenščina.

Na srečo takih deklet kljub vsemu ne manjka, videl sem jih v Torontu, videl sem jih pri društvu Bled in še luštne so! Toda vprašanje je, če komisija vidi taka dekleta in s kakšnimi kriteriji jih ocenjujejo. Zadeva vsakega društva in njegovega odbora je, da so v komisiji za »miss Slovenija« izključno ljudje slovenskega porekla. Med nami je mnogo sposobnih ljudi, zvestih in dobrih rodoljubov in taki naj bodo v komisijah. Mi ne rabimo nadute in pokvarjene inteligence, ki sta ji Slovenija in slovenski jezik deveta skrb.

Gustl A. Fujs, Hamilton, Ont.,
Kanada

Zahvala obmejnemu organom na Ljubelju

V zvezi z mojo nesrečo, do katere je prišlo 28. 3. 1983, ko mi je na obmejnem prehodu Ljubelj zdrsel avto nazaj in poškodoval

»Na zdravje vsem pri Rodni grudi in vsem Slovencem po svetu!« kličeta Marija in John Brodnick, Mrs. in Mr. Oktoberfesta v Clevelandu.

zapornico in tudi moje noge, se zahvaljujem za razumevanje vsem tamkaj službujočim obmejnimi milicijam in drugim organom, ki so dokazali, da znajo ravnati s potnikom nebirokratsko, mirno in človeško. S takimi postopki, kjer se pokaže velikodušnost in razumevanje, pomagajte domovini dvigati ugled, kar je za našo domovino zelo pomembno. Sam naj poudarim, da se v domovino vozim že 18 let vsaj po štirikrat na leto in v vsem tem času na meji nisem imel neprijetnosti, če pa je že kaj bilo, je bilo hitro pozabljeno. Ob razumevanju in potrpežljivosti je moč vse neprijetnosti kar hitro odpraviti.

V znamenje zahvale za vse razumevanje, ki sem ga doživel ob nezgodi na mejnem prehodu Ljubelj, sem takoj nakazal 50 DM v Titov sklad, katerega član sem že več let.

Ludvig Secko,
Frankfurt/Main,
ZR Nemčija

Slovenski oktobrski praznik

Upala sva, da bova letos spet prišla v Slovenijo, vendar pa sva bila ponovno izvoljena za »Mr. in Mrs. Oktoberfest« v Geauga Lake. Zadnja leta je v Ameriki zelo moderno prirejati te veselice pod imenom »Oktoberfest«. Vrsté se ne le v oktobru, temveč vse leto. Če bova še živa in zdrava, se vidimo v Sloveniji ponovno prihodnje leto.

Marija in John Brodnick,
Willoughby, OH, ZDA

dogodki

Milka Planinc v Veliki Britaniji

V novembru je bila na tridnevnem obisku v Veliki Britaniji predsednica zvezne vlade Milka Planinc in se sestala z britansko predsednico Margareth Thatcher. V razgovorih med obema delegacijama so ugotovili, da se tradicionalno dobri odnosi med obema državama uspešno razvijajo. V razgovorih so dali poudarek gospodarskim vprašanjem in pri tem so z zadovoljstvom ugotovili, da se je trgovinski primanjkljaj v škodo Jugoslavije zmanjšal, vendar pa je šlo to tudi v škodo zmanjšanja skupnega obsega blagovne menjave.

Leonard Bernstein v Ljubljani

V Cankarjevem domu v Ljubljani je simfoničnemu orkestru bavarskega radia iz Münchna v soboto, 19. novembra 1983, dirigiral slavni ameriški skladatelj in dirigent Leonard Bernstein. Do zadnjega kotička zasedena dvorana je navdušeno pozdravila slovite goste, ki so izvajali Glasbo za instrumente s strunami, tolkala in celesto Béle Bartoka, Divertimento za orkester Leonarda Bernsteina in Simfonijo št. 2 v C-duru Roberta Schumanna, dodali pa so še Valček iz Bernsteinovega Divertimenta in Madžarski ples Johannessa Brahmsa.

Gostovanje slavnih in izvrstnih glasbenikov v Ljubljani je brez dvoma dogodek, ki bo prisotnim ostal v spominu za zmeraj. Žal pa je številnim drugim – za koncert je bilo vsekakor vsaj desetkrat večje zanimanje, kot je bilo na voljo vstopnic.

Prva slovenska enciklopedija tehnike

Cankarjeva založba iz Ljubljane je izdala prvo enciklopedijo tehnike v slovenščini. Slovenski strokovnjaki so prilagodili za slovenske razmere in dopolnili švedsko in nemško enciklopedijo, ki prinaša na 700 straneh in v 280 poglavjih več kot 7500 pojmov in ima dva tisoč fotografij in risb.

40-letnica nove Jugoslavije

V vsej Jugoslaviji smo slovesno proslavili 40-letnico 2. zasedanja Avnoja, ki pomeni ustanovitev nove Jugoslavije. Osrednja proslava je bila na slavnostni seji vseh zborov jugoslovanske skupščine, poleg tega pa je bila še vrsta proslav v glavnem mestu Beogradu, v vseh republiških in pokrajinskih središčih in drugod. Posebne plakete so ob tej priložnosti podelili vsem delegatom drugega zasedanja Avnoja, podelili pa so tudi tradicionalne nagrade Avnoja, najvišja jugoslovanska priznanja za dosežke na ustvarjalnem in delovnem področju. Iz Slovenije sta prejela nagradi znana revolucionarka Vida Tomšič in pisatelj Anton Ingolič, med delovnimi organizacijami pa tovarna športnega orodja in opreme Elan iz Begunj.

Ob 1. novembru, dnevu mrtvih, je delegacija Slovenske izseljenske matice obiskala tudi grob Etbina Kristana na ljubljanskih Žalah, ki je minulo jesen preteklo 30 let od njegove smrti. Na sliki: ob Kristanovem grobu predsednik Slovenske izseljenske matice Matjaž Jančar in sodelavka Gabi Heimer (foto: J. Vigele)

Štipendije Slovenske izseljenske matice

Slovenska izseljenska matica je doslej posredovala že vrsto štipendij za potomce slovenskih izseljencev z vseh kontinentov, ki so se odločili za nadaljevanje študija na eni od slovenskih univerz (Ljubljana, Maribor) ali pa zgolj za učenje slovenskega jezika v enoletnem obdobju. V tem šolskem letu prejema štipendije Slovenske izseljenske matice deset štipendistov.

Vabimo vse zainteresirane, ki bi radi študirali v Sloveniji, naj se čimprej prijavijo za štipendije za šolsko leto 1984/1985. Predvpis na univerzi je za naslednji letnik že v marcu 1984, zato pohitite s prijavi. Prijavite se lahko tudi za študij v naslednjih letih. Tudi tokrat bo na voljo omejeno število štipendij. Slovenska izseljenska matica hkrati poskrbi tudi za sprejem v študentske domove. Pišite na naš naslov: Slovenska izseljenska matica, 61001 Ljubljana, p. p. 169, Cankarjeva 1, Slovenija Jugoslavija.

Zimska turistična propaganda

Letošnja zimska turistična sezona v Jugoslaviji bo v znamenju zimskih olimpijskih iger v Sarajevu, že po prvih napovedih pa računajo slovenska turistična podjetja, da bodo dobro zasedena tudi slovenska smučišča – seveda, če bo dovolj snega.

Na tujih tržiščih so bili tokrat pravočasno naši zimski programi, v začetku oktobra lani pa so začeli tudi z oglaševanjem v tujih časopisih. Seveda pa se je zanimanje za zimovanje v Jugoslaviji povečalo zlasti zaradi zimskih olimpijskih iger.

Večja flota Inex Adrije avioprometa

Slovenski letalski prevoznik Inex Adria aviopromet je pred kratkim postal tudi mednarodni linijski prevoznik, saj je 24. novembra lani odprl redno mednarodno progo Ljubljana–Beograd–Larnaca (Ciper). Za to povezavo se je zavzela sama država Ciper, obenem pa bo Jugoslavija s tem bolj povezana z osrčjem Sredozemlja. Ta linija bo primerna tudi za pot-

V Cankarjevem domu v Ljubljani je bil v oktobru tradicionalni Slovenski knjižni sejem, kjer so se z izdajami v zadnjih dveh letih predstavile vse slovenske založniške hiše, med njimi dve tudi iz zamejstva – iz Trsta in Celovca. Sejem je bil izredno živahen, kot se za sejem spodobi. V okviru sejma so bili številni pogovori tako založb med seboj kakor tudi pisateljev z bralci, skoraj vse založbe pa so na posebnih tiskovnih sestankih novinarjem predstavile zadnje knjižne izdaje. Slovensko izseljenstvo je bilo na teh predstavitvah zastopano z dvema knjigama letošnje zbirke Prešernove družbe – s spomini na Louisa Adamiča, ki jih je napisal brat Francé, in z izvirnim romanom našega znanega kanadskega izseljenca Ivana Dolenca z naslovom »Za dolar človečnosti«.

nike iz Izraela, ki potujejo v Jugoslavijo.

IAA je minulo leto posloval dokaj uspešno in so njihovi gospodarski rezultati pozitivni, čeprav za letalske prevoznike položaj ni najugodnejši. Zaradi zahtev trga že razmišljajo o nabavi novega letala DC-9 MD 80, ki naj bi priletelo k nam leta 1985. Razmišljajo pa tudi o nakupu evropskega letala Airbus, ki sprejme okrog 150 potnikov. Obenem so se že odločili za nakup dveh letal DHC-7 kanadske izdelave s 50 sedeži, ki naj bi predvsem skrbeli za povezavo Sarajeva z drugimi jugoslovanskimi mesti. Z nakupom teh dveh letal bo imela IAA skupno 11 letal.

Novi naftni izviri

V zadnjih dveh letih so strokovnjaki »naftnega« podjetja INA iz Zagreba našli v okolici Vinkovcev v vzhodni

Slavoniji nova nahajališča nafte, ki jih bodo lahko začeli izkoriščati v letu 1985.

V letošnjem letu naj bi doma načrpali skupaj okrog 4 milijone 200 tisoč ton nafte, kar predstavlja skoraj tretjino vse porabljene nafte v naši državi.

Zmanjšanje plačilnega primanjkljaja

Plačilni primanjkljaj Jugoslavije s konvertibilnim področjem v letu 1983 znaša po približnih izračunih 300 do 400 milijonov dolarjev, v letošnjem letu pa naj bi Jugoslavija ustvarila celo presežek. Podpredsednik zvezne vlade Zvone Dragan je v razgovoru s tujimi dopisniki v Jugoslaviji izjavil, da je zmanjšanje letošnjega primanjkljaja ugodnejše, kot so ga predvidevali, saj je znano, da je znašal v letu 1982 kar milijardo in 430 milijonov dolarjev.

Jugoslovanski izvoz v razvite države

je bil v letu 1983 za 28 odstotkov večji kot v enakem obdobju leto prej. Celotni devizni dohodek od prodaje jugoslovanskega blaga in uslug v letu 1983 je znašal približno 10 milijard dolarjev.

V letu 1984, je dejal Zvone Dragan, ko moramo vrniti 5,3 milijarde dolarjev srednjeročnih in dolgoročnih dolgov, si bomo prizadevali, da bi izvoz še nadalje naraščal. Precejšen delež deviz pričakuje naša država tudi od turizma, katerega devizni dohodek naj bi znašal milijardo 350 milijonov dolarjev.

Ob koncu razgovora je Zvone Dragan dejal, da bodo potrebna še tri ali štiri leta, da bi Jugoslavija lahko zmanjšala letno stopnjo inflacije na 10 odstotkov.

jugoslavija in svet

gospodarske novice

Rakete in mir

Ulice velikih in majhnih evropskih mest so bile minulo jesen polne transparentov, protestnih pesmi, vzklikov in govorov z eno samo zahtevo: nikar novega jedrskega orožja!

Mirovno gibanje je preseglo strankarske in ideološke meje in zajelo množice, ki jih môra grozljive jedrske nevarnosti združuje ne glede na siceršnja prepričanja in razlike.

Mirovna gibanja na zahodu stare celine prepričljivo dokazujejo, da imajo ljudje dovolj strahu in da želijo živeti v svobodnejšem ozračju. Natanko iste želje imajo zanesljivo tudi v vzhodnem delu celine, le da jih tu, pač zaradi znanih razlik v obnašanju, ne izražajo tako kot na drugem koncu Evrope.

Toda zahteve milijonov se ustavljajo pred vrati ministrskih kabinetov in za zdaj protesti proti nameščanju novih jedrskih orožij nimajo nobenega učinka.

V članicah NATO pakta bodo začeli (tako je vsaj videti v tem trenutku) nameščati nove rakete tipa pershing in manevrirne rakete in države Varšavske pogodbe bodo zelo verjetno odgovorile s postavitvijo svojih novih raket.

Skoraj brez pomena je navajati »argumente« ene in druge strani, ki zatrjujeta, da morata imeti novo orožje zato, ker ima druga stran določeno (ali odločilno) prednost. V resnici je jedrskega orožja že nekajkrat preveč, vsekakor pa dovolj, kot so to teoretično izračunali strokovnjaki, da lahko blokovska nasprotnika večkrat ubijeta drug drugega.

Konec oktobra so se začele širiti novice, da bi se lahko »jedrskemu klubu« pridružila tudi Zvezna republika Nemčija. Pojasnilo, ki ga je bilo mogoče v zvezi s tem slišati, se je glasilo približno takole: za Zahodno Evropo bi bilo najbolje, če bi postala »jedrsko neodvisna« in bi lahko skrbela sama za svojo varnost. Po veljavnih mednarodnih sporazumih Nemci nimajo pravice do lastnega jedrskega orožja in zato te novice ni vredno (vsaj v sedanjih razmerah in odnosu sil) jemati resno. Tu jih pač omenjamo zgolj kot še en element dodatnega pritiska v že tako dovolj pregretem ozračju.

In v takem vzdušju so se začele v Helsinkih priprave na konferenco o razorožitvi, ki bi morala biti po sklepu madridskega sestanka konference o evropski varnosti in sodelovanju v Stockholmu sredi januarja prihodnje leto. Na dlani je, da ob vsem rožljanju z orožjem mnogi dvomijo, če je ta konferenca sploh potrebna, oziroma, ali si lahko od nje karkoli obetamo.

Na oktobrski tribuni Jugoslovanske lige za mir v Beogradu (ki je bila eden od naših prispevkov k razmišljanjem in protestom zoper oboroževanje to jesen) smo podprli to misel. Menimo, da je treba iti v Stockholm in znova tvorno analizirati krizo vojaško-političnih odnosov med blokoma ter ponuditi nove rešitve za krepitev popuščanja napetosti.

Jugoslavija podpira tudi zamisel o brezjedrskem območju na Balkanu. Za zdaj še niso znani konkretni okviri takega sporazuma, saj bodo o njih šele začeli razpravljati na sestanku strokovnjakov v Atenah.

Neuvrščena Jugoslavija je z obeh strani obkrožena z raketami in čeprav te ne merijo neposredno nanjo, je v tem kaj malo tolažbe. Zato je razumljiva naša prizadetost za mir in varnost v nemirni in do zob oboroženi Evropi. Velike demonstracije in mirovna gibanja to jesen niso pljusknili na naše ulice. Zakaj je to tako, je druga stvar, toda nihče od nas, ki živimo, čeprav izven blokov, v tej blokovski pregreti Evropi, ne more biti ravnodušen ob grozečih raketah.

Janez Čuček

Lesnina bo v kitajski pokrajini Jin Li zgradila tovarno za izdelovanje stolov

Poleti leta 1985 naj bi v pokrajini Ji Lin, na severovzhodu Kitajske, začela poskusno obratovati tovarna stolov, ki jo projektira in jo bo v celoti opremila, v glavnem z jugoslovansko opremo Lesnina iz Ljubljane. S kitajskim ministrstvom za lahko industrijo so letos oktobra podpisali pogodbo o dobavi strojne linije za to tovarno, ki naj bi proizvajala 150 tisoč modernih stolov letno.

Prvič v zgodovini slovenske lesne industrije smo začeli izvažati tudi znanje in opremo. Lesnina bo v postavitev nove tehnološke linije vključila praktično vse jugoslovanske izdelovalce opreme za proizvodnjo masivnega pohištva, to so SOP iz Krškega, KLI iz Logatca, Žičnico iz Ljubljane, Javor iz Pivke, Meblo iz Nove Gorice, pa tudi Bratstvo iz Zagreba, DIP iz Djurdjevo ter Arsenije Spasić iz Zaječarja. Vrednost opreme jugoslovanskih proizvajalcev bo okoli milijon dolarjev, iz tujine, predvsem Zahodne Evrope, pa bo treba dokupiti še za nekaj več kot 350 tisoč dolarjev strojev. Za izdelavo načrtov bodo pri Lesnini iztržili skoraj 90 tisoč dolarjev, za montažo in tehnični servis ter uvažanje poskusne proizvodnje pa nadaljnjih 350 tisoč dolarjev. Skupna vrednost tega posla je nekaj preko 1,75 milijona dolarjev, ki jih bodo Kitajci plačali v gotovini.

Prihodnje leto tovarna v Nigeriji

Gradnja tovarne za izdelavo ploškovnega pohištva, vzmetnic in oblazinjenega pohištva, ki jo je nigerijski partner ponudil Meblu, teče že nekaj tri leta. Tovarna je zasnovana kot mešana družba s 60 odstotki nigerijskega in 40 odstotki jugoslovanskega kapitala. Delo v njej bo predvidoma steklo prihodnje leto. Imela bo 2400 kvadratnih metrov proizvodnih dvoran in 600 kvadratnih metrov pomožnih prostorov. Zaposlovalo bo 115 de-

lavcev, od tega šest Meblovcev, ki bodo zasedali ključna mesta, pa tudi direktor bo iz Mebla. Tovarna pohištva v Nigeriji bo šesta poslovna enota Mebla v tujini, kar je skladno z Meblvim konceptom, doseči 60 odstotkov realizacije z izvozom.

Novolesove kopalnice v Venezueli

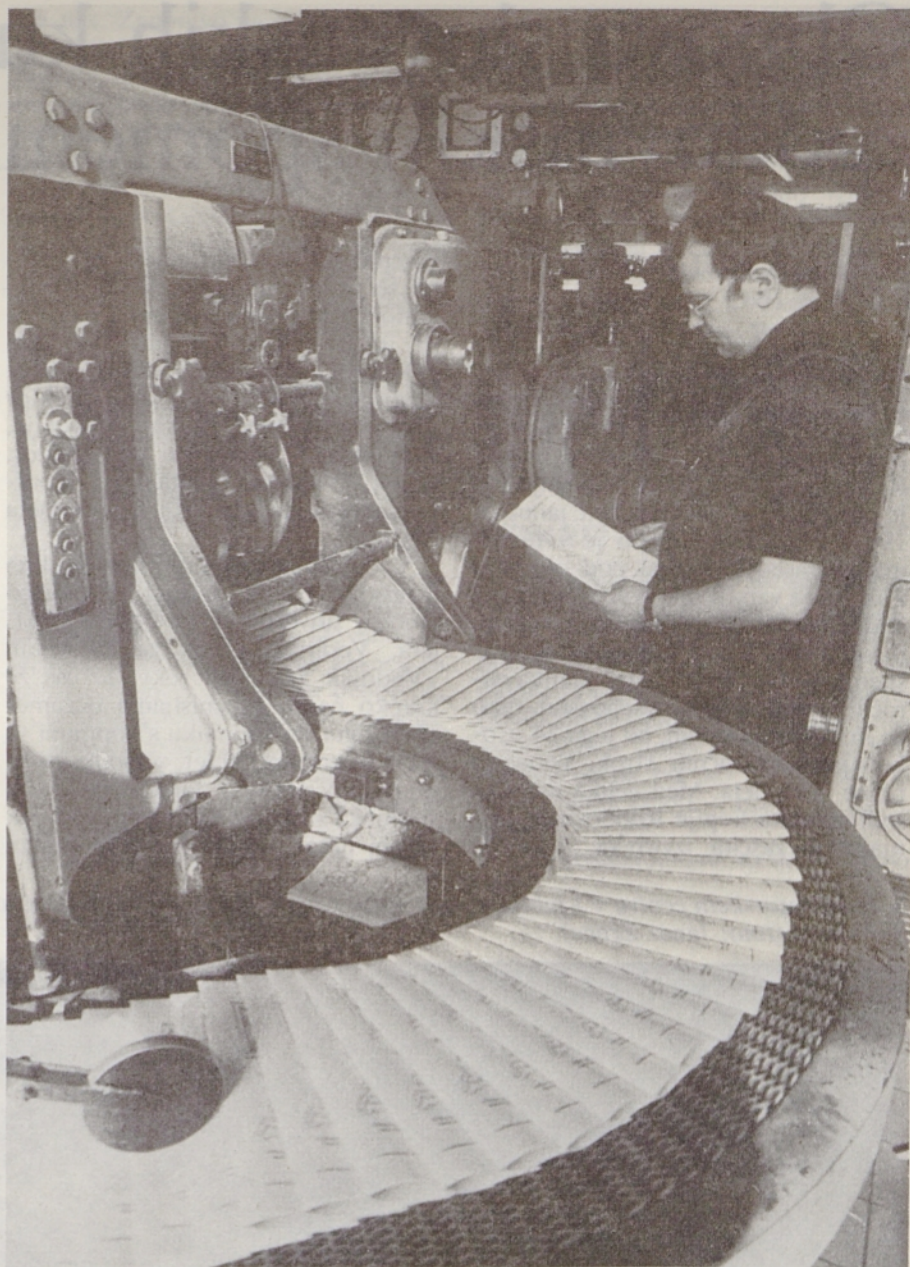
Novoles je soustanovitelj mešane družbe NOVO-VEN, ki bo v Venezueli gradila tovarno kopalniške opreme. Gradnja tovarne naj bi stala 5 milijonov dolarjev. Novoles bo tudi prispeval celotno tehnologijo v vrednosti 1,12 milijona dolarjev in šolanje venezuelskih delavcev. Proizvodnja naj bi stekla v začetku leta 1985 in bi prvo dosegala vrednost 9 milijonov, v naslednjih letih pa po 13,6 milijona dolarjev letno.

Siri osvajajo tuja tržišča

Mlekarji ljutomerskega Mlekoprometa uspešno izpolnjujejo povečan izvozni načrt, po katerem morajo letos prodati na konvertibilno tržišče 100 ton sira v vrednosti 22 milijonov dinarjev. Izvažajo predvsem ementalec in parmezan v ZDA, Švico in Italijo. Dobra prodaja sirov v tujini je ljutomerske mlekarje spodbudila k razširitvi ponudbe sirov z dvema novima vrstama in sicer topljenim sirom fondue in poltrdim prleškim sirom. Sira fondue, narejenega po starem švicarskem receptu, bodo letno naredili 20 ton. Računajo, da bodo po novem siru povpraševali tudi tujci. Prleški sir pa je poltrdi sir s 45 odstotki maščobe in bo prav tako popestril ponudbo sirov na domačem in tujem trgu.

V osmih mesecih 6317 Tamovih vozil

Mariborski TAM je do konca avgusta izdelal 6317 različnih gospodarskih vozil, kar je 14 odstotkov več kot v enakem razdobju lanskega leta. V tem času so izdelali tudi 5700 motorjev ali 4 odstotke več kot lani. Tujim partnerjem so prodali za 20 milijonov dolarjev vozil in motorjev. Največ Tamovih avtomobilov pokupijo države v razvoju. Tem so prodali za prek 12 milijonov dolarjev izdelkov, kupcem iz držav zahodne Evrope pa za 6,5 milijona dolarjev. Največji posel je TAM sklenil s Saudovo Arabijo, kamor so resno pripravljajo za še večji prodor na tuja tržišča. Na letošnjem sejmu v Frankfurtu so predstavili novo družino vozil. Zanimanje kupcev za-

nje je bilo veliko in v prihodnjih dneh bodo predvidoma pričeli s sklepanjem prodajnih poslov.

V tiskarni ČGP Delo v Ljubljani
(foto: Janez Zrnc)

300 tisoč anten v izvoz

Gorenje Elrad bo do maja prihodnjega leta izdelal za iraškega kupca 300 tisoč anten in tisoč kilometrov simetričnega kabla v vrednosti en milijon 670 tisoč dolarjev. Posel je kljub moratoriju med Irakom in Jugoslavijo za Elrad zanimiv, saj jim obeta zagotovitev deviznih sredstev za uvoz reprodukcijskega materiala. Z večjo proizvodnjo pa bodo tudi bolj popolnili proizvodne zmogljivosti. Kako pomemben je sklenjeni posel, pove tudi podatek, da obsega prodaja anten v Irak kar dve tretjini vrednosti letošnjega izvoznega načrta, pa tudi dobršen del izvoznega načrta delovne organizacije, ki za letos načrtuje za 170 milijonov dinarjev izvoza.

Več vozil iz Sarajeva

Unisova tovarna avtomobilov si bo s svojim zahodnonemškim partnerjem Volkswagnom prizadevala, da bi sarajevski TAS do konca leta 1985 dosegel letno proizvodnjo 50.000 vozil. Letos bo TAS izdelal okoli 30.000 osebnih avtomobilov, od tega tretjino za tuji trg. Poleg ekskluzivnega vozila, ki je namenjeno drobnemu gospodarstvu in ga izdelujejo v TAS, naj bi v Sarajevu kmalu začeli izdelovati najnovejši golf, ki ima vrsto tehnično-tehnoških prednosti in v primerjavi s sedanji modeli porabi še manj goriva. V minulih letih je zahodnonemški Volkswagen investiral v razvoj TAS 50 milijonov DM, v prihodnjem obdobju pa bo vložil še 100 milijonov DM.

Obnova slovenskih kulturno-zgodovinskih spomenikov

SKRB ZA KULTURNO DEDIŠČINO

Kulturna dediščina vsakega naroda predstavlja neizmerno bogastvo – bogastvo, ki ga je treba nenehno obnavljati in skrbno ohranjati. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi strokovnjaki Restavratorskega centra Slovenije. Ta je bil uradno ustanovljen šele januarja 1983. leta, pred tem pa je v precej manjši zasedbi deloval pod okriljem Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine SR Slovenije kot restavratorski atelje. Kljub temu Restavratorskemu centru Slovenije ne manjka naročil; ta prihajajo od vsepovsod, tako da ima 30 zaposlenih, od tega 24 strokovnjakov različnih strok, nenehno polne roke dela. Med velika naročila sodi izdelava kopije Robbovega vodnjaka in zaščita izvirnika, velja pa

omeniti še druga večja dela, pri katerih so se izkazali strokovnjaki Restavratorskega centra Slovenije oziroma jih imajo v delu. O tem, kako teče delo in za kakšna naročila gre, so spregovorili: Dinko Gregorin, direktor Restavratorskega centra Slovenije, Jure Bernik, akademski konservator, Momo Vukovič, akademski kipar-konservator in dipl. inž. kemije Beta Mächtig.

Vodnjak, ki stoji pred ljubljanskim magistratom, je izdelal Francesco Robba, slovesno so ga odkrili 1751. leta. Vodnjak, ki so ga imenovali »Vodnjak kranjskih rek«, je čas že krepko načel. Razmišljanja o zamenjavi figur na vodnjaku s kopijami so stara že več kot 10 let, sčasoma pa so prerasla v idejo o zamenjavi celega vodnjaka s kopijo. Originalni vodnjak naj bi našel prostor kje pod streho,

vendar še ni odločeno kje, čeprav je predlogov več.

Izdelava kopije osrednjega likovnega dela vodnjaka je bila zaupana Restavratorskemu centru Slovenije. Z deli je ta pričel v začetku novembra 1983. leta, končal pa naj bi jih v 18 mesecih po podpisu pogodbe. Pri delu sodeluje posebna ekipa kamnosekov in kiparjev, med slednjimi: Drago Bac, Peter Mali, Momo Vukovič in Marjan Keršič-Belač. Izdelava figur bo ročna, kopije figur pa bodo iz cararskega marmorja, kot so originali. Zato, da bi kar najbolje opravili svoje delo, so strokovnjaki Restavratorskega centra Slovenije najprej temeljito preučili vsa Robbova dela, ki so sorodna figuram na vodnjaku, z namenom, da domodeliralirajo manjkajoče dele (recimo prst, ipd.) Tako, da bodo kopije teh figur izdelali, kot so bile

V restavratorskem centru v Ljubljani, kjer strokovnjaki skrbijo, da ne bi propadali dokazi o bogati kulturni dediščini Slovencev (foto: Janez Zrnec).

sprva-brez manjkajočih delov. Opravili so tudi raziskave temeljev in montaže ter očistili in utrdili vodnjak, pri delu pa uporabili sodobne materiale in metode. Z deli pri konservaciji Robbovega vodnjaka je Restavratorski center Slovenije končal septembra 1983. leta, tedaj pa se je tudi že spoprijel z Zmajskim mostom prek Ljubljani v Ljubljani.

V DRUŽBI Z ZMAJI

Tudi Zmajski most je bil že hudo dotrajan. Izdelan je bil v letih 1900–1901 v čast Franca Jožefa. To so označevale tudi letnice na mostu, ki so jih kasneje odstranili kot vse druge oznake v zvezi z Avstroogrsko. Ostala je le plošča na notranji strani ograje mostu, na kateri je izpisana letnica gradnje in omenjeno, da je v tem času v Ljubljani županoval dr. Ivan Hribar. Tudi ta tabla je zdaj lepo obnovljena kot ves Zmajski most. Zmajski ali jubilejni most, kot so mu rekli ob postavitvi, je bil eden prvih železobetonskih mostov v Evropi, zanimiv tako po svojih tehnični kot oblikovni plati. Po mnenju mnogih velja za enega najlepših primerkov secesijske arhitekture

pri nas. Zanimivo pa je, da je bil ob postavitvi močno predimenzioniran za potrebe tedanjega časa, zato še danes prenaša hudo obremenitev prometa, ki se vali po Kopitarjevi ulici in Resljevi cesti.

O zaščiti konstrukcije Zmajskega mostu so v Ljubljani razmišljali že pred dobrimi petnajstimi leti, pa tedaj do realizacije načrtov ni prišlo. Zato je most še naprej propadal, kar se je lepo videlo že na zunaj: fasada je bila vse bolj načeta, zato je bil »SOS« za obnovo mostu nujen. Na srečo tudi dovolj prepričljiv, da je do obnove Zmajskega mostu navsezadnje le prišlo. Komunalna skupnost občine Center je oddvojila kar čedno vsoto denarja, dela pa so prevzeli: Gradbeno podjetje Trnovo, Restavratorski center Slovenije, Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij ob sodelovanju Geodetskega zavoda SR Slovenije in ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine, ki je izdelal konservatorske smernice za obnovo mostu.

Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij je opravil vse potrebne raziskave materialov in obremenitev kot tudi injektiranje konstrukcije ter za-

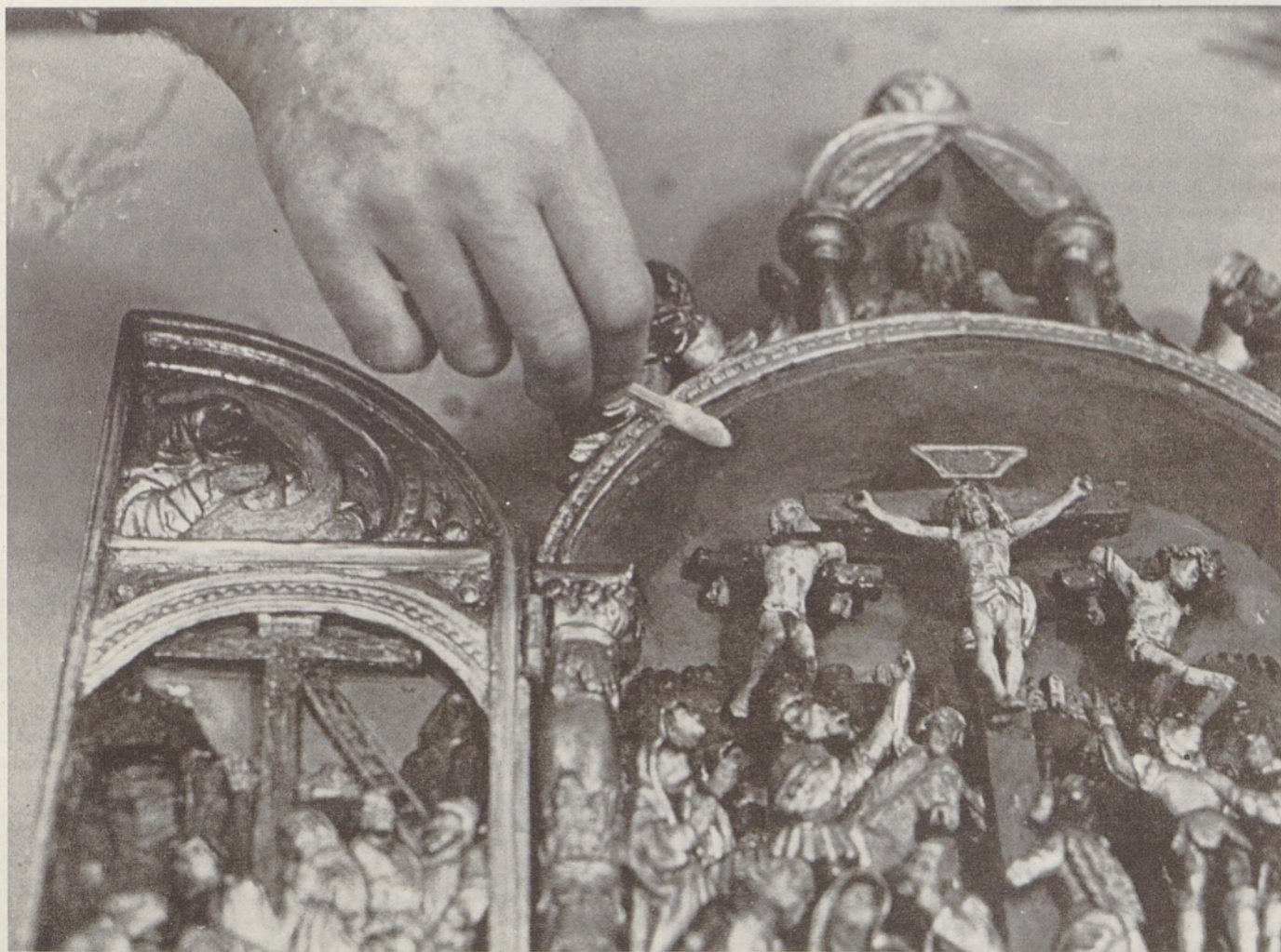
ščito armature. S tem je bilo pripravljeno vse potrebno za obnovo fasade. Tu so stopili v akcijo strokovnjaki Restavratorskega centra Slovenije. Marsikaj je bilo treba izdelati na novo, zamenjati ali dodelati tako pri sami fasadi kot pri podstavkih zmajev. Strokovnjaki so poskrbeli tudi za zmaje, ki navzven sicer niso kazali svoje starosti, so pa zato dotrajale železne opore v njih in sidra, s katerimi so bili pritrjeni na podstavke. Podstavki so v celoti obnovljeni, površina pa obdelana v zgrafito tehniki. Pa tudi vse ostalo bogato okrasje je spet takšno, kot je bilo, obnovljeno in utrjeno, da bo most lahko zdržal še naslednjih 80 let.

ODKRITE FRESKE

Med deli, ki jih je Restavratorski center Slovenije prevzel v Ljubljani, je še obnova Rimskega zidu. Sledi Rimskega zidu so mestoma še dobro vidne, pričajo pa o nekdanji Emoni, predhodnici Ljubljane. Obnova Rimskega zidu je stekla že pred nekaj leti, zaključena pa bo, ko bo Rimski zid obnovljen v celoti – 1985. ali 1986. leta.

Pred dvema letoma so strokovnjaki

V roke konservatorjev in restavratorjev je prišel znameniti mali krilni oltar

Restavratskega centra Slovenije pričeli z restavriranjem Jelovškovih fresk v Codellijevi kapeli v občini Moste v Ljubljani. Tudi tu imajo kar precej dela, končali pa ga bodo predvidoma v prihodnjem letu. Med večje spomeniške akcije pa sodi še obnova javnih spomenikov v občini Center. Devet od teh so jih konservatorji že obnovili v 1983. letu, med drugim Marijin steber, vodnjak na Novem trgu, Ilirski steber, Emonca-spomenik v Zvezdi, Valvazorjev in Trubarjev spomenik, nekateri spomeniki pa bodo prišli na vrsto še v letošnjem in naslednjih letih.

Srečno roko so imeli restavradorji pri prenovi hiš, ki se je v Ljubljani precej razmahnila. Odkrili so namreč več fresk na fasadah v Stari Ljubljani, prav tako pa poslikavo v pritličju nekdanjega Filipovega dvorca, korak od Tromostovja. Presenetljiva odkritja terjajo zdaj še podrobnejšo obdelavo, kasneje pa bodo predstavljena tudi javnosti.

MRTVAŠKI PLES

Zunaj Ljubljane je ekipa Restavratskega centra Slovenije prevzela dela v bolnišnici Franja – gre za zaščito lesa, za menjavo dotrajanih elementov, izdelavo tehnične dokumentacije z vsemi detajli, itd. V okolici Cerknega na potresnem območju pa delavci omenjenega centra rešujejo idrijske kmečke freske s hiš, predvidenih za rušenje ali prenavljanje ter obdelujejo za muzejsko predstavitev. Akcija, ki je stekla pred tremi leti, je dala že vrsto zanimivega gradiva in ga zagotovo še bo, saj še ni zaključena.

V Hrastovljah čaka Restavratski center Slovenije nadvse zanimiva in vznemirjiva naloga. Mrtvaški ples v Hrastoveljski cerkvi, ki je bil pred desetletji restavriran, kaže določene poškodbe. Strokovnjaki skušajo zdaj ugotoviti, odkod vzroki teh poškodb in jih odstraniti. K delu bodo pritegnili še nekatere druge institucije, ki bodo opravile potrebne analize.

V Komendi so restavradorji prišli nekako do polovice restavriranja glavnega baročnega oltarja v župnijski cerkvi, ki je bil že v slabem stanju. Sodelujejo pa tudi pri delih v samostanu Stična in v Pleterjih ter nekaterih drugih cerkvah in krajih.

V ATELJEJIH

»Precej stvari se je nabralo tudi v naših ateljejih,« je pristavil Dinko Gregorin in omenil, da ima Restavratski center Slovenije kiparski atelje, atelje za slikarstvo in atelje za arhitekturo. Poleg sodi še kemijski laboratorij in dokumentacija, brez katere pri

delu ne gre. »Trenutno imamo v ateljeju 11 gotskih plastik iz Goriškega muzeja, ki jih bomo restavrirali predvidoma do konca 1983. leta. Za Pokrajinski muzej v Kopru, ki je prenovljen od vrha do tal, smo restavrirali več etnoloških predmetov in nekaj pohištva. Opravili smo tudi rekonstrukcijo dveh poslikanih stropov in vseh kamnitih elementov. V teku je restavriranje oltarja iz Podbrja pod Nanosom, računamo, da bomo z delom končali spomladi 1984. leta, pa restavriranje malega krilnega oltarja za Dolenjski muzej in več slik...«

Marsikaj bi se dalo še zapisati o Restavratskem centru Slovenije, pa vsega le ne gre »stlačiti« v ta zapis. Ob koncu dodajmo le še, da je Restavratski center Slovenije edini te vrste pri nas in da vse akcije, pri katerih sodeluje, tečejo v tesni povezavi z pristojnimi regionalnimi zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine. Kulturni dediščini pa zadnje čase v Sloveniji namenjamo vse več pozornosti ter tudi na ta način izpričujemo, da se zavedamo njene vrednosti in pomena, ki ga ima.

Darinka Kladnik

KNJIŽNI DAR Prešernove družbe

1. Prešernov koledar 1984
2. Mimi Malenšek:
JESEN V SOTESKI, povest
3. Nada Kraigher:
IZ MOJE TRŽAŠKE MAPE, knjiga za mladino
4. Ivan Dolenc:
ZA DOLAR ČLOVEČNOSTI, pričevanje izseljenca
5. France Adamič:
SPOMINI IN PRIČEVANJA o življenju in delu Louisa Adamiča

Cena zbirke v tujih valutah je enaka kot lani: ZDA 14 dolarjev, Kanada 17 dolarjev, Avstralija 16 dolarjev, Avstrija 257 šilingov, Zah. Nemčija 37 mark, Švedska 110 kron, Švica 31 frankov. V tej ceni je vračunana tudi poština z navadno pošto.

NAROČILNICA:

(Naročilnico izpolnite, odrežite in pošljite na naslov:
**Prešernova družba, p. p. 41, 61000 Ljubljana
Jugoslavija)**

Knjige mi pošljite na naslov: _____

Ustrezni znesek za naročnino bom nakazal na devizni račun Prešernove družbe v osmih dneh po prejemu knjig.

Datum: _____ Podpis: _____

intervju

Slovenec – zaljubljen v japonščino

Hinko Gracej

letni dopust – in tako je nastajalo njegovo obsežno življenjsko delo: slovensko-japonski in japonsko-slovenski slovar, ki obsega na 3500 straneh – 60.000 besed in sinonimov. Znake – japonske črke – pa je izrisal tako lično, minuciozno natančno in skladno, da ta svojevrstni grafični filigram vzbuja občudovanje! Razen tega je napisal učbenik japonščine v 90 lekcijah, zdaj pa dokončuje srbohrvaško-slovensko-japonski (in obratno) slovar, ki obsega 6000 besed in sinonimov. Nadeja se, da bo za to delo vendarle našel založnika – na Japonskem! Z izredno vnemo je vsa leta vztrajal v tej svoji izjemni dejavnosti kljub poslabšanemu vidu in sivi mreni, ki so mu jo predlani operativno odstranili. Članek o Graceju, objavljen v Delu

27. januarja 1961, je pritegnil pozornost japonskega novinarja v Beogradu: tako so tudi v daljni deželi vzhajajočega sonca zvedeli za uspešnega entuziasta, Mariborčana, ki se je bil že v mladosti zapisal japonščini. Leta 1970 so mu v Osaki podelili zlato medaljo-priznanje njegovemu delu, ki je prizadevanje za boljše razumevanje in sožitje med narodi. To visoko odličje, ki ga je z Japonske prejel Gracej edini v Jugoslaviji in najbrž tudi v Evropi, je pritegnilo pozornost novinarjev iz vseh velikih mest v naši državi. Odtlej pa se tudi Japonci-slavisti, ki obiščejo Jugoslavijo, pogosto zglase v tihotnem, skromnem domovanju Hinka Graceja: tako rektor univerze z Tokia Yukio Miura, ki je prevedel Prešernove poezije pa Bevkovo mladinsko delo »Grivarjevi otroci« ter mladi prof. Kazuo Tanaka, prevajalec knjige »Tiotova življenjska pot« (Vilko Vinterhalter) pa znane mojstrovine našega nobelovca Iva Andrića »Most na Drini« ter »Jelena, žena, ki je ni«. Občasno pa tudi japonski kiparji, udeleženci mariborske FORME VIVE, radi zavijejo v Tkalski prehod v starem mestnem jedru – k Hinku Graceju, ki pa daljne sončne Japonske nikoli ni obiskal. Njegova nekdanja dopisna prijateljica je umrla kot žrtev atomske bombe in sploh – žal, okoliščine niso nudile ustrezne priložnosti... Ko bi bila Japonska bliže... Gracej je bil vselej željan širokih obzorij in v mladosti zelo iznajdljiv ter podjeten... Kot 24-leten jo je kar peš mahnil v Pariz, seveda pa je potovanje nekoliko skrajšal, ker je kdaj pa kdaj prisedel na voz ali si pomagal za avtostopom. S skromnimi prihranki je tri mesece životal v kulturni prestolnici sveta, toda duhovno je bogatel... No, Gracej Japonsko kar dobro pozna – po slikah: ima številne albume in razglednice. Rad jih ogleduje, predvsem pa občuduje na njih lične vrtove z jezeri in mostiči iz bambusa, bujno razkošje cvetja, ki je svojevrstna simfonija barv, tihotne morske zalive in zlasti v soncu ščemečo belino zasneženega vrha čudovite gore – Fuji jame...

Gema Hafner

V Mariboru živeči HINKO GRACEJ je edini v Jugoslaviji in bržkone tudi v Evropi dobitnik zlate medalje iz Osake, najvišjega japonskega priznanja za dolgoletno delo na področju japonskega jezikoslovja ter boljšega razumevanja in sožitja med narodi.

Rojenemu pred sedemdesetimi leti v Rušah pri Mariboru v družini delavca v tovarni dušika, življenje že v zgodnjem otroštvu ni prizanašalo. Ko je dopolnil tri leta, mu je umrla mati in tako je, prikrajšan za toplino materinske ljubezni, živel z očetom, ki se je po osemletnem vdovstvu spet poročil, v novem zakonu pa so se rodili še trije otroci. Ko je oče oslepel, je bil 15-letni Hinko prisiljen poiskati si službo in je z bridkostjo opustil misel na redno šolanje.

Kljub tegobam pomanjkanja se je bil vztrajno oklepal upanja, da bo študiral tehniko, kar se je izjalovilo, toda želji po izobrazbi se ni nikoli odpovedal! Odtrgoval si je od ust, da si je kupoval poučne knjige in učbenike, leta 1934 pa je dokončal štirirazredno Vidovićevo dopisno gimnazijo v Sarajevu. Bil je spreten risar, kartograf, dober kaliograf pa tudi ilustrator. Ker je odraščal v senci življenja in so mu že otroštvo zagrenile socialne krivice, se je zelo mlad vključil v napredno delavsko gibanje. Kot prekaljen aktivist je prestajal številne nevšečnosti pred in med vojno vihro. Delal je v Železarni, pa v tovarnah, pozneje je bil gozdar, nato geodetski tehnik, nekaj let po vojni tudi novinar, naposled prav tako v Mariboru projektant za ceste – vse do upokojitve leta 1975.

Z japonščino se ukvarja že več kot pol stoletja: kot esperantist se je devet let dopisoval s študentko biologije iz Hirošime, ki mu je vselej pripisala nekaj stavkov v svoji materinščini in jih prevedla v esperanto. Sčasoma ga je zamikalo, da bi se naučil japonščine, te zahtevne namere pa se je lotil z izredno vnemo. Esperantsko-japonski slovar, darilo njegove dopisne prijateljice, nemški učbeniki, plošče, tečaj japonščine po radiu – vse to je vztrajnemu samouku uspešno pomagalo pridobivati zaželeno znanje.

V povojnem obdobju je dolgo vrsto let posvetil tej izjemni dejavnosti ves prosti čas – samo trikrat si je privoščil

Mesec jugoslovanske kulture v Pittsburghu in srečanja z rojaki

Izseljske organizacije jugoslovanskih narodov in narodnosti v Pittsburghu, Pa., v Združenih državah Amerike že nekaj let v oktobru prirejajo »Mesec kulture jugoslovanskih narodov«, s katerim splošni ameriški javnosti predstavljajo naše kulturne dosežke, hkrati pa prirejajo tudi raznovrstne družabne in zabavne prireditve. V letu 1983 smo bili v okviru teh dogodkov nekoliko bolje kot običajno zastopani tudi Slovenci. S tem namenom smo se teh prireditev udeležili tudi dr. Boris Kuhar, direktor Etnografskega muzeja iz Ljubljane, Aleksander Schrott, urednik filmske revije Ekran, ki jo izdaja Zveza kulturnih organizacij Slovenije, in podpisani v imenu Slovenske izseljske matice.

V Pittsburghu smo se pridružili izseljskim organizacijam pri predstavitvi drobca naše kulture z razstavo slovenskih čipk, ki smo jo postavili s pomočjo pridnih slovenskih rojakinj v Pittsburghu, ki se zanimajo za to zvrst slovenske ljudske umetnosti; poleg tega smo želeli prikazati tudi izbor iz slovenskih umetniških filmov, kar se nam je po nekaj nesporazumih posrečilo na univerzi Duquesne in v krožku SNPJ v Strabanu blizu Pittsburgha.

Tako smo izpolnili našo obljubo, da prikažemo tudi nekaj iz matične domovine ali kot pravijo naši izseljenci – »iz starega kraja«. Za moja sopotnika se je tako v glavnem končala naša skupna obveza, čeprav sta tudi onadva še postorila to in ono. Dr. Kuhar je npr. dva dneva prebil na Ennon Valleyu v spominski sobi S. N. P. J., ki jo je pomagal urejati, imel pa je tudi več predavanj o slovenski kulturni dediščini v Clevelandu in Ennon Valleyu. Za mene pa se je delo šele začelo, saj bi težko naštel, koliko naših rojakov in rojakinj sem srečal na moji poti od Pittsburgha, Clevelanda, Chicaga, Milwaukeeja do New Yorka. Govorili smo o njihovem delu, o njihovih kulturnih prireditvah, o pevskih zborih, o učenju slovensščine, načrtovali smo njihova gostovanja v Sloveniji, seznanjali so me s svojimi težavami in problemi, govorili smo o sodelovanju pri ohranjanju slovenskega izročila, o naši pripravljenosti pomagati jim pri negovanju slovenske kulture, o njihovih željah in potrebah ter pričakovanjih, pa o tem, da jih naj ne pozabimo, tako kot tudi oni vedno znova radi prihajajo k nam.

Samo z ohranjanjem preteklosti preprosto ne bo možno prenašati izročila na mlade rodove. Zato bi bilo koristno vzbuditi pri mladih generacijah potomcev naših izseljencev še več zanimanja kot doslej za spoznavanje današnjega kulturnega, jezikovnega, družbenega in siceršnjega razvoja matičnega naroda oziroma domovine njihovih prednikov. Le tako bi namreč mlade generacije dobile možnosti, da bi sprejeta izročila svojih staršev lahko preverjale ali konfrontirale – njihove, včasih tudi dokaj abstraktne predstave o svojem izboru, bi postale konkretne in njim lastne ter povezane in prepletene s spoznanji in izkušnjami okolja, v katerem živijo.

Brez tega verjetno niti ni moč pričakovati njihovega večjega in globljega zanimanja za svoje poreklo in preteklost, s tem pa tudi ne za bodočnost slovenskega kulturnega izročila v Ameriki, pa tudi za nadaljnji obstoj slovenskih organizacij v ZDA. S takimi pogledi na bodočnost slovenskega kulturnega izročila sem se srečal na moji poti nekajkrat, ponekod v razgovorih, ponekod pa tudi že na delu v nekaterih slovenskih organizacijah.

Težko je v tako kratkem času zbrati vse številne vtise in izbrati najpomembnejše. Vsekakor pa moram poudariti, da za številna srečanja z rojaki v Pittsburghu, kakor tudi za razumevanje različnih problemov, s katerimi se srečujejo naši rojaki v ZDA, dolgujem zahvalo prav gotovo Petru Elishu, prejšnjemu glavnemu predsedniku SNPJ in njegovi soprogi Agnes, ki sta nam vsem trem, ki smo prišli iz Ljubljane, pomagala na vsakem koraku. Prisrčno in hkrati delovno je bilo tudi moje srečanje z Mary Skerlong, g. Kressom in drugimi sodelavci slovenske radijske ure v Pittsburghu, kjer so me kar na hitro, brez odvečnih besed porinili pred mikrofonske slovenske oddaje, ki je prav tedaj potekala. Tudi po zaključku oddaje smo se lahko hitro dogovorili o tem, kaj potrebujejo in kje jim lahko pomagamo z materiali za njihovo radijsko uro. Z veseljem sem se odzval tudi povabilu, da prisostvujem letni skupščini pomembne izseljske organizacije American Slovenes of Western Pennsylvania, ki je bilo v Slovenskem domu na 57. cesti v Pittsburghu. Imel sem priložnost ne samo pozdraviti v imenu Slovenske izseljske matice, temveč tudi spregovoriti nekaj več o vlogi Matice ter o naših možnostih in predlogih za še tesnejše medsebojno povezovanje pri ohranjanju slovenske besede in kulture med slovenskimi rojaki, še zlasti pa pri mladih potomcih slovenskih izseljencev.

Med bivanjem v Pennsylvaniji sem obiskal več slovenskih organizacij, med njimi največ krožkov SNPJ. Med temi moram omeniti vsaj enega: krožek 138 v Strabanu zaradi tega, ker združuje tudi zelo veliko mladih. Tu je veliko imen, ki bi jih veljalo omeniti in ki imajo zasluge za vključevanje mladih, a naj jih omenim le nekaj – Agnes Elish, Josephine O'Shinski in mladi George Elish, ki je tudi predsednik krožka. Podobno zanimanje mladih potomcev slovenskih izseljencev za delo v kroških SNPJ pa je tudi v nekaterih drugih mestih v Pennsylvaniji, žal pa je tudi nekaj takih, kjer mladine skoraj ni več.

V Clevelandu sem bil tokrat že drugič, tako da sem se ob ponovnem srečanju z znanimi obrazi dejansko počutil že skoraj kot doma. Žal med njimi nisem več videl dveh dragocenih in zaslužnih mož za slovensko naselbino v Clevelandu, Andyja Turkmana in Franka Česna. Zato pa so bili drugi toliko bolj zagreti za razpravo na temo o slovenski kulturi in stikih s Slovensko izseljsko matico in še o marsičem drugem, o čemer smo govorili na večer-

nem sestanku, ki ga je organizirala Ameriško-slovenska skupina za kulturne izmenjave.

Koristno in prijetno je bilo tudi ponovno srečanje s predsednico Progresivnih Slovencev Amerike Florence Unetich, še zlasti ker njena organizacija prihodnje leto slavi visoki jubilej – 50-letnico svojega uspešnega delovanja.

Tony Petkovšek me je povabil tudi tokrat pred mikrofonske radijske oddaje. Z njim in s predsednico slovenske godbe Jennie Gorjanc pa smo se pogovarjali tudi o njihovem povabilu pihalne godbe iz Trbovelj na turnejo po ZDA in Kanadi v prihodnjem letu. Tudi v Clevelandu sem v dveh dneh videl veliko slovenskih organizacij kljibov, zborov in srečal številne rojake, med katerimi naj omenim le dva: Jacka Tomšiča in Louisa Kaferleta, ki imata oba še veliko živih spominov na delo slovenskih organizacij v Clevelandu, ki prav gotovo ne bi smeli iti v pozabo.

V Chicagu je napovedana predstavitev slovenskega filma odpadla, ker so organizatorji zadnji hip ugotovili, da nimajo primerne projektorje, ljudje pa so seveda vseeno prišli. V tej stiski je priskočil na pomoč generalni konzulat SFRJ in organizatorjem odstopil dva krajša dokumentarna turistična filma o Sloveniji in Jugoslaviji, skupaj s projektorjem in operaterjem, po predstavi pa se je spontano razvil razgovor z gledalci, ki so se zanimali za razmere v Jugoslaviji, za delo Slovenske izseljske matice in za vrsto drugih stvari. Vprašan ni bilo konca, zato je predsednik SNPJ. Edward Hribar prekinil razpravo in nas goste in gledalce kar vse skupaj povabil na manjšo zakusko, tako da so lahko vsi prišli na vrsto s svojimi vprašanji in se pogovorili z nami. Naslednji dan so se razgovori nadaljevali, le da tokrat z vodstvom SNPJ na njihovem sedežu na Burr Ridgeu. Pogovarjali smo se o številnih možnostih za nadaljnje ohranjanje slovenske kulture, jezika in kulturne dediščine, pri čemer ima Slovenska narodna podpora ena jednota lahko izredno pomembno vlogo.

Na povabilo slovenskih izseljskih organizacij sem za tem obiskal tudi Milwaukee, WI. Tudi tam uspešno deluje vrsta slovenskih organizacij, ki imajo vrsto idej in načrtov. Prijetno so me presenetili dosežki slovenskega pevskega zbora USPEH, ki pod vodstvom prof. Lea Muskatovca izvaja zahteven glasbeni program. Pričakujemo, da jih bomo v letu 1984 lahko slišali tudi v Sloveniji.

Žal tokrat ni bilo časa, da bi lahko obiskali tudi nekatera druga mesta, kjer živijo naši rojaki oziroma njihovi potomci. Morda jih bomo lahko obiskali ob naslednjih priložnostih, prav tako pa upamo, da bomo tudi pri Slovenski izseljski matici lahko pozdravili naše rojake, ki prihajajo na obisk v Jugoslavijo in se z njimi pogovorili o vprašanih, ki so v našem skupnem interesu.

Marko Pogačnik

Ljubljanski oktet na turneji po Avstraliji

»S pesmijo so nam prinesli domovino...«

»Ko se je pred carinsko dvorano na sydneyjskem letališču postavilo v krog devet enotno oblečenih postavnih mož in je prek čakajoče, vse mogoče jezike govoreče množice mogočno zadonela nam tako ljuba pesem, Oj Triglav, moj dom', smo se šele prav zavedeli, da so med nami člani Ljubljanskega okteta s svojim dirigentom in predsednikom Slovenske izseljenske matice iz Ljubljane.« Tako je slovenska stran časopisa Nova doba začela kroniko enomesečne turneje Ljubljanskega okteta po Avstraliji v organizaciji slovenskega kluba Triglav in drugih naših izseljenskih klubov.

Veselo razpoloženje med izseljenci se je začelo in končalo na letališču, s slovensko pesmijo, ki je sproti podirala vse mostove; napolnila vsa srca z domovino in manifestirala enotnost slovenske skupnosti. Rojaki, člani kluba Triglav, so že v prvih urah spoznali, da Ljubljanski oktet ni nikakršen akademski bavbav, ampak so le Slovenci, ki se vesele, da so med rojaki. Sproščenost in spontanost prvih vezi sta intonirali razpoloženjsko melodijo do konca avstralske poti. In ko so oktetovci, te dni že doma, s sabo prinesli kroniko svojega pevskega popotovanja, zabeleženo v avstralskih listih, se zdi oddaljenemu opazovalcu rajanje in petje, izrekanje navdušenih priznanj in zahval za oktetove nastope kot zlahtna nostalgija in hrepenenje, zvestoba in vrednota.

Mladina čutila s starši.

Koncertni nastop Ljubljanskega okteta v klubu Triglav v Sydneyu je Nova doba ocenila kot manifestacijo slovenske pesmi in enotnosti slovenske skupnosti.

»Peli so pevci, pela je dvorana; pela so naša srca. Toliko domovine, kot nam je je prinesel Ljubljanski oktet, še nismo čutili v svojih srcih, odkar smo se naselili v novi domovini. Najpomembnejše pri vsem večeru pa je bilo, da je tudi naša mladina, kot mlajši otroci, čutila s starši enako ljubezen do njim sicer neznanega, a vendar ljubečega domačega kraja staršev. Med nami je bila Slovenija v vsej svoji lepoti in z vsem čarom svoje ljubezni.«

Waltzing Matilda

S podobno čustveno vznesenostjo se zapis nadaljuje. In še kopica podobnih objav. Trije člani Ljubljanskega okteta so po koncertu vzeli v roke še instrumente, se »prelevili« v zabavnodružabni ansambel in začel se je ples. Časopisni kronist je ugotovil, da »igrajo veliko bolj marljivo kot poklicni 'muzikantarji' in da znajo več pesmi in melodij kot kdorkoli. In kar je najvažnejše – njihov stik s plesalci je čudovit in nepreneh. Ni čudno, da so zato plesi, ki bi se morali končati ob polnoči, trajali do dveh ali celo do treh zjutraj.«

Ljubljanski oktet se je v Sydneyu srečal na sprejemu s predstavniki Euro Furniture, po domače bi se reklo Slovenijales, ki ga vodi Ljubljančan Matjaž Vodušek, v študentskih letih znani plesalec pri AFS France Marolt. En koncert je oktet imel tudi v tovarni za delavce. Tisk je imel

pohvalne besede o tem srečanju, a hkrati obžaloval, da je Vodušek v osrčju komercialne dejavnosti, saj bi »kot zastopnik turizma lahko s svojim preudarjeno prepričljivim govorjenjem o lepotah Slovenije 'prodal' Avstralcem toliko turističnih ponudb, da bi bila vsa letala, ki letijo iz Sydneya proti Jugoslaviji, polna turistov s pete celine«. Oktetovci so presenetili in navdušili z izvedbo priljubljene avstralske pesmi Waltzing Matilda. Menda je bila to tako nova in sveža interpretacija, da bi jo domačini kar takoj posneli za ploščo. »Velika škoda bi namreč bila predvsem za Avstralijo, če bi bila prikrajšana za tako svojstveno izvedbo svoje najbolj popularne narodne pesmi,« je pisal časopis.

Spoznavanje Sydneya v prvih dneh turneje, bivanje pri slovenskih izseljencih, obisk opere in premiere Wagnerjeve Walküre, Sydney Towerja in Harbour Bridgea, pacifiške obale, sydneyjskega pristanišča in zalivov, tja do »zavarovanega« opazovanja levov na safariju. Tretji nastop v slovenskem središču Merrylandsu.

Vsi na nogah

Iz dneva v dan je imel obisk Ljubljanskega okteta v Avstraliji vse večji odmev, vse večjo publiciteto. V Wollongongu so, denimo, čakali na oktetov prihod in na obisk predsednika Slovenske izseljenske matice Matjaža Jančarja, da so odprli nov slovenski dom. Rojaki so z lastnimi prihranki, darili in posojilom kupili hišo, cerkev in gostilno – pravo slovensko vasico. Oktetova pot se je nadaljevala v Canberro, kjer je imel v St. John's Church koncert za širšo javnost z deli iz svetovne literature v prvem delu in slovensko sodobno in ljudsko pesmijo v drugem. Glasbeni kritik je na kulturni strani največjega tamkajšnjega časopisa naslovil svoj zapis z »Excellent recital by Ljubljanski Octet«. Zvečer še koncert in ples v slovenskem klubu. Petje in glasba sta zopet dvignila ljudi na noge. Večer se je sprevergel v pravi delirij; vsi so plesali, peli, se jokali. Prizor se je oktetovcem vtisnil v spomin; počasi so se zavedeli, kaj so prinesli tem ljudem na vseh podobnih večerih.

Dvajset dni je že trajala turneja, začele so se težave z zdravjem, preutrujenost. Niso bili ne akademski ne varčni pri razdajanju moči. Čustva so jih potegnili v vrtinec rajanja; veselili so se in noreli skupaj z rojaki. Iz Canberre vrnitev v Sydney, srečanje s Triglavskim zborom in dirigentom Borom Šedlbauerjem. Odhod v Melbourne.

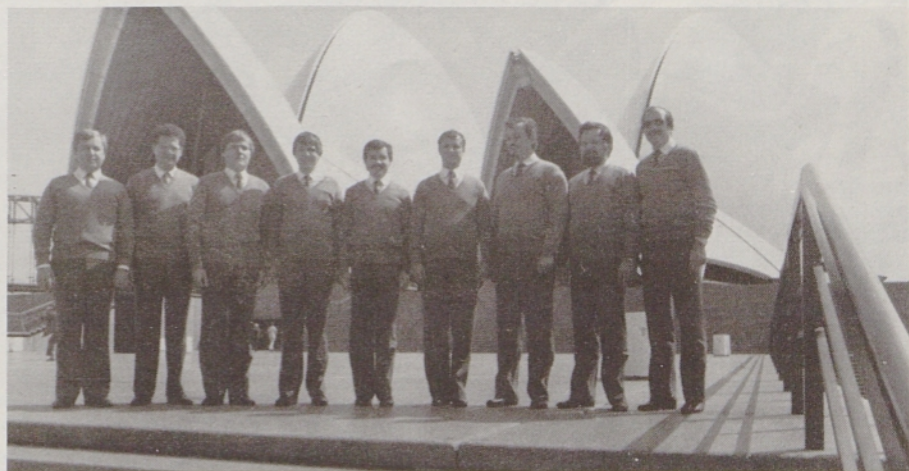
Dvorana »na glavi«

Melanholija za Sydneyem je splahnela, ko so v Melbourneu pričakali Ljubljanski oktet slovenski otroci v narodnih nošah in s pozdravnimi besedami. Prvi nastop v Geelongu, čez nakaj dni v klubu Jadran v Melbourneu in tamkajšnjem Slovenskem društvu: kompleks stavb s šolo, pokritim baliniščem, lovsko kočjo in osrednjim domom stoji na hribčku, sredi travnikov in gozdov. Kaj vse zmorejo slovenske roke! Na dan oktetovega prihoda so pripravili razstavo slik slovenskih izseljencev samorastnikov. Zvečer, pred koncertom, je okrog doma kljub ogromni parkirni površini premalo prostora za vse avtomobile, s katerimi so se pripeljali rojaki na koncert. Dvorana sprejme 700 ljudi, ta večer jih je bilo mnogo več. Trio je po koncertu zagrabil poskočne viže, fantje so zapeli in dvorana se je »obrnila na glavo«. Podobno je bilo v slovenskem klubu Jadran in v Planici. Tam so s prostovoljnimi delom postavili čudovit dom.

V Melbourneu se je turneja – po štirinajstih kocertih – zaključila. Ljubljanski oktet si je poleg koncertnega nastopanja s svojim Triom (s Pucijem, Damjanom in Igorjem) naložil še zabaven del. Ves program je neredko trajal tudi deset ur, pravijo oktetovci.

Ljubljanski oktet se je vrnil z enomesečne avstralske poti s kopico navdušenih reportaž, kritik in zapisov, dokumentov o pevskih in družabnih srečanjih z rojaki in domačini. »Upravičeno smo pričakovali, da nam bo Ljubljanski oktet prinesel našo, slovensko pesem. Toda storil je veliko več: prinesel nam je tudi našo slovensko domovino!« je zapisal kronist.

Marijan Zlobec

Člani Ljubljanskega okteta pred znamenito sydneyjsko opero

Nenavadni svečinski godci

POLKA ZA BREZOVO METLO

V Svečini, mali slovenskogoriški vasi pri Zgornji Kungoti, od nekdaj vedo, kako je treba streči kulturi. Že v času avstro-ogrske monarhije so se Svečinci lahko pohvalili z močno, daleč naokoli znano godbeniško kapele; leta 1938 so postavili s prostovoljnimi prispevki kulturni dom in ga po vojni obnovili. Vas je tudi ena redkih tod naokoli, ki premorejo svoj kino, da o živahni dramski dejavnosti ne govorimo. Prav kultura drži kraj, ki se – predvsem zaradi nespametne stanovanjske politike v minulih letih – vse bolj stara, pokonci. Ker ni stanovanj in industrije tudi ne, se ljudje odseljujejo, šolarjev v svečinski štirirazredni šoli je vse manj in če ljudje, zlasti mladi, ne bi bili dejavni še na kulturnem področju, bi kraj počasi umiral.

Na srečo ni tako; še zlasti ne, odkar se je domači dramski dejavnosti pridružila tudi folklor, iz njenih vrst pa so zrasi mladi godci, zbrani v ansamblu Mi smo muzikantje. Ta nenavadna skupina svečinskih šolarjev zabava vsakogar, ki jo je voljan poslušati, z igranjem na prastara, danes že povsem izumrla ljudska glasbila.

BREZ SLAVICE NE BI ŠLO

Kdor se prvič sreča z mladimi svečinskimi glasbeniki, misli, da ne vidi prav: brezova metla, »kuhle«, kravji rog, prava pravcata kosa, železni »bumbajs« (pločevinasta škatla, pritrjena na drog) in bumbajs iz svinjskega mehurja... To so osnovni glasbeni pripomočki svečinskih godcev. In kar je res, je res: ko Alenka in Vida zapihata v glavnik, pokrit s papirjem, ko Karnerjev Jožek zakleplje po kosi, kot da bi najhuje travo kosil, ko Lotka zatrese bučo, na vinorodnem Štajerskem bolj znano kot »cüger«, in ko mala Andreja začne tolči z brezovo metlo ob tla, človeka pete pošteno zasrbijo. Če raztegne meh na »frajtonarico« še Slavica Krstič, voditeljica posrečenega orkestra, je veselje popolno.

Svečinci so s Slavičinim prihodom v vas veliko pridobili. Mlada vzgojiteljica z ljubeznijo do glasbe in stare domače kulture v krvi je prinesla s seboj tudi zvrhano mero podjetnosti. Njena ljubezen do stare ljudske glasbe je pognala korenine že v rosnih otroških letih tam na Dolenjskem, v Bregeh pri Krškem; tam se je petletno dekletce najraje smukalo okrog strica

Franca, ljudskega godca. Ni je bilo lepše zabave od tiste na njegovem »pušelsanku«, kadar so prišli na liter rdečega ali več kravji mešetarji in drugi veseli popotniki, pa je stric raztegnil meh, razgreti pivci pa so ga spremljali z igranjem na stole, kozarce, skratka na vse, kar jim je prišlo pod roke. Pri šestih letih si je Slavica že sposodila stričevo »frajtonarico« in se prav kmalu naučila igrati nanjo.

Z odrasčanjem je Slavičino veselje do ljudske glasbe resda malo zaspalo, a ga je pozneje, ko je bila že vzgojiteljica v svečinskem otroškem vrtcu, obisk seminarja za folklorno dejavnost v Mariboru znova obudil. In kje drugje naj bi začela Slavica kot pri malčkih v vrtcu? Otroške rajalne igre, izštevanka, zbadljivke in nagajivke so popestrile dopoldneve svečinskih vrtičkarjev in dale polet otroški ustvarjalnosti. Pozneje sta se izoblikovali še folklorni skupini za šolarje na nižji in višji stopnji, zdaj občasno zaplešeta še mladinska in odrasla folklorna skupina – če ne drugače pa na svečinskem kmečkem prazniku sleherno jesen.

In ker je človeku, kot je Slavica, dolgčas, če nenehno ne razmišlja in ne raziskuje, je otroške folklorne nastope

Ko zaigrajo mladi svečinski godci in ko se jim pridruži še Slavičina »frajtonarica«, bi človek kar zaplesal polko...

kmalu popestrilo dvoje prastarih ljudskih glasbil: »rifmašina« in lončeni bajs (glinast lonec, pokrit s svinjskim mehurjem). Obisk še enega mariborskega seminarja je dal Slavici nove zamisli: spoznala je nova ljudska glasbila, jih doma sama izdelala in jih nato dala otrokom v roke. Všeč so jim bili, če ne zaradi drugega pa zato, ker so se lahko pošteno nasmejali.

DRAGULJ, KI MU NI PARA

Danes igrajo svečinski šolarji, zbrani v orkestru Mi smo muzikantje, na štirinajst starih, bolje rečeno prastarih glasbil, s kakršnimi so si skušali naši predniki pred davnimi leti pričarati dragocene trenutke brezskrbnega veselja ob trdem delu in po njem. In ni se bati, da bo, potem ko bodo mladi godci odrasli, ta svečinska znamenitost izumrla. Za njimi raste nov rod malih muzikantov, saj začenjajo svečinski otroci folklorno abecedo že v vrtcu, v letih, ko je seme veselja do ljudskega izročila in glasbe najlaže zasejati.

»Najmlajši se z veseljem poskušajo v igranju na stara glasbila,« pravi Slavica. »Ti instrumenti so enostavni in poceni, to pa je za vas, v kateri za kulturo nikoli ni kdove koliko denarja, še kako pomembno. Toliko bolj ker je le malo ljudi, ki bi znali igrati na kupljena glasbila, saj glasbene šole v kraju ni, do Maribora pa ni tako blizu. Zakaj si ne bi torej otroci potešili želje po muziciranju na lažji, cenejši način? Pri tem razvijajo ustvarjalnost, ostrijo si občutek za ritem in to je dovolj.«

Pravzaprav več kot dovolj. Tudi zato, ker je človeku prijetno pri srcu, ko vidi, da sodobne popevčice ne bodo pokopale ljudske glasbe, ker je veliko mladih, ki jo bodo znali ponesti naprej. Svečinskim godcem to prav gotovo odlično uspeva. Za njimi je vrsta uspešnih nastopov po tovarnah in šolah, na regijskih in področnih srečanjih, na otroškem mednarodnem taboru na Madžarskem, na svetovnem kongresu muzikologov v Piranu, na kranjski prireditvi za otroke Živžav, na letošnji Popevki Vesele jeseni v Mariboru, na otroškem festivalu v Šibeniku...

Prav šibeniškega nastopa se svečinski otroci sila radi spominjajo. Ne samo zato, ker je nastop na festivalu, na katerega se vsako poletje zgrinjajo priznani domači in tuji umetniki, že sam po sebi veliko priznanje. Strogi festivalski kritiki so namreč ocenili nastop malih Svečinčanov za pravo odkritje, dragulj šibeniškega festivala. Slavica in njeni godci so bili tako poplačani za ves trud, pri svojem delu, pa tudi drugi Svečinčani ne skrivajo, kako ponosni so na svoje mlade godce.

Sicer pa tega ne kažejo samo z bese-

Troje nenavadnih, za ansambel Mi smo muzikantje nepogrešljivih glasbil: železni bumbajs, s kakršnim so si lajšali trpljenje že vojaki na ruski fronti, brezova metla in bumbajs s svinjskim mehurjem. Kadar mehur počí, imajo Svečinčani takoj pri roki drugega...

dami. Starši vozijo male glasbenike zastonj na nastope v Maribor in drugam, prinašajo najlepše okrasne buče, hranijo svinjske mehurje, saj se med igranjem rad kakšen preluknja in je treba imeti pri roki takoj novega... Očka male Jazbečeve Andreje, ki tako spretno udarja z brezovo metlo, je naredil posebno zločljivo koso, takšno, da jo z lahkoto prevažajo, svečinske ženske pa so oblekle male folkloriste v narodne noše; v klubske prostore so prinesle šivalne stroje in potem po cele dneve šivale in pletle.

»Ne morem povedati, kako vesela sem, ker je med Svečinčani za naše

delo toliko razumevanja,« pravi Slavica. Pa kako bi ga tudi ne bilo? Svečinskemu orkestru za zdaj ni para na slovenskih tleh, čeprav bi bilo prav, da bi našel posnemovalce še kje drugje.

Darka Zvonar

Gost je kakor riba, po treh dneh smrdi.

Hvaležnost dobroto razveseli.

Slovenske legende

Uslišana prošnja na gori

Na prisojni polici nad prepadno dolino reke Idrijce, pod 561 metrov visokim grebenom Krnic, ždi strnjena vasica Police. Staro naselje, za katerega niti najstarejši vaščani ne pomnijo, kdaj so ga prvič poselili, ki je nekdanje štel več kakor 200 prebivalcev, počasi, vendar zanesljivo propada. Brez dvoma so Police eno najbolj odročnih naselij v cerkljanskem hribovju, težko dostopne zavoljo strmin in hudourniških potokov, ki znova in znova rušijo drzno speljano gorsko cesto, ki povezuje naselje z dolino. Propadajoča poslopja, ki so se prenekatera sesula pod težo časa in ponekod s slamo krite strehe. In tam na nizki vzpetini se dviga starinska Marijina cerkva. Nihče ne ve, kdaj so pozidali njene gotske zidove in kdo jo je postavil. A bržkone mora biti stavba stara, saj freske Jerneja iz Loke na zidovih datirajo že iz leta 1536.

MRLIČI IZ BOHINJA

»Marijina cerkva v Policah mora biti silno stara,« mi je pripovedovala 55-letna Frančiška Makuc, po domače Štefnova mati. »Še je med vaščani ohranjeno izročilo, da je bila cerkva

Stara Marijina cerkva v Policah. Ustno izročilo navaja, da so jo pozidali po čudežnem dogodku.

njega dni pomembna romarska pot in da so tam zgoraj na vaškem pokopališču pokopavali celo mrličje iz daljnega Bohinja. Zakaj, tega ne vem. A pravili so tako nekdanji stari ljudje.

Še danes tudi ni pojasnjeno, čemu cerkveni stolp stoji samostojno, nekaj sežnje oddaljen od cerkvice. Stara pripoved navaja, da je bila davno tega cerkva že zgrajena, »turen« pa so sezidali nekod drugod in ga šele kasneje prestavili na sedanje mesto. Še danes nam posebno Šebrelčani radi nagajajo, zakaj smo bili tako nespametni, da smo »turen« prenašali po strminah.

PROŠNJA POSLEDNJEGA ČLOVEKA

»Police so bile davno tega lepa in velika vas,« je nadaljevala pripoved Frančiška. »Ljudje so bili pridni in blagostanje je bilo pri vsaki hiši. A kuga, »črna smrt«, ki je v tistih dneh morila v dolini, se je povzpela tudi v to višino. Tedaj so za Police nastopili

težki časi. Dan za dnem so umirali vaščani, prizanešeno ni bilo ne mladim in ne starim. Ni se še prišlo dosti dni od tistega trenutka, ko se je »črna smrt« priplazila v vas in grozotna bolezen je pomorila domala vse vaščane, razen enega samcatega, ki je še života-ril med mrličji.

Poslednjega Poličana se je polastila groza. Vedel je, da tudi njemu kuga ne bo prizanesla, da bo moral umreti. A groza ga je bilo spoznanja, da bo njegovo truplo strohnelo pod milim nebom, saj ni bilo nikogar več, ko bi ga zagrebel v zemljo.

In obupan se je nesrečnik podal na vzpetino, kjer danes stoji Marijina cerkva, in prosil vse svetnike za pomoč, da zanese pot v to višino kakega človeka, ki mu bo stal ob smrtni postelji in ga kasneje pokopal.

Zgodilo se je. Kot bi zrasla iz zemlje, se je v mrtvi vasi pojavila skupina ciganov, ki je ponevedoma zablodila v to divjino.

NOVO NASELJE

Od tu naprej se stara legenda deli na več različic. Nekateri zatrjujejo, da je Marijina cerkva v tistih dneh že stala, drugi pa spet, da so jo pozidali šele kasneje v spomin na »čudežni« dogodek, ko je bila uresničena prošnja poslednjega Poličana. Vendar pa ustno izročilo nesporno zatrjuje, da je stare Police uničila kuga, novo naselje pa so ustanovili »zgajnarji«, cigani, ki so se po čudežnem naključju znašli v mrtvi vasi.

»To je sicer legenda,« je zaključila pripoved moja sogovornica. »Toda nekaj resnice vendarle na vsem tem bo. V vasi je namreč ohranjenih še vedno nekaj priimkov, ki se zde ciganski. Danes so vaščani sicer večinoma priseljenci iz okoliških krajev, spomin na tisti čudežni dogodek v mrtvi vasi pa je med življem še danes ohranjen.«

Rado Radešček

Vas Police danes. Naselje, ki zanesljivo umira. Se bo morda ponovno zgodil »čudež«, da se bo vas ponovno rodila?

Tajna cerkvenega zidu

Če bi sledili gorski cesti, ki se v ostrih vijugah dviga od Cerknega nad dolino potoka Zapoške proti vasi Poče, bomo nenadoma na desni strani zagledali prepadne pečine. Strmo se odcepi med gorske vrhove ozka pot, krajevna oznaka pa nam pove, da se za pečevjem skriva vas Trebenče, menda najstarejše naselje na Cerk-ljanskem.

In prav na vrhu ostenja, ki se grozljivo grezi v globino, stoji zidana na živi skali stara cerkva sv. Jošta. Četudi se zdi, da je prepadno pečevje popolnoma nedostopno, ga tudi od te strani premaguje vratolomna steza, ki spaja dolino z vrhom pečine.

ZASELEK V GRADIŠČU

Na ozkem gorskem sedlu, komaj streljaj pod cerkvico, si je našlo prostor nekaj kmečkih poslopij. V ozadju strmo gozdnato pobočje, ki se proti dolini prevesi v položnejše senožeti. Pa tudi s te strani pečina s staro cerkvico ni lahko dostopna.

»Zaselek sicer spada k vasi Trebenče,« mi je povedala 68-letna Lojzka Pirih, ki stanuje v eni od hiš. »Vendar pa, kar pomeni ljudski spomin, se je zaselku reklo ‚v Gradišču‘. Med okoličani je še ohranjeno izročilo, da je davno tega tam zgoraj na pečini, kjer danes stoji Joštova cerkva, stal utrjen grad. Trdnjava najbrž ni bila velika, saj je prepaden greben preozek, da bi lahko tam pozidali večjo stavbo. Grad pa je bil gotovo zelo utrjen, saj pečina z nobene strani ni lahko dostopna.«

ZAKLAD ROPARSKIH VITEZOV

Potem mi je Lojzka pripovedovala, da je o nekdanjem gradu na pečini med okoličani bore malo znanega. Nihče ne ve, kdo je grad sezidal, kdaj so ga postavili in kako je propadel.

»Vse preveč let je minilo od tistih dni, ko so zgoraj še gospodarili graščinci. Vendar pa sem še v mladosti slišala od starih ljudi, da lastniki trdnjave niso bili posebno mili. Včasih so ljudje pripovedovali, da so bili grofje nekdanjega gradu roparji, ki so si v dolgih letih nagrabili neizmerno bogastvo. In po vsej verjetnosti, vsaj tako so nekdanje pripovedovali stari ljudje v Trebenčah, morajo biti tiste dragotine še vedno skrite nekje pod zidovi Joštove cerkve.

Ne spominjam se več dobro, a še kot otrok sem nekaj malega slišala, da se je zadnji grof skril v tem gradu. Ne vem pa, ali pred cesarjem ali pa pred Turki, ki so pritisnili na Bukovo in Kojico ter tako žalostno končali pod zidovi cerkvice sv. Lenarta. A mislim, da Turkov k nam gor ni bilo. Toliko pa so le včasih pripovedovali, da grajski niso mogli odnesti dragocenosti in da so še vedno skrite v skalovju.«

OKOLIČANI IŠČEJO ZAKLAD

»Izročilo, da so v Gradišču skriti neizmerni zakladi, je med okoličani živo. Slišala sem celo pripovedovati, da je obstajalo celo neko pisanje o tem, neka listina. Kaj več pa mi ni znanega.

Ni pa še tako dolgo tega, kar so se tam zgoraj pri cerkvici dogajale čudne stvari. Delavci, ki so v skalovju zgoraj žgali apno, so nam prišli povedati, da se v bližini cerkve potikata dva neznanca. Nekaj sta morala imeti za bregom, saj sta se skrivala in izogibala ljudem.

Šele kasneje smo ugotovili, da sta morala tujca nekaj odnesti. Pod zidom Joštove cerkve blizu oltarja je bila namreč izkopana luknja, velika komaj za srednji lonec. Je bil tam morda gradiški zaklad? Najbrž ne, saj so cerkev pozidali šele kasneje, ko gradu že davno ni bilo več.

Nekaj pa je vendarle moralo biti pod cerkvenim zidom in tistega danes ni več. A kaj, ko tudi o cerkvici ni ničesar znanega. Zelo stara mora biti, o tem ni dvoma in bržkone je v njenih zidovih vgrajenega mnogo kamenja nekdanjega gradu. Kolikor ga seveda niso porabili naši predniki za zidavo domačij, v Gradišču, kjer pa so davno tega, kakor menijo stari ljudje, morali biti hlevi in druga grajska poslopja.

Cerkva sv. Jošta nad Trebenčami. Je morda res v davnini na tem mestu stal grad roparskih vitezov?

Le toliko pa sem slišala od starih ljudi, da so menda cerkev posvetili kar trije škofje.«

NEPOJASNJENE SKRIVNOSTI

Cerkljansko je v preteklosti preživljalo burno zgodovino. Kakor bližnji Tolmin, so tudi ti kraji prehajali iz rok v roke različnim gospodarjem. Turki so pustošili po okolici, tisto pa, kar je ostalo, so razgrabili domači zemljiški gospodje – roparski vitezi.

»Med tukajšnjim življenjem pa je še ohranjeno izročilo, da so tudi na nekaterih drugih krajih skriti zakladi,« je pripomnila Lojzka. »Pripovedujejo celo, da je neki domačin iz Cerknega našel skrito bogastvo pod lipo blizu cerkve sv. Jerneja v Cerknem. Kako je zvedel za tisti zaklad, ne vem in niti ne, kdo ga je tam skril. Pravijo pa, da je kasneje za tiste denarje dal postaviti ‚zlati oltar‘ v Jernejevi cerkvi. No ja, tako pripovedujejo.

Pa še nekaj. Med okoličani je tudi ohranjena pripoved, da je tam nekje v Zapoški grapi pod Poreznom skrito veliko bogastvo. Pravijo, da so tam dragocenosti zakopali okoliški prebivalci, ko so se umikali pred Turki, ki so pritisnili proti Bukovem. Med prebivalci pa je celo ohranjeno izročilo, kako priti do tega bogastva.

Pravijo, da menda sonce posije na tisto mesto natančno ob 9. uri dopoldne. In tam, kamor pade sončni žarek je treba kopati...«

Zaklada pa vse do danes ni še nihče našel. Nihče namreč ne ve, katerega dne sonce obsije skrivno mesto in od katere strani je žarek viden. Po vsej verjetnosti pa se domačini niti ne trudijo, da bi skriti zaklad odkopali. Le malo je namreč še takšnih, ki bi verovali v izročilo starih pripovedi.

Rado Radešček

po sloveniji

V tovarni športne opreme Elan v **BEGUNJAH** se pripravljajo za izdelovanje novega tipa jadrnice – Elan 31. Gre za jadrnico, ki je dolga 9,7 metra, z najsodobnejšo opremo in ki bo zadostila še tako strogim merilom. Z majhnimi prilagoditvami jo je lahko spremeniti v hitro regatno jadrnico. Izdelovali jo bodo v petih variantah.

V **BOLEHNEČICIH** v Ščavniški dolini se pripravljajo za gradnjo zadrževalnika visokih voda. Največ denarja bo zanj dala območna vodna skupnost Mura v Murski Soboti, kajti takšni zadrževalniki se po letih v kmetijstvu bogato obrestujejo.

V **BUČKOVCIH** na obronkih Slovenskih goric so proslavili 200-letnico pouka v tem kraju. Pionirski odred in šola bosta odslej nosila ime po padlem borcu in domačinu Francu Belšaku. V obnovljeni šolski stavbi, stari sto deset let, so pripravili razstavo dokumentov o kraju in njegovi šoli, izdelkov učencev in ogled jedi, ki so jih pripravile domačinke.

Komunalno podjetje Murska Sobota je začelo z asfaltiranjem 1200 metrov ceste od **BUNČAN** do Veržeja. Z deli hitijo, saj jih potem čaka še asfaltiranje dva tisoč metrov stranskih cest v Šalincih, Kriščancih in na Grlavi.

Podružnično šolo v **DAVČI**, ki je po 30-letih povsem zastarela, pred leti pa jo je prizadel še potres, so temeljito obnovili. Z deli so pričeli že leta 1982, do danes pa so opravili vse ostalo.

Petrovče pri Celju

Poleg dveh učilnic je v šoli manjša dvorana, ki je namenjena tudi za potrebe prebivalcev. Pri gradnji nove kotlarne so računali na predvideni novi obrat tovarne Niko, ki ga bodo gradili blizu šole.

V **DOLENCIH**, obmejni vasi na Goriškem, so pričeli graditi novo šolo. 40 domačinov je prostovoljno že skopalo temelje, napeljali so do gradbišča vodovod in skopali še greznico. Nova šola bo imela dve učilnici, večnamenski prostor z garderobo, kuhinjo in ostale potrebne prostore pa še eno učiteljsko stanovanje. V to šolo bodo hodili otroci iz Budinec, Dolenec in Malih Šalovec.

V **GORNJI RADGONI** je bilo republiško tekmovanje slovenskih gasilcev, na katerem se je zbralo 230 ekip z 2300 gasilci, prišli pa so tudi gasilci iz SR Srbije, Avstrije in Madžarske. Člani so tekmovali v tridelnem napadu in štafeti z ovirami, člani pa v tridelnem napadu in v tekmovanju raznoterosti. Vsi sodelujoči so prejeli diplome.

Mladina v **GORNJEM LAKOŠU** je uredila športno igrišče ob vaškem domu. Na tem igrišču so se že začele vrstiti številne športne prireditve, ob otvoritvi igrišča pa so se pomerile štiri ekipe, najuspešnejša je bila ekipa mladincev iz Čentibe.

V **IŽAKOVCIH** so po treh letih prizadevanj le prišli do telefona. Telefonske priključke je dobilo vseh 30 interesentov, ki so tudi sodelovali pri

gradnji telefonskega omrežja. To je za kraj Ižakovce, ki ima okrog 190 hišnih števil, sorazmerno veliko.

Tovarna Itas v **KOČEVJU** je v minulem letu prodala v Grčijo 30 silosov z zmogljivostjo 14 tisoč ton, zanje pa iztržila 650.000 dolarjev. Ker so kupci doslej z dobavljenimi izdelki zelo zadovoljni, bodo naročilo povečali.

Že letošnje leto bodo v novi pršutarni Mesne industrije Primorske na **KROMBERKU pri GORICI** pripravili za prodajo 100 tisoč pršutov. Ko bodo namreč sredi letošnjega leta zaključili drugo fazo nove naložbe, se bodo njihove proizvodne zmogljivosti povečale za več kot tretjino. Sedaj izdelujejo okrog 60 tisoč pršutov na leto. Tako bo na Goriškem zrasla največja pršutarna v Jugoslaviji, v kateri bodo pripravljali razne tipe pršutov: kraški, dimljeni kraški, istrski pa še dva italijanska tipa – San Daniele in Parma.

V industrijski četrti **LENDAVE** že nekaj mesecev gradijo novo pekarno, kajti sedanja pekarna je v stanovanjskem bloku sredi mesta in je v utesnjenih prostorih. V novi pekarni, ki bo nared že letošnjo pomlad, bodo lahko vsako uro spekli okrog 600 kg kruha in slašičarskih izdelkov.

V idilčni okolici novega hotela Lipa v **LEDAVI** je akademski slikar Franc Kiraly pričel urejati muzej na prostem. Postavil je najprej na prosto stiskalnico, ki je bila doslej razstavljena v termalnem kopališču v Petišovcih. Potem bo na vrsti rečni mlin, ki je še pred kratkim služil filmski ekipi novega slovenskega filma Strici, letošnjo pomlad pa bosta stala v muzeju na prostem še stari mlin in fosilni hrast.

V **LJUBLJANI** so pričeli – po 35. letih obstoja Lutkovnega gledališča – urejati zanj prepotrebne prostore. Leti bodo v Mestnem domu, leta 1891 zgrajeni stavbi na Krekovem trgu ob živilskem trgu, kjer ima domicil tudi Šentjakobsko gledališče. V dvorani bo prostor za 260 gledalcev, celotno gledališče pa bo na 1200 kvadratnih metrih.

Mlekarji Mlekoprometa iz **LJUTOMERA** izvažajo na tuje po sto ton sira letno, da si zagotovijo devize za kritje stroškov uvoza sirišča. V Združene države Amerike, Švico in Italijo izvažajo zlasti ementalec, parmezan in zbrinc, letos pa bodo pričeli še z izvozom sirov za fondue in poltrdim prleškim sirom s 45 odstotki maščobe.

Delavci tovarne vozil in toplotne tehnike v **LENARTU** so začeli izdelovati solarne akumulatorje tople vode. Doslej so izdelali že okoli 500 takšnih bojlerjev in vse takoj prodali. Razširili so tudi proizvodni program in začeli pripravljati proizvodnjo bojlerjev z zmogljivostjo 100, 150, 200 in 400 litrov.

V zgradbi sušilnice Emonine pršutarne v **LOKVAH na KRASU** visi te dni na visokih policah kar 15 tisoč pršutov. Kakor hitro bodo zreli, jih bodo razposlali po domovini in na tuj. Potem se za pršutarje prične delo znova, saj morajo sto in sto šunk nasoliti, oprati, popoprati, obrisati in ponovno namestiti na visoko lesovje. Svoje prispevata na koncu kraški veter in zrak, ki ohranjata sloves pršutarne.

V Mariborski tekstilni tovarni (MTT) v **MARIBORU** bodo na sedanjí lokaciji zgradili prizidek k Predilnici 2 in tako odpravili prostorsko stisko. Povečali bodo lahko proizvodnjo, izboljšali kakovost in povečali izvoz na konvertibilno tržišče. V prizidku bodo namestili opremo iz Predilnice 1, ki je tam zaradi novih strojev ne potrebujejo več.

Tovarna Metalna v **MARIBORU** bo za Sovjetsko zvezo izdelala 1200-tonski plovni žerjav in zanj prejela 72 milijonov klirinških dolarjev. Pri delu bosta sodelovala tudi ladjedelnica 3. maj z Reke in Rade Končar iz Zagreba. Žerjav naj bi izdelali do konca 1986. leta.

V **MESTINJU** so izročili namenu dvorano za kulturne prireditve v tamkajšnjem Domu krajanov. V dvorani je tristo sedežev, z odstranitvijo posebnih pregrade pa se da dvorano povečati in namestiti še nadaljnjih 120 sedežev. Možno je dvorano preurediti tudi v kinodvorano.

Tristočlanski kolektiv Tovarne opreme pri rudniku v **MEŽICI** je proslavil 25-letnico dela. Tovarna opreme, kjer danes izdelujejo separacijsko opremo za rudnike in elektronsko vodene žagalnice za lesnopredelovalno industrijo, se je razvila iz vzdrževalnega obrata. Mežičani velik del opreme tudi izvažajo, predvsem na Češkoslovaško in v Nemško demokratično republiko.

V **METLIKI** je tamkajšnji radio klub, ustanovljen pred letom dni, dobil prostor za svoje delo v zgornjih prostorih bivšega metliškega kina. Pred kratkim je 21 članov opravilo izpit E kategorije, ki jim dovoljuje delo z UKV postajami, 4 pa so opravili izpit C kategorije in lahko delajo s kratkovalovnimi postajami z večjo močjo. Klub šteje 35 članov, njegov pozivni znak je YU 3 DME, ima kratkovalovno in UKV postajo ter nekaj orodja in materiala za delo konstrukcijske sekcije.

V **MURSKI SOBOTI** so naredili prizidek k staremu poštnemu poslopiju. Z gradnjo so pridobili 640 kvadratnih metrov uporabne površine, od tega 150 kvadratnih metrov za potrebe pošte, in dve dvorani za razširjeno telefonsko centralo.

Na **OKROGLICI** bodo v dveh letih zgradili farmo pitancev, ki bo imela

1060 stojišč. Letna prireja bo okrog 1800 pitancev, ki bodo skoraj v celoti namenjeni za izvoz. Pitance bodo krmlili predvsem s silažno koruzo in siliranim zrnjem z dodatkom superkoncentrata, ki je obenem edina uvozna sestavina. Že spomladi 1985 bodo poslali na trg prve pitance.

Kolektiv kočevskega Lika je skupaj s prebivalci **PODPRESKE** proslavil 35-letnico obstoja te tovarne. Na proslavi so odprli obnovljeno žago, Likovci in krajsani pa so pripravili družno priložnostni kulturni spored.

V **RADOVLJICI** so odprli prizidek k domu dr. Janka Benedika, ki je namenjen starejšim občanom. V prizidku je 80 novih mest, od tega 68 v enoposteljnih sobah. S prizidkom so pridobili še prostor za dnevno varstvo, fizioterapijo, delovno terapijo, hitro terapijo in novo jedilnico s 140 sedeži. Preuredili so tudi kuhinjo in povečali kotlarno.

Težave z oskrbo so v **RATEČAH** zadovoljivo rešili, saj so premajhno, klasično in v zasebni hiši locirano trgovino zamenjali z novo samopostrežnico. V njej je – kot zatrjujejo – zelo dobra izbira, tako da hodijo vanjo nakupovat tudi Avstrijci in Italijani.

Invalidi v brežiški občini so dobili svojo delavnico, zanjo so namreč preuredili nekdanjo šolo v **SKOPIČAH** in v njej dobili 160 kvadratnih metrov delovnih površin in 30 kvadratnih metrov skladišč. V novi delavnici izdelujejo invalidi dušilke za odpravljanje motenj, ki jih povzročajo na radiu in televiziji kolektorski stroji.

Gasilci v **SREDNJI BISTRICI** v lendavski občini so proslavili 60-letnico delovanja. Jubilej so združili z razvitjem prapora in pregledom dosedanjega dela. Le-to ni bilo majhno, saj so med drugim zgradili gasilski dom, nabavili novo motorno brizgalno in uredili več gasilskih vodnjakov.

V Dom-biroju v **ŠMARJU PRI JELŠAH** so skupaj s strojno fakulteto v Ljubljani izdelali elastične vezne elemente »elv«, ki jih je moč na podlagi torzije uporabljati za pritrjevanje osi in pesta. Njihova prednost je v tem, da omogočajo pritrjevanje brez zagozde, zato je tudi lažja njihova montaža in vzdrževanje.

V **TRŽIČU** so odprli novo ribarnico Droge Portorož. Tako bodo odslej pripeljali Tržičanom ob ponedeljkih in četrtek sveže morske ribe. Prodajali bodo sveže sardele, inčune, papaline in šure, med zamrznjenimi ribami pa bodo Tržičani lahko izbirali osliče, fileje, skuše, lignje in podobno.

VELIKI OTOK je kot zadnja vas v postojnski občini dobil asfaltno prevleko. Za vas, ki šteje 43 hiš in komaj 200 vaščanov, je to velika pridobitev, ki so jo počastili z dobro organiziranim vaškim slavljem.

osebnosti

Znani slovenski slikar **FRANCE SLANA** je razstavljal svoja dela v newyorški Automation House. Slikar je že bil doma, njegova razstava pa se je preselila za dva meseca iz New Yorka na Long Island, v tamkajšnji muzej New Hampton. Družba 3M pa je zadnje mesece pričela z drugo etapo projekta, s tiskanjem prtov, rut, zavses pa z izdelovanjem keramike po osnutkih slovenskega slikarja Slane.

»Prvič v svoji dolgoletni karieri je umetnik pokazal svoja dela tudi v New Yorku,« je v spremni besedi, ki je pospremila razstavo, zapisal ameriški pisatelj James Charlton. »Oba, umetnik in mesto, sta zaradi tega spet malce bogatejša.«

Ob občinskem prazniku so v Idriji odkrili doprsni kip dr. **ALEŠU BEBLERJU-PRIMOŽU**, svojemu domačinu, ki je umrl pred dvema letoma. Dr. Aleš Bebler je kot znan revolucionar, španski borec, narodni heroj, rezervni generalmajor, družbenopolitični delavec, diplomat, publicist in vnet zagovornik neokrnjene narave zapustil bogato dokumentacijo svojega razgibanega življenja. Njegov doprsni kip je delo akademskega kiparja Marjana Keršiča-Belača iz Ljubljane.

Le nekaj dni, preden bi dopolnil 89 let, je nenadoma umrl akademik profesor **dr. FRAN KOGOJ**, eden največjih mož slovenske medicine. Čeprav je večji del svojega življenja prebil v Zagrebu, je bil vsa leta povezan z razvojem in napredkom medicine in posebej dermatologije v Sloveniji. Bil je eden prvih, ki so že več kot pred petdesetimi leti trdili, da so kožne bolezni vedno le del bolezni celotnega organizma. Njegova bibliografija obsega poleg monografij in učenikov še okoli 250 strokovnih in znanstvenih del, ki jih je objavil v medicinskih revijah po svetu. Bil je redni član Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti in kar 15 let njen predsednik, ter dopisni član številnih drugih akademij, kot prvi zdravnik slovenskega rodu pa je prejel leta 1966 nagrado AVNOJ. Prejel je tudi več državnih odlikovanj.

Nestor slovenskega igrilstva **VLADIMIR SKRBIŃSEK**, človek velike izrazne kulture, ostre misli, neizčrpnega poklicnega dostojanstva in neprimerljive življenjske energije, je s šesto režijo Pigmaliona (trikrat ga je pripravil v Mariboru, dvakrat v Ljubljani in vsakič je v igri tudi nastopil) praznoval šestdesetletnico ustvarjanja v gledališču. To je razdobje, ki je domena redkih pomembnih igralcev. Vladimir Skrbinešek je v tem obdobju preigral številne vodilne vloge vrhunskih odskih del, režiral, prevajal in pisal, igral pa je tudi v več slovenskih filmih.

turistični vodnik

SLOVENIJO KRASIJO TUDI PRAGOZDOVI

Pohorje skriva v sebi prenekatero naravno bogastvo, poleg gozdov celo še – pragozdove. Gozdarji jih gojijo zaradi proučevanja naravnih zakonitosti, kajti odkriti skušajo vzorec gozda, h kakršnemu bi bilo treba težiti. Da zemlja v prihodnosti ne bi postala plešasta krogla, pokrita z milijardami gomazečih ščurkov, ki bi žrli drug drugega za goli obstoj. Res je, kar 70 kubičnih metrov lesa še pride na vsakega zemljana, toliko je še gozda. Danes še, a kaj bo jutri?

Posebna vrednost naših pragozdnih ostankov je v tem, da so raztreseni po vsej Sloveniji – da so ohranjeni v različnih klimatskih, geoloških in reliefnih razmerah. Morda nima nobena evropska dežela tipološko tako različnih pragozdnih rezervatov kot Slovenija. Zato je dolžnost, da jih ohranimo, tem večja.

Pragozdovi pa so tudi prijetne izletniške točke. Na mariborskem gozdno-gospodarskem območju so kar trije gozdovi, v katere človek s sekuro še ni posegel: Šumik, Donačka Gora in Macelj. Seveda to niso pragozdovi, o kakršnih pripovedujejo zgodbe iz knjig. V njih kajpada ni opic in lian, so pa drevesa, ki se z njihovo starostjo ve pohvaliti marsikateri gozdar. Stara so namreč okoli tristo, štiristo let in še več. V pragozdu Šumik so tudi veličastne lesne zaloge, ponekod namesto 250 kubičnih metrov na hektar, kot je poprečje za naš gospodarski gozd, celo 875 kubičnih metrov. V premeru pa imajo debela celo do poldruga metra. Taki gozdovi so kajpada težko dostopni in so se zato tudi ohranili. Pri Šumiku pa ni zavarovanih le 20 hektarov, kolikor meri sam pragozd, temveč še dodatnih 37 hektarov bližnjega krajinskega parka. V njem se bohotijo zanimive geomorfološke tvorbe: Trije hlebi, Ravbarske pečine, Veliki in Mali Šumik, nenavadni kamnokreč, rjasti sleč in alpski srobot.

Ko je človek spoznal vrednost pragozdov, jih je tudi pravno zaščitil. 9040 hektarov so do lani v Sloveniji namenili še za 167 gozdnih rezerva-

tov, ki se bodo čez nekaj stoletij razvili v pragozdove.

NOVI PROSPEKTI

Turistična zveza Jugoslavije je ponovno izdala publikacijo, ki bralcu predstavi naše kulturnozgodovinsko bogastvo (prejšnji prospekt je izšel pred več kot desetimi leti). V njej so z besedo in sliko predstavljeni najpomembnejši jugoslovanski spomeniki, in sicer po poglavjih: prazgodovina, antika, Jadranski spomeniki, barok v Sloveniji in Hrvaški, srednji vek, orientalski spomeniki in 20. stoletje. Vsebuje pa prospekt tudi obris Jugoslavije, v katerem so s simboli označeni posamezni spomeniki. Na predzadnji strani so navedeni naslovi naših turističnih predstavništav v tujini.

Prospekt obsega 28 strani formata 21 cm krat 20 cm. Natisnjen je v angleščini, nemščini, francoščini in italijanščini. Naročite ga lahko pri Turistični zvezi Jugoslavije, 11000 Beograd, Moše Pijada 8.

Tudi prospekt o jugoslovanskih smučarskih centrih je izdala Turistična zveza Jugoslavije. V abecednem zaporedju so nanizana naša najbolj znana smučišča s podatki o raznolikih možnostih, ki so gostu tam na voljo.

Besedilo je ilustrirano z barvnimi fotografijami. Na reliefnem zemljevidu Jugoslavije so s posebnim znakom označena vsa zimskošportna središča. Posebna pozornost je posvečena Sarajevu z okolico, kjer bodo potekale 14. zimske olimpijske igre 1984. Na srednjih listih prospekta pa je natisnjena orientacijska karta olimpijskega prizorišča.

Format prospekta je 21 cm krat 20 cm, obseg 16 strani. Natisnjen je v angleščini, nemščini, francoščini in italijanščini.

Nov prospekt je dobil tudi Maribor. Izdala ga je Mariborska turistična zve-

Na naslovni strani prospekta o jugoslovanskih smučarskih centrih je Sarajevo, prizorišče 14. zimskih olimpijskih iger 1984

za. Po 16 straneh formata 20,5 cm krat 20,5 cm so razporejene barvne fotografije Maribora in okolice ter nekaj besed o zgodovini mesta. Besedilo je v slovenščini, srbohrvaščini, angleščini, nemščini, francoščini in italijanščini. Naročila sprejema Mariborska turistična zveza, 62000 Maribor, Ulica talcev 1.

BUNGALOVI V PTUJSKIH TOPLICAH

V Ptujskih toplicah imajo že tudi nekaj prenočitvenih zmogljivosti za zimo. Oktobra 1983 so predali namenu štiri bungalove, v katerih je gostom na voljo 7 enoposteljnih sob, 4 dvoposteljne sobe in dve triposteljne sobi. V vseh pa je možno postaviti še dodatno ležišče. Bungalovi sodijo v kategorijo B.

Cene v dinarjih do aprila 1984: v enoposteljni sobi prenočevanje z zajtrkom 750 dinarjev, polni penzion (kopanje vključeno) 800 dinarjev, polpenzion 600 dinarjev. V dvo- in triposteljni sobi je prenočevanje z zajtrkom 570 dinarjev, polni penzion 650 dinarjev in polpenzion 450 dinarjev.

Vse informacije nudi Kmetijski kombinat, TOZD Ptujске toplice, 62250 Ptuj, Aleja bratstva in enotnosti.

PRAVIH POPOTNIKOV JE VSE VEČ

»Prijetno sem presenečen, kako dobro je opremljen jugoslovanski del evropske pešpoti E 6 od Radelj ob Dravi do Kastava nad Reko,« je dejal dr. Robert Wurst, predsednik komisije za pota pri Evropski popotniški zvezi. »O vašem delu poti lahko izrečem samo pohvale.«

Avstrijec dr. Wurst vsako leto obišče eno od držav, skozi katere poteka ena od evropskih pešpoti in si ogleda delček s posebnimi oznakami markiranih poti. Neprestano bi bil lahko na poti, če bi si hotel ogledati vse poti, ki so označene z E in sodijo v veliko družino dolgih evropskih pešpoti. Samo E 6 od Baltika do Jadrana, ki poteka tudi skozi Slovenijo, je dolga 2800 kilometrov.

»V Jugoslaviji in Avstriji je ta pot vseskozi primerno označena, na njej pa so kontrolne točke, kjer se popotniki navadno vpisujejo in kjer dobijo v svoje popotniške dnevnike žig. Za pravega popotnika je tako in tako vseeno, ali so ob poti žigi ali ne,« je prepričan predsednik.

Močeril ali človeška ribica

Med našimi podzemeljskimi živalmi je prav gotovo najbolj znan močeril ali človeška ribica (*Proteus anguinus*). Največ ljudi se je s to zanimivo dvoživko srečalo v akvariju v Postojnski jami, čeprav v turističnih delih jame ne živi. V tej zvezi je pogostno zmotno prepričanje, da je protej moč najti samo v Postojnski jami. V Sloveniji je danes znanih nekaj deset najdišč, sicer pa živi po nekaterih vodnih jamah na vsem območju dinarskega kraka, vendar zunaj meja Jugoslavije tega imenitnega endemita ne najdemo nikjer več. Od kdaj pravzaprav poznamo močerila?

Domačini z Notranjske in Bele krajine so že od nekdaj opazovali iz jam naplavljenega močerila, o teh nenavadnih najdbah pa je prvi poročal Janez Vajkard Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske (1689). V četrti knjigi je omenjal, kako je iz izvira pri Vrhniki voda nanese lintvernove mladiče. Znan opisovalec Cerknškega polja Steinberg je leta 1761 pisal o Primožu Siherlu, ki je na poplavljenem Planinskem polju ujel 5 nenavadnih rib pokritih »s kožo, belo kot sneg«. Valvasorjev »zmaj« je torej že dobival živalsko podobo! Ob domačemu imenu močeril se j začelo pojavljati še eno ime: človeška ribica. Oznaka ni preveč ustrezna, saj nima žival nič skupnega z ribami ali človekom. Le rožnata barva kože in morda oblika okončin s »prstki« spominjajo na mislečega dvožoka.

Znanstveno se je močerila prvi lotil idrijski naravoslovec Scopoli. Skrbno je preučeval primerke iz Vira pri Stični in jih pošiljal svojim prijateljem in znancem. Prav Scopolijev primerek močerila je videl v Celovcu pri Žigi Hohenwartu dr. Laurenti z Dunaja ter leta 1768 prvi opisal in imenoval človeško ribico – *Proteus anguinus*.

Medtem pa je Scopoli nadaljeval s temeljitim delom in leta 1772 objavil svoja opazovanja. Nenavadno podzemeljsko žival je s svojo pronicljivostjo tudi prvi točno uvrstil med dvoživke. Zanimivo odkritje pa je za dobrih dvajset let utonilo v pozabo; dokler ni na Scopolijev primerki močerila naletel v dunajskem muzeju dvorni svetnik Karl von Schreibers. Od takrat naprej se je zanimanje za proteja močno povečalo in mu prineslo svetovni sloves.

Oglejmo si ga še mi! *Proteus* je naša edina podzemeljska dvoživka, in hkrati tudi največja žival, ki živi stalno v svetu brez sonca, saj je telesce tudi do 25 centimetrov dolgo. Koža je rožna-

naravni zakladi slovenije

ta, brez pigmentov in zato prosojna, da jasno vidimo preplet žilic. Popolnoma sta zakrneli tudi očesi. Posebnost so škrge, ki jih imajo tudi spolno zreli osebk. Kako to, da najdemo pri odraslih živalih škrge, ki se sicer pojavljajo pri dvoživkah le na stopnji ličinke? Vzrok je v prilagoditvi proteja na podzemeljske življenjske razmere: ličinka doseže spolno zrelost.

Močeril živi v podzemeljskih vodah, kjer se hrani predvsem z drobnimi rakci ali pa z nanešenimi snovmi s površja. Zanimivo je tudi, da diha na tri načine: z zunanjimi škrkami in skozi kožo, včasih pa pomoli iz vode usta in požira zrak (slika) v preprosta vrečasta pljuča. Dobršen del protejevega življenja se odvija v človeku nedostopnem podzemlju, zato tudi danes še ni povsem pojasnjen. Znanstveniki preučujejo predvsem razmnoževanje človeške ribice in prilagoditve na podzemeljske življenjske razmere, kot so

spolna zrelost na stopnji ličinke, zakrnela čutila in kožna barvila.

Kako je močeril »zašel« v podzemlje in se razvil v novo vrsto? V terciarju so bili predniki mnogo bolj razširjeni, med ledenimi dobami pa so se umaknili v podzemeljske vode, kjer so se v novem, temnem okolju postopoma razvili v novo vrsto.

Veliko povpraševanje strokovnjakov za človeško ribico je močno pospešilo trgovanje in siromašenje nahajališč, zato je močeril že od leta 1922 na seznamu ogroženih in zavarovanih živalskih vrst. Zanimanje je danes nekolikaj manjše, vendar kljub temu skrbno nadzorujemo, komu in za kakšen namen pošiljamo živali. Največjo nevarnost za močerila pa predstavljajo vplivi na občutljivi podzemeljski življenjski prostor. Množično jih lahko uničujemo z onesnaženjem voda ali pa s spreminjanjem vodnega režima. Tako bi na primer s predvideno zaježitvijo Cerknškega polja ogrozili danes še bogata najdišča v Postojnsko-Planinskem jamskem sistemu.

Ali si lahko kaj takega privoščimo? Konec koncev proteus ni le izredno zanimiv endemit dinarskega kraka, ampak tudi simbol slovenskega naravoslovja. Po njem se imenuje tudi osrednja slovenska poljudno znanstvena revija, ki slavi letos 40-letnico izhajanja.

Peter Skoberne

Foto:
Mark Nedzbala
San Francisco, CA., ZDA

1
Mojstrana

2
Znamenitost Škofje Loke

3
Delo na polju, Dolenjska

4
Na ljubljanski tržnici

5
Piran

2

slovenija
v
mojem
objektivu

Rodna gruda

Slovenija

english section

Letters to the Editor

DEAR EDITOR!

Enclosed is a money order to continue my subscription for Rodna gruda. I have many fond memories of my mother and father's birthplace — Cerklje and Bled, which we visited in 1977. Rodna gruda helps us keep contact and up to date with the present in Slovenia. Since there seem to be so many second generation Slovenes here in the USA that subscribe to Rodna gruda and want to keep up and learn more of the Slovenian language would it be possible to have a page of special Slovenian (simple grammar) and the English translation of articles historical & geographical about our heritage (since most of our parents have passed away and we have no one to ask). This would be nice also in the Kole-dar.

Also since most of our parents come to this country as labourers with not much schooling they only passed on the simple Slovenian, mostly household words, with many borrowed German words from the old Austria. It is surprising how little we know of our roots.

Thomas L. Zupan,
Johnstown, PA, U.S.A.

DEAR SIRs:

Please extend my subscription to Rodna gruda for one additional year. I have been watching for articles about Črnomelj, Stari trg ob Kolpi and particularly Laze ob Kolpi, where my mother's birthplace is. Also, nearby is the village Dol which has a large representation of the Majerle clan.

Enjoy reading your wonderful written and beautifully illustrated publication Rodna gruda. It ranks among the very best magazines on the readers market. I would hope you would enlarge the English Section and feature

more historical, cultural and folklore articles that are concerned with the period before World War II. Thank you for the wonderful gift of good reading from so wonderful a Republic, Slovenia.

DEAR FRIENDS

I am sending \$ 25,00 for 2 years of subscription for Rodna gruda, which expired in June. I came to America when I was 11 years old. Born 1896 in Vuzenica, beautiful town and scenery. Love to all of you.

Pauline Ketchel,
New Middletown, OH, U.S.A.

News

RENOVATED MOUNTAIN-HUT OPENED ON KREDARICA, MT. TRIGLAV

On the ninetieth anniversary of their organized cooperation, Slovene mountaineers celebrated an important event. On Saturday, September 17th, 1983, the renovated and extended "Triglavski dom" mountain-hut on Kredarica was officially opened, as the result of the efforts of the Slovene mountaineering association and of a wide circle of working people and citizens. Among the guests at this ceremony were many of the most distinguished representatives of socio-political life in Slovenia.

"Triglavski dom", which had become too small to be able to accommodate the ever-increasing number of visitors to Slovene mountains, began to be rebuilt in 1981. For two years this was the highest building-site in Yugo-

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II. 61001 Ljubljana, Slovenija
Yugoslavia Tel. 061/210-716

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M.A.
RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 11.—U.S., 13.—
Canadian or 10.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

slavia, at 2515 metres above sea level. Helicopters belonging to the army and the police helped to bring as much as 700 tons of material to the building-site.

The first mountain-hut on Mt. Triglav was opened in 1896, on the initiative of Jakob Aljaž, the village priest from Dovje, who was also well-known as a composer. The first hut was built by Aljaž as a counterweight to the progress of German mountaineers in our mountains, and the reconstruction of "Triglavski dom" was a Slovene project, too, as funds were contributed for it by a large number of working people and enterprises.

The Slovene mountaineering association now has 102,000 members.

VICE-PRESIDENT OF U.S.A. VISITS YUGOSLAVIA

During September, George Bush, Vice-President of the U. S. A., paid an official two-day visit to Yugoslavia. He had official talks with Mika Špiljak, President of the Presidency of S. F. R. Yugoslavia, with the President of the Federal government, Milka Planinc and with the Minister of Foreign Affairs, Lazar Mojsov. George Bush also placed a wreath on the grave of Josip Broz Tito.

During the bilateral talks the general development of Yugoslav-American relations was discussed, and agreement was reached about ways of overcoming the economic difficulties that Yugoslavia is in.

OLYMPIC GOLD AND SILVER COINS

The Olympic gold and silver coins, which have been available for purchase already for some time in countries outside Yugoslavia, were put on official display recently in Sarajevo, where the XIVth Winter Olympic Games are to be held. A total of 165 thousand gold and silver coins will be on sale in Yugoslavia, for which there is particular interest among numismatics. The silver coin has a nominal value of 100 dinars and can be bought for 28.5 dollars abroad, whereas the gold coin has a nominal value of 5000 dinars, and can be bought abroad for roughly 245 dollars.

URANIUM CONCENTRATE FROM ŽIROVSKI VRH

In 1984 the factory for the processing of uranium ore into uranium concentrate or »yellow-cake«, which is being built next to the "Žirovski vrh" Uranium Mine in the Poljanska Valley,

will start working. A total of 120 tons of yellow-cake will be obtained annually from 160,000 tons of uranium ore, using a technological process which has mainly been developed by Yugoslav experts. The yellow-cake will be enriched in the U. S. A., and from it 16.6 tons of nuclear fuel elements will be made. These elements will be sufficient to supply the nuclear power-station at Krško with fuel for one year.

MORE SAVINGS-ACCOUNTS AT "LJUBLJANSKA BANKA"

During the first seven months of 1983 the branch-offices of "Ljubljanska banka" in foreign countries have successfully increased the savings activities of our workers, temporarily employed in the countries of Western Europe. Their savings accounts have increased by 147,745,000 Deutschmarks, which represents 67 % of the plan for 1983. This sum is 9,1 % greater than that planned, and it is still more important that this is 3,5 % more than the amount paid in over the same period in 1982. The largest amount was collected in the branch-offices in West Germany, whereas the planned amounts were exceeded in the branch-offices in Austria and Paris.

INCREASE IN TOURIST TRADE EXPECTED

During the first eight months of 1983 there was an increase of 2 % in Yugoslavia's tourist trade, in comparison with the same period in 1982. It is expected that the planned total of 1,150 million dollars will be earned by tourism in Yugoslavia this year.

There have been more foreign visitors in Istria this year than in 1982, and about the same number on the Portorož Riviera. There has been a decrease in the number of visitors to Central Dalmatia. During the first eight months of 1983 there were 9 % fewer tourists from West Germany, and 6 % fewer tourists from Austria. By the end of August there had been somewhat fewer French, Swedish, Swiss and Dutch tourists, but more tourists than in 1982 from Italy, the U. S. A., Canada, Denmark, Belgium and Great Britain.

THE LARGEST PRIVATELY OWNED COLLECTION IN THE WORLD

On September 26th an exhibition of part of the privately-owned collection by Ante Topić-Mimara was opened in the "Zagorje Villa" in Zagreb.

This collection has been presented by its owner to the Croatian people. It is the largest privately-owned collection in the world, containing 3500 objects of art from all parts of the world, some of them being up to 30,000 years old. The value of the collection has been estimated by experts to be 6 billion dollars.

Approximately one tenth of these works of art will be on display at this exhibition, which it has taken ten years to prepare, due to numerous complications. These exhibits are otherwise kept in special depositories in Zagreb. The complete collection, which would certainly attract numerous Yugoslav and foreign art-lovers to Zagreb, will be put on exhibition when suitable premises are obtained or become available.

THIRTY-FIFTH ANNIVERSARY OF "NAŠ TEDNIK"

Recently the thirty-fifth anniversary of publication of "Naš tednik", the paper published by the National Council of Carinthian Slovenes and one of the two papers regularly published by Carinthian Slovenes, was celebrated. The main celebration took place in Bilčovec, with the participation of numerous representatives of socio-political life from Slovenia. The President of Austria, dr. Rudolf Kirchschlaeger also sent a message of congratulation to "Naš tednik", in which he expressed the wish that the editors continue to maintain their stance, but that they should at the same time be tolerant to those holding different opinions.

"CRVENA ZASTAVA" EXPORTS ONE CAR FOR EVERY WORKER EMPLOYED

It is expected that the "Crvena zastava" factory of automobiles from Kragujevac will export approximately 43,000 cars this year, which is 34 % more than in 1982. The total value of these exports should come to 280 million dollars, which means that the "Crvena zastava" factory is one of Yugoslavia's ten biggest exporters. Every fourth dollar will be earned on the convertible-currency markets.

By the end of July "Crvena zastava" had handed over 14,000 motor vehicles to foreign buyers. Somewhat more than 8,000 vehicles were exported on the basis of international industrial co-operation, the remainder were exported in the usual way. The largest importers of "Crvena zastava" motor-vehicles during this period have been

Egypt, the Netherlands and Greece.

As many as 49,000 workers are employed by "Crvena zastava" and its co-producers, which are established in 30 towns around Yugoslavia. All of them are making the maximum efforts to reduce imports. For instance this year 200 dollars of imported parts are needed to build a "Zastava 128", whereas in 1984 this will be reduced to half the sum mentioned. There is a similar situation with respect to the other motor-vehicles produced by "Crvena zastava". The only imported parts remaining could only be produced in Yugoslavia if large investments in new factories were made.

PREPARATIONS FOR THE CONSTRUCTION OF YUGOSLAVIA'S SECOND NUCLEAR POWER-STATION

Preparations are being made by the Electricity-Supply Authorities of S. R. Slovenia and Croatia for the construction of Yugoslavia's second nuclear power-station to be built at Prevlaka, 30 kilometres east of Zagreb on the River Sava. This nuclear power-station is to be built jointly by Croatia and Slovenia, like the first nuclear power-station at Krško. The autonomous province of Vojvodina has also expressed interest in joining the latter two republics, in order to obtain the electrical energy it needs. It is planned that construction should begin in 1986. By 1993 the nuclear power-station should be operative. It should produce a total of 3 billion kwh of electrical energy annually.

"RADENSKA" INCREASING EXPORTS

At the end of this year's hot summer the workers at the "Radenska" working enterprise were able to take a bit of a breather. Because of the hot weather they had been working 9 hours a day in order to satisfy the thirst of Yugoslavs throughout the country, as well as Saturdays and Sundays, too. By the end of August a total of 147.6 million litres of mineral water had been sent onto the Yugoslav market (which is 10 % more than in 1982), as well as 53.6 million litres of non-alcoholic drinks.

After a slight hold-up in the first half of 1983, exports to the U. S. A. were greatly increased (by up to four times), as well as to Kuwait and elsewhere. By the end of August a total of 8 million litres of mineral-water had been exported, half of which went to Austria.

The St. Anna church near Preserje

SUCCESSFUL OPERATION OF THE PORT OF KOPER

During the first half of 1983 the Port of Koper had an income of 911 million dinars, which is 50 % more than in the same period in 1982. The foreign-currency income amounted to 7 million dollars, which is 20 % more than in the same period in 1982.

A total of 1,072.000 tons of goods of various kinds passed through the Port of Koper (without crude oil products) — this amounts to 5 % less than in 1982 —, and 1,360.000 tons including crude oil products, which is equal to the amount of goods handled in the first half of 1982. The import of goods into Yugoslavia via the Port of Koper decreased by 30 %, whereas exports increased.

Slovenia - Not a Large Country, but a Great One

When our Nobel Prize winner, Ivo Andrić, describes Slovenia in his books, he never says that Slovenia is a small country, but always calls it "nevelika" (not a large one). According to Andrić, the summer in Slovenia has the cool of mountain water or of snow-covered peaks. That is the breath of Carniolan and Styrian villages, of meadows, rivers and woodlands. That is the smell of well-filled and snow-white pillows in modest mountain-huts. That is the strong and health-giving mountain sun, which gives one a good tan, which strengthens but does not tire one.

In reality Slovenia is a small but a great country.

And what does "great" mean? For Andrić, maybe the fact that he does not know of any other country which has so many roads, tracks, paths, short-cuts and walks, and so many little bridges, wooden footbridges and stone fords across little rivers and streams as Slovenia has from South to North. These represent the thickly-

woven bloodstream of a country where people work a lot, enjoy life and know how to live it.

Everybody experiences our country in a different way. Hunters are amazed at the variety of game in Slovenia, and the unequalled standards of organization of hunting. What mountaineer could count all our mountain peaks, the innumerable vertical white rocks, the steep cliffs and screes. Tourists can enjoy a country where there is perpetual snow and a warm sea at the same time. How different the landscapes of our different regions are! Lower Carniola (Dolenjsko) with its soft, almost melancholy beauty — an inspiration for modesty. Upper Carniola (Gorenjsko) is like a pretty maiden, eager to show her charms. The Littoral area (Primorsko) is like smoked ham, which has caught the sun, the wind and smoke. Styria (Štajerska) is well-known for its vineyards and sunny hillsides (gorice), its white wine, its orchards and bubbly streams. Prek-

murje is well-known for its kind people ("dobri ljudje"), as the writer Miško Kranjec aptly described them.

And so what does great mean?

Great variety, whose reflection still shimmers in front of one's eyes if one leaves the country for just two or three days. I don't know if anybody is so affected by homesickness and melancholy as a Slovene who travels abroad. One's homeland is like a safe port to which one can return even after several decades in foreign lands. In Westphalia in West Germany there are generations of our emigrants who can no longer speak their mother-tongue, but they are still well aware of their Slovene roots. They have forgotten the languages of their fathers, but have not given up Slovene customs nor the Slovene mentality.

Maybe we are a great nation in view of the fact that our artists no longer have to leave their native-land if they want to create great masterpieces. Now, sometimes foreigners come to learn from us. This year the doors of a great international exhibition of graphic art were opened, for Slovene graphic art has made us great, so that the eyes of the world are upon us. In the book "Slovensko slikarstvo" (Slovene Painting) it has been written that the War was responsible for a great step forward in time in all the fields of our art. This was a time when people experienced maybe more than ever before in their lives. In the history of the Slovene nation this was the first conscious joint action of the main body of the latter. In this war the depth of conflicts and solidarity were felt, and every individual was faced with the question of to be or not to be. For this reason we were great with respect to the resistance with which we faced Hitler's mighty war-machine, which could not break us. Great as a nation of heroes, which did not permit itself to end its life in the pit of despair or the anonymity of somebody waiting on the sidelines while the great powers read out his fate.

With their literary works Prešeren and Cankar have proved that we have no need to be ashamed of our language, which was once considered to be inferior by foreigners. With regard to them the literature of a small nation can be regarded as great. In particular Prešeren proved that the Slovene language, which was hidden for so long in the cottages of humble subjects, can bravely step onto the stage of the world. Slovenes have not, for a long time, been »historic dung«, as they were sometimes referred to by foreigners in the past. From the dark period of several centuries the Slovene nation has taken a step forward into

world history.

We want to be great when we try to keep in step with the development of the world's electronics industry and when we have entered the atomic age. In Yugoslavia there are only 8 % of Slovenes, but nevertheless they create one-sixth of Yugoslavia's total social product and one-quarter of total exports to the convertible-currency markets. Branch-offices and even factories belonging to the Slovene economy can be found on all continents of the world, Slovene builders can be found in Moscow and Gruzia, in Algeria and Iraq, and in all parts of the world. Litostroj's turbines have been built into numerous hydro-electric power-stations around the world. Iskra's automatic telephone exchange was its contribution to the Olympic Games in Moscow.

But, of course, we are a small nation. Small according to the number of inhabitants, or according to the fact that it only takes two hours to drive from the snow-covered Julian Alps to the blue Sea. The Slovene Sea, which, after the liberation, enriched the colours of our homeland, is

only small in area, but great is our love for it. We are small when we sometimes imagine that we are bigger than in fact we are. And also when we sometimes unnecessarily grovel in front of other bigger nations, which according to their spiritual wealth are maybe even smaller than us.

These are the thoughts which cross my mind when reading through this monograph, which we are presenting here and which is the result of the joint efforts of "Jugoslovanska revija", "Državna založba Slovenije" and the Gorenje Printing-House. And I remembered a partisan whose job it was, in 1942, to conduct a group of wounded men and women safely from the Ljubljana area to the River Kolpa. He had to travel dangerous paths with them, past numerous enemy outposts and ambushes. They also had to wade across numerous streams. And when the party finally reached its goal the partisan exclaimed: "Just let somebody try to tell me that Slovenia is small!"

From a speech given by Franc Šetinc, on the occasion of the presentation to the public of the monograph "Slovenia".

The Slovene Land in Songs and Words

by Dr. Zmaga Kumer

Every Tuesday evening, for the last 15 years there has been a programme entitled "Slovenska zemlja v pesmi in besedi" ("The Slovene Land in Songs and Words") on Radio Ljubljana. This programme, with its characteristic introductory tune from Bela krajina, is full of folk songs from all parts of Slovenia and has gained great popularity. Some people think that it is only on account of this programme that live recordings are made at one end of Slovenia or the other and frequently ask, after the recording has been made: "When will we be on the air?" Of course, they don't know that the collecting of folk songs in Slovenia is carried out in two ways. On the one hand there are the two radio editors of this programme, and on the other hand the associates of the former Institute for Musical Ethnology, which is now the Section for Musical Ethnology at the Institute for Slovene Ethnology of the Slovene Academy of Sciences and Arts in Ljubljana.

When the idea for this programme was first conceived, in 1966, Radio Ljubljana did not have any staff specially allocated to folk music, so it was agreed that those who had thought

up the programme should carry out the necessary work themselves. It wasn't any easy job since the preparation of a 30-minute programme demands a lot of time. However, we were always short of time as the co-operation with Radio Ljubljana was only one of our marginal activities. Of course, we never underestimated its importance, but we couldn't allow it to interfere with our basic work.

When, 50 years ago — in 1934 — the Institute for Folklore was established within the framework of Glasbena Matica, France Marolt, its initiator and director for many years, defined the latter's three main tasks: the collection, research and publishing of the heritage of folk music and dance from all parts of the Slovene ethnic territory. In other words, the collection of this material represents the preparation of the latter for scientific research into everything which we Slovenes sing, play and dance, whereas the aim of our work is the publishing of findings in the form of treatises as well as of the collected material itself in a modern way. Today we have not only printed collections of songs with their tunes and descriptions of dancing, but also gramophone records, cassettes as well as, to a lesser extent, radio and T. V. programmes. My acquaintances

have often asked me: "How do you actually go about your collecting? How do you decide which place you are going to visit and how do you then find the singers you are looking for?" On the other hand, the singers taking part in the live recordings usually ask: "What are you now going to do with the recordings you've made?" Let me answer these questions in a brief and simple manner.

Whether the collecting of songs is successful or not depends not only on the memory of the singer, but also, to a great extent, on the collector's knowledge, whether he or she has set out to do research in a certain smaller area or to collect songs of a certain kind from all parts of Slovenia. In the first case one must, before setting out, find out as much as possible about the circumstances in which the inhabitants of a particular area live, about their customs and traditions, and about their everyday life. One must also find out what one can about any peculiarities associated with local holidays. The main source of income for the local inhabitants is certainly an important factor which has to be taken into account when going to any particular area. It may be an agricultural area, or else an area well-known for its vineyards, or an old settlement known for its craftsmen, which has grown up into an industrial centre. You can be fairly sure of success if visiting an area where the local inhabitants are keen on old traditions (which certainly does not necessarily mean that they are backward or old-fashioned in their outlooks). On the other hand success is less likely if one is investigating an area where the local people want to be modern at any price, or if the village, for historic reasons (e.g. forced resettlement during the last war) no longer has its original inhabitants, but is populated predominately by new-comers.

One should also know whether anyone has collected songs in that particular place, whether by any chance some findings have already been published about which songs used to be sung there, etc. Even good singers will be at a loss if you ask them, suddenly, to sing something. Every one of them will first say that he doesn't know anything about it, that he's forgotten all the songs he ever knew, and it's ages since he last sang a song. Singers aren't like machines on which you press the button to make them work. A song starts only if the gathered company or individual is suitably disposed. For instance, if the subject of the conversation turns to old times, how weddings used to be celebrated, what customs were practiced when somebody died, how people used to make merry at

harvest time or when the grape-picking was finished. Those were the main occasions when songs could be heard in all parts of Slovenia. An experienced collector will know how to ask directly about such occasions and he will remind the singers of similar cases elsewhere, by mentioning either the first few words or notes of the song, and sometimes by recalling the content of the song. Clearly one must have a very good knowledge of our folk culture if one wants to find out what songs people still sing today, which songs they remember from their youth, which songs they have probably already abandoned and which songs might be created anew.

Of course, it is not enough just to make recordings of the words and the tune. It would certainly be wrong if one satisfied oneself with the singing of the first verse, and then had the other verses dictated. Why? Because it is the tune which stimulates the memory. If the tune is lacking then there is trouble in remembering the words, and the form of the verse often goes wrong and the rhythm is lost. It quite often happens that at the start a singer knows only a few verses of a song but when he starts singing, he is able to sing the whole song without difficulty. Sometimes people don't want to tell their names or their place and date of birth, saying that such trifles are unimportant. However, a recording without data about the singer is just as incomplete as when we don't know on what occasion some song is sung. The collector must find out where and from whom the singer first heard the song, since it certainly matters whether the song is generally known, or a characteristic of that particular place, or whether the singer has brought it from elsewhere and nobody but him knows it. Sometimes it is very difficult to persuade singers to sing a song which "everybody knows" and which "is continually to be heard on the radio", i.e. "you've already got it". We must be interested in generally known songs and mustn't be like children who only want to pick the raisins out of the nutroll. We must accept the whole piece of cake which we are offered, since by picking out only the exceptionally interesting items we might get an entirely false picture of the musical heritage of a particular place or area. We must record all the songs that people sing, gay songs and sad songs, religious songs and love songs, serious songs and frivolous songs, old songs and new songs, generally-known and hardly-known songs, as well as of course all the important data related to them.

It is best if the singers sing them as far as possible "po domače", in the

local way. Some people feel embarrassed when they use their local dialect and make apologies for not knowing "proper Slovene". As if it were wrong to speak in dialect, as if a dialect were inferior to standard Slovene. On the contrary, the speech of the local people is rich, imaginative, full of picturesque expressions and metaphors. In comparison with the latter, standard Slovene as it is spoken and written today, with its mass of foreign words and unnecessary complexity, is a really mixed-bag, which produces speeches that one can't make head or tail of.

How do we find our singers? Sometimes somebody writes to us, inviting us to visit him or her. These are usually listeners of the Tuesday evening programme, who come from towns or villages that we have not yet visited. Otherwise we try to find out something about the area we intend to visit by asking an acquaintance who comes from that area. Sometimes it is only when we reach the area we intend to study that we start looking for singers. One can always find somebody who would like to know what we have come there for, and whether we are looking for somebody in particular. And then we tell them what we are looking for.

In the first years after the Second World War, when our work was not so well-known, we often found ourselves in an amusing position. I well remember how I—as a young student—once accompanied Tončka Marolt along the valley of the River Soča, which we walked along on foot, each carrying a small travelling-bag. In one of the villages one of the local women, leaning out of a window in the upper storey of a house, hurried to answer our polite greeting with the words: "We're not going to buy anything, nothing at all!" She had thought that we were trying to sell something. Why should we be wandering around the villages otherwise? We seemed suspect to all the guard-dogs, too, who barked fiercely at us as we passed them. In those days it was difficult to find overnight accommodation, and there was practically nothing to be obtained in the way of food in the local inns. I can well remember how, in January 1955, I was travelling for the first time with a gramophone in Bela krajina. Together with a woman-colleague, we spent the night in an icily cold room over the door entrance, only to find in the morning that the glass in the window was quite broken. The first tape-recorders were much heavier than those available today, and one's arms and shoulders began to ache when one had to carry such a load for hours on end. This was of course in addition to one's personal luggage

and camera, and if it came on to rain then one had to walk in an impermeable cape, which let in the damp at the seams. But those are certainly good days to remember. You never really get to know an area if you don't walk over it, from one end to the other. We always used to walk on foot at least to the nearby villages from the place where we were staying. We were returning home one night, having made a recording of the singing of the village lads in Tuhinjska Valley, when, in the light of the full moon, we started singing ourselves, quite involuntarily. Once, when a women-colleague of mine and I had been making some recordings in Loška dolina, the lads who had been singing for us came and sang a serenade as they had just got nicely warmed up in their singing. When we were recording some wedding songs at Šentanel above the Mežiška Valley, at a real wedding, afterwards the guests gathered together in front of the house, where you could see the whole of the Podjuna plain in front of you, as if it was in the palm of your hand. One certainly couldn't help being moved when, all of a sudden, the following song, sung in perfect harmony, began:

Bom zapustil Libučę,
to ravno poljé ...

One never forgets such experiences, and there have been many such. Even now, when we dash about on field trips by car, our Slovene songs always have their particular charm. We are always moved by them and we never accept them just as goods to be collected. These songs are a real art, which reach to the heart and are not to be understood by logic alone.

When we get home from our field trips, we have to put numbers on our tapes, as well as on the individual recordings. Then the tunes have to be written down as notes, with the words of the song written in carefully underneath. Then all other data about the song and its singer or singers have to be written on the folder. Every recording gets a special filing-card, in five copies, on which is written the serial number of the recording, the place and district where the recording was made, an indication of the type of song, the title of the song, the start of the words and tune, a record of the number of stanzas and verses, the complete tune written down by means of letters, and finally the name of the singer or singers and the time and date of the recording. All these data are very important if we want to find one particular song in a collection which contains ten thousand songs. The filing-cards are placed in the file according to their

serial numbers, according to the place where the recordings were made, according to the type of song, and according to the start of the words of the song and of the tune, for these are what most visitors to our institute ask about. Of course we researchers, ourselves, save a lot of time during our work if our archives are properly arranged.

Of course the collecting, putting into order and research into folk songs is very interesting work which brings one a lot of satisfaction. It also gives one a feeling of happiness, since the work brings one, apart from technically interesting material, a lot of valuable contacts with ordinary people. On the other hand the work is very demanding. To carry it out properly one needs extensive knowledge of the field, as well as plenty of determination and patience, and an ability to con-

verse easily with people. One also has to be able to adapt oneself quickly to different circumstances, and to possess a lot of warmth and sensitivity for the feelings of one's fellowman. Of course this work has a final purpose of its own. The findings of our work help to discover the roots of Slovene culture, and those characteristics which differentiate us from other nations, as well as those which we have in common with other nations. If we are to continue in existence as a nation then we must not overlook, forget about or make fun of our roots. We must stick closely to them, with love, we must try our best to maintain them well and to build them up further, and in this way to make, by means of our own special characteristics and not by equalizing them with those of other nations, a contribution to the culture of the whole world in which we live.

Old Slovene Superstitions and Customs at the New Year

When studying the old Slovene superstitions and customs concerning the coming of the New Year, it can be found that a lot of them are still preserved. These are the customs which our forefathers used to respect at Christmastide, i. e. at about the time of the winter solstice when the day started to lengthen. Some of these customs were extended from Christmas up until the Epiphany, which is probably the result of the use of the Gregorian Calendar. In all parts of Slovenia it is still believed that whoever gets up early on New Year's Day will get up early the whole year through. And whoever lies in bed on New Year's Morning will get out of bed late the whole year. A lot of people also believe that if you win a game on New Year's Day then you will win games throughout the year.

It is a great misfortune to meet any woman first on New Year's Day, and particularly bad luck to meet an old woman. In general, according to popular superstition, an old woman brings misfortune, particularly so on New Year's Day.

On that day, in nearly all parts of Slovenia unmarried girls have a chance to find a husband. All they have to do is to throw some money or a red apple into the water, before the sun sets. In Styria is was the custom, up until not long ago, for girls to go and fetch water from the stream early on New Year's Day. They took an apple with them and threw it into the water, saying: "Good morning, cool water, I bless you from bottom to bottom. I

give you a small gift, now you give me a big one". Then she took the pail of water home. There everybody threw some money into the water and then they washed themselves in it, firmly believing that they would then have plenty of money all the year round. There was a similar belief in Carniolia.

In some places the people of Bela Krajina sometimes started the year with a "novoletnica". This was a loaf of white bread, which stood on the table next to the "božičnik". Everybody was only allowed a small piece of that loaf of bread. In Carinthia it was on New Year's Day that people started eating the second loaf of bread out of three which had been put on the table on Christmas Eve. At the same time they put another loaf made out of poorer flour on the table. The first three were placed in a triangle in front of the crucifix, with a candle next to them. The first loaf was begun on Christmas Day, the second on New Year's Day and the third on the day of the Epiphany. Every animal also got a piece of the loaf of poorer quality on Christmas day. This loaf was always placed outside the aforementioned triangle. In the Slovene tradition quite a number of superstitions have been handed down about what we must do and what we may not do on New Year's Day. In some places in Lower Carniola (Dolenjsko) it is still believed that when one hears thunder for the first time in the New Year one must lie down on the ground, as

only in this way can one avoid pains in the belly all the year round. On New Year's Day the farmer must always go first into the stable, or else there will be no luck with the cattle in that particular year. Quite a lot of people in Upper Carniola (Gorenjsko) still believe this today.

A lot of things are forbidden, too, at the New Year. For instance, in the Kozjansko area it is believed that it is not a good thing to eat any kind of poultry, but only pork. The reason for this is that chickens move backwards as they scratch about whereas pigs always move forwards. Thus the farm will run unsuccessfully in the first case, and successfully in the second case.

In the Kobarid area it was once believed that if the candles in the church were burning brightly, evenly and without flickering on New Year's Day then the harvest would be a good one. On the other hand, if the candles were not burning well, a poor harvest and a stormy year could be expected.

A lot of superstitions have been preserved with respect to New Year's Eve, too. In all parts of Slovenia some people believe that if one hears a hammer knocking on that evening then somebody is going to die that year, whereas if an accordion is heard then somebody is going to get married.

Among Slovenes it's a particularly common superstition that if anybody sees his or her own shadow on the wall without its head, then there is a suspicion of death. For such a sight is supposed to mean that one won't live out the New Year.

A similar superstition used to be preserved in the vicinity of Kostel and Suhor in Lower Carniola. Sometimes, on New Year's Eve people used to walk out of the village, shortly before midnight, to the so-called "mejaši" (boundary stones), where the gardens of the houses ended and the fields began. Then they used to put their feet on the boundary stone and listen to the voices of the night. Then they had to return in silence to their homes, and only relate what had heard at the boundary-stone when they got there. If anybody had heard the chopping up or sawing of wood in a house, or the sound of somebody crying in a house then that meant that somebody was soon going to die there. If they heard music being played then that meant that a wedding could soon be expected. If, on the other hand, a sound like the falling-down of a house could be heard, then that meant that a fire could be expected in that house, or at least somewhere in the village.

The local people of Kočevje once used to believe the following: "If you want to find out what is going to hap-

pen in the New Year, then climb up a wooden fence or a tree on New Year's Eve (during the daytime). However, you must not be carrying anything made of metal with you: no keys, no metal buttons on your jacket or hobnail in your boots.

In some parts of Slovenia, particularly in the villages of Lower Carniola, there are still a number of superstitions connected with shoes. For instance, if a girl would like to know whether she can expect a bridegroom or not, then on New Year's Eve she should throw a shoe over her shoulder towards the door. If, after landing, the toe of the shoe faces back towards the room, then that was supposed to be a reliable sign that she would not get married that year.

In various parts of Slovenia the custom is still practised of throwing molten lead into water, at about 11 p. m. on New Year's Eve, and then guessing the meaning of the figures which appear.

Many Slovenes used to believe that on New Year's Eve the seeds of ferns gave special power. They thought that whoever was able to catch fern-seeds by using a white handkerchief or sheet, and placing it underneath the bedding for the animals in the stable, would be able to hear how the cattle were predicting, at the end of the Old Year and the start of the New Year, the fate of their owners, particularly of the farmer himself, as well as of the cattle themselves. In Lower Carniola a fairy-tale is still told about the bailiff who was listening to a conversation between two oxen on Christmas Eve. The only difference was that this was supposed to have happened on New Year's Eve, that the bailiff who was listening to the two oxen talking together had with him "steljna slama" (bedding straw), that the farmer's wife was a witch and for this reason was turned into a snake.

Rado Radešček

página en español

Acontecimientos:

Kredarica: El alpinismo esloveno ha celebrado sus noventa años de vida alpina. Acontecimiento que corola la labor y éxitos alcanzados en el campo de la vida de montaña. El sábado 17 de septiembre próximo pasado tuvo lugar la solemne apertura del reconstruido y ampliado hogar alpino en Kredarica bajo la cima del Triglav. Este hogar representa el esfuerzo y

labor de largos años de dedicación de las organizaciones alpinas como así también la ayuda del amplio círculo de amigos y simpatizantes de nuestras montañas. Entre los invitados a la citada celebración estuvieron también los representantes del gobierno esloveno como así también los delegados y miembros de distintas organizaciones socio-políticas de Eslovenia. El Hogar Triglav era demasiado pequeño para albergar el gran número de visitantes que llegan hasta las montañas eslovenas. Es por ello que lo comienzan a renovar en el año 1981. Durante dos años, es decir dos temporadas, se lo consideró la construcción de mayor altura en Yugoslavia, pues los trabajos se efectuaban a nada menos que 2.515 metros de altura, lugar donde hasta ahora todavía se encuentra el Hogar. En cuanto al transporte de materiales se refiere debemos reconocer el mérito y agradecimiento respectivo a las fuerzas armadas y al Ministerio del Interior quienes con sus hercúleos helicópteros hicieron posible el traslado de todo el material necesario que sumaba alrededor de 700 ton. Por todos es sabido que nuestro hogar en Kredarica no es tan nuevo, ya oímos que en el año 1896 tuvo lugar la inauguración del mismo gracias a los esfuerzos del entonces sacerdote de Dovje, JAKOB ALJAŠ, en honor del cual to (el monte más alto de Yugoslavia). Este giro que está en la cima del TRIGLAV todavía hoy más se denomina el refugio cura fue también entre otras cosas un conocido compositor. Es así que Aljaš contruye el primer refugio o cabaña montañesa como contrapeso del entonces alemanismo que se desparramaba en nuestras montañas. Es decir que era a su vez una acción contra todo lo que significaba usurpación del extranjero. Mejor dicho todo lo que era usurpación del territorio esloveno. Es por ello que ésta nuestra campaña para la reforma y reconstrucción del hogar es también la afirmación de todo lo que significa este hogar para nosotros. Esto lo han confirmado las organizaciones y ciudadanos en general con la gran suma de dinero donada y con las contribuciones, rifas y demás. En este momento la Unión de Montaña de Eslovenia cuenta con más de 100.000 socios.

Oro y plata

Durante los juegos olímpicos de invierno tendremos muchas novedades. Entre otras nos han hecho conocer y ver la colección de monedas de oro y plata en honor a los citados juegos. Es una realidad que ya es conocida en el extranjero desde hace tiempo, donde además están en venta las seri-

es de oro y plata. Es así que la ciudad Olímpica (Sarajevo) ha dado a conocer que estarán a disposición del mercado yugoslavo alrededor de 165.000 monedas de oro y plata. Sin lugar a dudas que los más interesados son los numismáticos. La moneda de plata tiene un valor nominal de 100 dinares y cuesta en el extranjero 28,5 dól., la de oro con un valor nominal de 5.000 dín. es posible comprarla en el extranjero por alrededor de 245 dólares.

Uranio concentrado

En la fábrica de uranio concentrado que funciona junto a las minas de uranio de Žirovski vrh en el valle de Poljana, podrán a fines del año venidero alcanzar la primera producción de uranio concentrado. El mismo se obtiene del mineral »uranium«. A este tipo de concentrado se lo denomina también »torta amarilla«. En este establecimiento se podrán obtener así nada menos que 160.000 toneladas de uranio, lo que significa 120 ton. de »torta amarilla« y ello gracias a un procedimiento técnico especial. Método que lo han descubierto nuestros expertos. La así llamada torta o pastel amarillo lo enriquecerán en los EEUU de América y obtendrán a su vez de ella cerca de 16,6 ton. de elementos combustibles, lo cual sería la cantidad necesaria para el funcionamiento de la Central Eléctrica Nuclear de Krško. Esto en marco al intercambio de combustible nuclear por los trabajos técnicos obtenidos.

Cuentas de ahorro en LB

Cada vez hay más cuentas de ahorro abiertas en el Banco de Ljubljana. En lo que va del año en curso — especialmente los primeros siete meses — las representaciones bancarias del LB han notificado que en el extranjero se han abierto un sinnúmero de cuentas bancarias. Las agencias de LB han desarrollado magníficamente la campaña »ahorra para un futuro mejor«. La campaña tuvo lugar especialmente entre nuestros obreros empleados en el extranjero. La mayoría de ellos están trabajando provisoriamente en los países del Oeste. Los depósitos bancarios en la Caja de Ahorros han aumentado al número de 147.745.000 marcos, lo cual es el 67 % del plan anual. En el mismo periodo han ahorrado el 9,1 % más como lo proyectado. Lo interesante del caso es se han aumentado los ahorros en un 3,5 % más que en el mismo tiempo del año pasado. La mayoría de lo ahorrado se reciben en los centros de información

del Banco de Ljubljana (LB) en la RD de Alemania. También Austria y París informan que en sus respectivos centros bancarios también hubo un considerable aumento de depósitos bancarios y apertura de libretas de ahorro.

Tránsito turístico

En los primeros ocho meses del año en curso el tránsito turístico yugoslavo ha aumentado en un 2 % si lo comparamos con el del año anterior. Es de esperar que también este año alcanzaremos lo proyectado, es decir cerca de una millarda y 150 millones de dólares de ganancia limpia.

Esta temporada hemos tenido una afluencia mucho mayor que la anterior. En especial se notó una mayor visita a Istra. En Portorož fue la misma que en el año anterior. Dalmacia central tuvo menos turistas que las temporadas anteriores. De la RD de Alemania han llegado en 8 meses 9 % menos de turistas, también de Austria 6 % menos, hasta fines del mes de agosto han visitado Yugoslavia, aparte de los ya mencionados; franceses, suecos, suizos y holandeses. Sin embargo debemos hacer notar que en relación al año anterior hubo mucho más turistas de Italia, USA, Canadá, Dinamarca, Bélgica y Gran Bretaña.

La mayor colección privada del mundo

En una villa de Zagreb, se ha inaugurado el 26 de septiembre próximo pasado una exposición privada de colecciones de Ante Topič-Mimara. La misma fue donada por su dueño al pueblo de Croacia. A saber, es la mayor colección de arte que existe en el mundo. Está constituida por 3.500 piezas de arte de todas partes del mundo, entre ellas hay tales que tienen también 30.000 años de antigüedad. El valor de esta colección en general la han valorado peritos en la materia. El valor aproximado es de 6 millardas de dólares, o sea 6 mil millones de dól. En ésta la primera de las exposiciones, la cual ya se está preparando hace diez años y que ha estado circundada de grandes complicaciones, se dice que están expuestos sólo el 10 % de la colección total la cual está en su mayoría depositada en distintas cajas de seguridad de Zagreb. La colección total, que seguramente atraerá no sólo al público de Zagreb sino de toda Yugoslavia y del mundo entero, será recién expuesta al público cuando se encuentren el espacio y la seguridad necesarias para exponerlas.

»Naš tednik«, 35 años de vida

»Naš tednik«, (Nuestro semanario), es el vocero del Concejo Nacional de los eslovenos de Koroška (región austríaca que limita con Eslovenia) y uno de los dos únicos voceros de nuestros compatriotas eslovenos que viven en estos lugares. Ahora cumple sus 35 años de actuación y vida periodística. La celebración y acto central conmemorativo tuvo lugar en Bilčovs, al mismo concurren un gran número de representantes de la vida pública eslovena. En ocasión del 35º aniversario de la primera edición de »Naš tednik«, aparte de las felicitaciones del caso, también lo hizo el presidente de la Rep. de Austria Dr. Rudolf Kirchschläger, quién a su vez expresó en su texto que la redacción »debe persistir y perseverar en sus puntos de vista, y qué, al mismo tiempo sea tolerante con todos aquellos que piensen contrariamente«.

Al extranjero un auto por cada obrero

La fábrica de automóviles de Kragujevac »Crvena Zastava« ha previsto para el año en curso una exportación de 43.000 autos y con ésto superar la exportación del año pasado en un 43 %. El valor total de la exportación fabricada significó en la primera mitad del 1983 un elevado índice. Ello colocaba a esta fábrica entre los primeros diez más grandes exportadores de Yugoslavia. Es así que la misma alcanzará una ganancia de 20 millones de dól. De éstos cada cuarto dólar sería gando en el mercado convertible.

Hasta fines de Julio Crvena Zastava ha entregado al mercado extranjero alrededor de 14.000 autos. Algo más que 8.000 vehículos han exportado en base al acuerdo internacional de cooperación industrial, el resto fue la exportación de tipo clásico. El mayor importador de los autos Zastava es Egipto, le siguen Holanda y Grecia.

Casi 49.000 obreros que forman este gran sistema, para el cual se trabaja y fabrica en 30 ciudades de toda Yugoslavia, día tras día se preocupan material de repuestos, han quedado continuamente por la disminución del material importado. Para el auto Zastava 128, el cual tiene todavía ahora casi 200 dólares de material importado, disminuirán en éste hasta el 1984 casi la mitad de la cantidad citada. Tal cosa es parecida en la producción de los demás autos. La producción casera ya ha conquistado casi todo el material de repuestos, han quedado todavía algunas piezas que son necesarias importar pues sería muy cara la inversión primaria para la construcción de las mismas.

sprehod po slovenskih galerijah

Doma in na tujem

Tudi v Umetnostni galeriji Maribor pritegnejo poglede obiskovalcev številna umetniška dela. Kljub temu pa se tokrat pomudimo dlje le pri delih treh umetnikov, ki so še posebej vezani na področje severovzhodne Slovenije, pri Ivanu Kosu, Lajčiju Pandurju in Antiju Trstenjaku. Ivan Kos velja za nestorja mariborskih slikarjev, strokovnjaki pa mu pripisujejo velik pomen tudi pri oblikovanju novejših kulturne zgodovine Maribora. Ivan Kos je bil aktiven že v času prvega mariborskega umetniškega kluba Grohar. Ker je bil tedaj še študent – rojen je bil 1895 leta v Radgoni – se je razstav, ki jih je organiziralo društvo udeleževal le kot gost. Ivan Kos je sodeloval tudi že na I. umetnostni razstavi v Mariboru, ki je bila konec 1920 leta. Kritiki so tedaj mladega slikarja opazili in mu obetali lepe uspehe. A je

Ivan Kos razstavljal že celo pred tem. Leta 1919 je ob planinskem plesu, ki je bil v Mariboru v Gambrinovi dvorani, razstavil svoje risbe. Leto pred tem pa je bil Ivan Kos kot edini Slovenec sprejet na cesarsko-kraljevi akademiji upodablajočih umetnosti na Dunaju. Študij je končal 1924 leta v Pragi in se nato vrnil domov v Maribor. Tu ga je čakalo razočaranje, ki so ga po vrnitvi domov doživeli mnogi slovenski umetniki.

Nešteto krat tudi Ivan Kos ni imel denarja za barve, niti za platna, zato je slikal le akvarele in risbe s čopičem in delal linoreze. V stiski za denarjem se je preživljal nekaj časa z risanjem na dermatološkem oddelku mariborske bolnišnice. Tedaj so nastale njegove podobe beračev, starcev invalidov, zapuščenih otrok... Nekoliko boljše čase je doživel kot profesor risanja na klasični gimnaziji v Mariboru. Službo je dobil 1925 leta, pa mu je plača, ki jo je dobival kaj hitro pošla. Kajti Ivan Kos je vrsto let nesebično pomagal svojim šestim nepreskrbljenim bratom in sestram.

Naj je bilo življenje zanj še tako

trdo, umetnosti se je že zgodaj krepko oprijel in neutrudno risal in slikal. V Ljubljani se je prvič predstavil 1926 leta in to na razstavi na ljubljanskem velesejmu. Ta je imel svojčas prostor na robu Tivolija. Od 1924 leta sta bili na velesejmu vsako leto dve osrednji prireditvi – spomladanski vzorčni sejem in kulturna in gospodarska razstava pod naslovom »Ljubljana v jeseni«. Na tej je razstavljal tudi Ivan Kos na mnogih drugih razstavah. Vseh, ki se jih je udeležil je bilo do njegove smrti 1981 leta več kot sto. Med njegovimi številnimi deli, pa jih je precej tudi v Umetnostni galeriji Maribor, kjer obiskovalcem zagotovo obstane korak ob pogledu na »Dekle z oranžo«, ki jo je Ivan Kos naslikal 1927 leta.

DEMONSTRACIJE

V času, ko je Ivan Kos naslikal »Dekle z oranžo« je hodil Lajči Pandur na Realno gimnazijo v Zalaegerszegu. Rojen je bil 1913 leta v Lendavi kot potomec starega slikarskega rodu. Oče Ljudevit (Lajoš) je bil gradiščanski Hrvat-soboslikar, mati Karolina pa je rodila tri otroke, najstarejši je bil Lajči. Na zagrebško akademijo je bil sprejet 1932 leta, njegov profesor pa je bil slikar Ljuba Babič. V tem času se je Babič vneto prepiral z »zemljašem« Hegedušičem in očital le-temu preveliko ilustrativnost in oddaljenost od čistega slikarstva. V ta boj je s svojimi zapisi posegel tudi Miroslav Krleža. Nasploh pa je bil to čas, ko so se v Zagrebu »kresala« različna umetniška gledanja.

Po opravljeni diplomii je ostal Lajči Pandur v Zagrebu vse do izbruha vojne. Tedaj so ga kot pripadnika staro jugoslovanske vojne ujeli Nemci. Pa se je kmalu srečno vrnil v Zagreb, od tam pa odpravil naprej v Lendavo in nato v Budimpešto. Tja je bil poslan na izpopolnjevanje v slikarstvu na akademijo za likovno umetnost. Zaradi politične nezanesljivosti pa ga je madžarski okupator poslal v delovni bataljon. Leta 1945 je bil spet v Lendavi v službi ruske komandature kot slikar propagandist in dekorater. Po vojni ga je pot zanesla v Ravne na Koroškem in zatem v Maribor. V Mariboru je Lajči Pandur tudi umrl, 1973 leta, nekaj mesecev pred svojim 60. letom.

Med zadnjimi deli, ki jih je upodobil in ki govore tudi o tem, kakšni motivi so ga privlačili, so bila: »Lončarji«, »Pred gostilno«, »Stara hiša«, »Stari Korošec«, »Stara šara«. Veliko njegovih del je shranjenih prav v mariborski galeriji.

Iz Mariborske umetnostne galerije – Lajči Pandur: Nevihta v Prekmurju, 1959, olje, platno

PRLEŠKA DOMAČIJA

Tudi Anton Trstenjak je veliko po-toval, a se je vselej rad vračal domov. Rojen je bil v Slamenjaku pri Ljuto-meru in svojo ljubezen do prleških krajev in domačije prenašal na svoje slike. Med najlepša njegova dela sodi-jo prav: »Kmečka koč v Prlekiji«, »Prleški pozvačin«, »Viničarja«, »Do-mačija v Prlekiji« ...

Med pomembnejša Trstenjakova dela sodijo tudi praški in lužiški moti-vi. Slednji so nastali leta 1928, ko je v Lužicah slikal narodne noše, krajino in lužiške starozitnosti. V Pragi pa je Trstenjak nekaj časa študiral, razen tod pa še na srednji tehnični šoli v Gradcu, na umetnostnoobrtni šoli na Dunaju in na akademiji v Zagrebu. V mesto ob Vltavi se je rad vračal tudi potem, ko je študije že dokončal. Pra-go je imel takorekoč za svojo drugo domovino, v njej pa je preživel kar lepo število let, tudi v Mariboru, ki ga je prav tako rad in večkrat naslikal.

V PILONOV GALERIJ

Pa se odpravimo na našem spreho-du po slovenskih galerijah še v Ajdov-ščino in si oglejmo galerijo, ki nosi ime po slikarju Venu Pilonu. Pa ni bil Pil-on več samo s čopičem v roki, tudi pri pisanju mu je šlo delo dobro od rok. Knjiga, ki jo je napisal se bere prav tako z zanimanjem kot vsak do-ber roman, četudi ni roman. Gre za knjigo, v kateri je Veno Pilon orisal svoje spomine, ali kot je sam dejal: »Zagledal sem se v svojo preteklost. Iz nje se je tu in tam odtrgal odlomek in se zableščal v temi spomina. Odlomki so se pred menoj nakopičili, časovno sem jih razvrstil in povezal v mozaik, v katerem sem spoznal svoj obraz. V okviru okolja se je spreminjala tudi moja podoba, ko je nanjo padala sen-ca ali sončni žarek.«

To je tudi najustreznejši opis za eno od Pilonovih slik – njegov avtoportret. Ta pa je le eden od številnih v zajetni zbirki portretov, ki jih je Veno Pilon naslikal in med katerimi so nekateri po mnenju umetnostnih zgodovinar-jev in kritikov prava »pesem«. Vseka-kor velja to tudi za portret komponista in glasbenega kritika Marija Kogoja, ki je sodil v revolucionarno razpolože-no umetniško skupino, v kateri so bili še: slikar Lojze Spacapan, slikar Av-gust Černigoj, slikar Ivan Čargo in spočetka tudi Božidar Jakac.

»Naj se vrnem h Kogoju, ki sem ga bolje spoznal šele v teh povojnih letih. Stanoval je kot gost pri dr. Koršiču v Trgovskem domu. S Kogojem, Spaca-panom in Čargom smo na lastno pest priredili veliko pustno zabavo v dvora-ni tega doma, ki je sijajno uspela. Mario je rinil skozi gnečo plesalcev in

drvel za kako devico ali damo, da so se vsi ozirali za njim, Mislim, da ni znal plesati, kakor tudi jaz še ne. Ko smo ga prijateljsko opozorili, naj se bolj dostojno vede v damski družbi, se je na vsa usta zarežal in zakričal: »Kaj, vi mene! Jaz, jaz vas moram naučiti ka-valirskih manir! Ne vem, kako se je vsa zabava končala, ker sem se šele pozno zjutraj zbudil – v garderobi.«

Tudi življenjska pot Vena Piona je bila dokaj »vijugasta«. Rodil se je v Ajdovščini 1896 leta. Tam je najprej hodil v šolo, nato pa v realko v Gorico. Nagnjenje k slikarstvu je kazal tako-rekoč že od malih nog. Ko pa je matu-riral je moral na rusko fronto.

»Ob mobilizaciji me je 1915 leta spet poklical (katehet Peter Šorli) in mi je rekel s težkim glasom: No, zdaj si napravil maturo, Oblekel boš vojaško suknjo, pa ne za dolgo, saj se bo ta vojna kmalu končala. Ko se vrneš do-mov, bomo že poskrbeli, da prideš na Dunaj.« Pa se vojna za Piona ni tako kmalu končala kot mu je prerokoval kaplan. V Rusiji je bil namreč ujet in je preživel več let v ujetništvu v Ukra-jini, kjer je doživel tudi revolucijo.

»V Rusiji sem se ogrel ob neizrecni toplini novih tovarišev, da sem se po-čutil kakor med svojimi. In vendar me je jeseni 1918 po podpisu premirja pri-jela velika toská – hrepenenje po domu.«

Domov je Veno Pilon prinesel vrsto akvarelov in pastelov z motivi pokra-jin, po katerih je hodil. Le-te je poka-zal Jakopiču in drugim in 1919 leta tudi razstavil v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Tedaj je žel prva prizna-nja, sledila pa so še mnoga druga, tudi v Parizu, kjer je Veno Pilon od leta 1930 stalno živel. Leta 1948 se je res da za kratko vrnil v Ljubljano. Tedaj je sodeloval pri filmu »Na svoji zem-lji« in to kot šef scenske opreme, igral pa je tudi v vlogi partizanskega kuhar-ja. Kasneje pa je pripotoval v Ljublja-no, če je pripravljaval katero svojih raz-stav.

Razstave, ki je na ogled v Ajdovšči-ni, ni pripravil sam. Po njegovi smrti, umrl je 1970 leta, so v njegovi rojstni hiši drugi uredili stalno zbirko. To so dopolnili 1978 leta ob celotni adapta-ciji 1, nadstropja. V Pilonovi galeriji so na ogled poleg risb, pastelov, akva-relov, grafik, oljnih slik in skulptur Vena Piona tudi njegovi številni do-kumenti, fotografije in razni predmeti. V hiši, kjer je galerija pa je dobil spominsko sobo tudi pisatelj Danilo Lokar. V tej so na ogled izdaje in prevodi pisateljevih literarnih stvarit-ev, njegova korespondenca, diplome, priznanja in drugo.

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Ako mož ženo zmerja,
jo otroci tolčejo.

Ako hiša pogori, dolg
na vrat leti.

Birtovega dekleta pa
mlinarjevega praseta ne
jemlji k hiši.

Brat bratu najgloblje
izkoplje oči.

Bratje in sestre se daleč
narazen najbolj ljubijo.

Brihten otrok je kakor
zolja (brencelj).

Če človek pol sveta
obteče, najboljši kruh
doma se peče.

Dekla se po gospodinji
vrže, ne gospodinja po
dekli.

Dober domek, če ga
tudi ni več kakor za en
bobek.

Dobro se je greti
pozimi in poleti.

Domača gora najbolj
zelena.

Dosti gospodarjev –
malo sukenj.

Grehi staršev se
maščujejo nad otroki.

Hiša razdeljena razpada
kakor zapuščena.

Hlapec in dekla se z
enim uhom pogrneti, z
drugim pa se odeneta.

Kadar ni dediščine, se
otroci na grobu ljubijo.

Kar se doma skvasi, ne
razglasi.

Kdor je predolgo pri
hiši, ga vrata po petah
tolčejo.

Davni predniki: Mostiščarji, Iliri, Kelti in Rimljani

Življenje na slovenski grudi se je porajalo že v tako sivi davнинi, da si čas, ki nas loči od takrat, komaj še lahko predstavljamo s sodobnimi merili. Za najstarejše prednike Slovencev na sedanjem etničnem prostoru, med zahodnim robom plodne Panonije in sinjim Jadranom, med Južno Koroško v Jugovzhodnih Alpah in belokranjskim krasom, lahko štejeemo medledenodobne in ledenodobne ljudi, ki so bivali v Pivški kotlini na Postojnskem že v dolgem razponu med približno 180.000–60.000 let pr. n. št. Eno najstarejših bivališč teh ljudi, ki so pripadali stranski človeški veji **neandertalcev** (ta davno izumrli prednik človeka se tako imenuje po prvem znanem odkritju kosti v nemškem Neanderthalu), so naši arheologi odkrili in raziskali v **Betalovem spodmolu** pri vasi Žagon v bližini Postojne. Vendar je širši javnosti bolj znana visokogorska jamska lovska postaja **Potočka zijalka** pod goro Olševo nad Solčavo, saj je prav njeno odkritje odprlo raziskovanje starejše kamene dobe ali paleolitika pri nas. Znamenito arheološko točko (staro okrog 35.000 let), je že pred zadnjo vojno raziskoval akademik **Srečko Brodar**. V Potočki zijalki je poleg množine kosti jamskih medvedov odkril ognjišča in čudovite izdelke človeka – koščene konice; najdena je bila celo koščena šivanka, najstarejši znani primer na Slovenskem. Lovci, ki so občasno uporabljali visokogorsko postojanko, očitno v nekem obdobju otoplitve v zadnji evropski ledeni dobi (würmska imenovani), so pripadali že naši človeški vrsti (**Homo sapiens**); ker se kosti iz paleolitika ohranijo le kot okamenine ali fosili, pravimo temu sapientnemu človeku tudi fosilni človek.

Naša tla doživijo bujen razcvet naselitve v mnogo mlajšem obdobju, ob koncu mlajše kamene dobe ali **neolitika** in ob nastopu bakrene dobe ali **eneolitika**. Močno središče slovenskih prednikov postane, sodeč po gostoti naselij, nekdanje plitvo Ljubljansko mostiščarsko jezero, sedanje prostrano močvirno **Barje**. Zaradi lege barske kotline na razpotju med Sredozemljem, Podonavjem in Balkanom ter Srednjo Evropo se življenje neverjetno razbohoti v posebnih jezerskih naselbinah, postavljenih na prostornih lesenih ploščadih, ki so jih nosile v jezersko dno zabite stotine kolov (mostišča ali kolišča). Človek, ki je po dosedanjih antropoloških raziskavah pripadal prazgodovinski južnoevropsko –

sredozemski rasi, je razvil visoko tvorno in morda tudi duhovno kulturo. Poleg orodij iz kamna in kosti se uveljavljajo prvi metalurški izdelki na Slovenskem, odliti v barku: sekire, šila in bodala. Na odlični lončenini se stari barjanski umetniki (morda ženske) neskončno izživljajo v iskanju vedno novih geometričnih vzorcev, izvedenih z vbadanjem, odtiskovanjem vrvic in prstov, vrezovanjem in dodajanjem bradavičastih prilepkov. Vrezi so zapolnjeni s fino belo glino, žgano obenem s samim posodjem, tako da se pred opazovalcem vrstijo vedno novi čudoviti vzorci, tudi z motivom kroga in križa, kar je morda v zvezi s sončnim kultom. Pojavijo se tudi prve plastike, namenjene obredom v zvezi z verovanjem v mater zemljo. Na ženskem idolu lahko dobimo predstavo o prelepo okrašeni, verjetno vezeni ženski laneni obleki na Ljubljanskem Barju. Ljudje se preživljajo z lovom in ribolovom, obdelujejo skromna žitna polja in po bližnjih gozdovih nabirajo užitne sadeže. Stari Barjani morda že tudi prekuščujejo s svojimi lastnimi izdelki, v zameno za dragoce in mikavne predmete iz daljnih dežel na vseh štirih straneh neba. S trgovino se porajajo tudi kulturni stiki, naša tla prvič na široko zadihajo z visokimi kulturami Mediterana in Srednje ter Severne Evrope. Verstvo temelji na živalskih kultih, govorimo o totemizmu v še prevladujočih lovskih skupnostih, kljub vse močnejši prisotnosti verovanja v zemeljske naravne sile in predvsem zemljo, kar je treba pripisati predvsem začetkom poljedelstva. Nič pa ne vemo o verovanjih Mostiščarjev v posmrtno življenje, saj doslej nismo našli enega samega groba. Deli okostij z Barja so prejkone dokaz, da je prenekateri Mostiščar nasilno ali nesrečno končal; morda gre v nekaterih primerih, ko je bilo okostje (ali samo lobanja) najdeno daleč proč od kolišč, celo za žrtvovanje človeka. Kultura

Vse fotografske reprodukcije:
Jože Gorjup

Obredna glinena posoda v obliki ženskega idola, s stavb na koléh (mostišč) na Igu na Ljubljanskem Barju. Okrog 2000–1800 pr. n. št. Eno najstarejših umetniških upodobitev človeka na Slovenskem hrani Ljubljanski Narodni muzej.

Mostiščarjev doseže svoj vrh nekako ob začetku 2. tisočletja pr. n. št., že 200 let kasneje pa lahko govorimo o upadanju. Večina Koliščarjev dočaka nasilen konec, na vesti jih imajo prihajajoča indoevropska plemena, ki si z ognjem in mečem pridobivajo novih tal za naselitev. Zadnji preostanki izživete koliščarske kulture (sicer kot take značilne za ves alpski in predalpski svet) se ohranijo še v sredino 2. tisočletja pr. n. št., vendar gre le še za žitotarjenje v senci novih centrov življenja in moči na trdini in zlasti v drugih delih Slovenije.

Uporaba kovin na eni in priseljeni **Indoevropejci** na drugi strani so vtisnili pečat naslednjim dobam. Bronasto obdobje Slovenije (po 1700 pr. n. št.) je sicer še malo raziskano, vendar je očitno, da se zaporedje naselitve nadaljuje v nekdanjih kultiviranih območjih. Kotlina Ljubljanskega Barja ohranja svojo pomembno središčno vlogo v jugovzhodnem predalpskem prostoru, na pomenu pridobita tudi Dolenjska in Štajerska. V mlajši stopnji bronaste dobe, ki ji zaradi značilne navade sežiganja mrličev (prvič v naši zgodovini!) pravimo tudi obdobje **Kulture žarnih grobišč** (1200–800 pr. n. št.), se razbohotijo velika naselbinska jedra na tleh sedanje Ljubljane, Ormoža, Ptuja. Ljudstvo, ki gradi že prva velika utrjena urbana središča, pripada najverjetneje prednikom Ilirov, zato jim pravimo **Protoilir**.

Vendar pravi duhovni, umetniški in gmotni razcvet pride šele s starejšo železno dobo (750–350 pr. n. št.), katere nosilci pri nas so **Alpski Iliri**. Pogoj za takšen skokovit razvoj, ki prvokrat po **Kulturi Ljubljanskega Barja** naše kraje spet tesno postavi ob bok bleščečih evropskih civilizacij, ob Egejo in Etrurijo ter ob grški in italško-etruski svet, je naravno bogastvo: železova ruda je pogoj za nastanek metalurgije, kovaštva in topilništva, kar

Detajl s starejše železnodobne bronaste Situle z Vač (okrog leta 500 pr. n. št.). Na drugem figuralnem frizu sta v iztolčenem plitvem reliefu, dodelana z vrezi, upodobljena piskalč na piščal (syrinx) in služabnik z vedrico in zajemalko, napolnjeno z opojno pijačo. Prizor je del celote, ki predstavlja pripadnike vojaške aristokracije na gostiji. Eno največjih arheoloških dragotin na Slovenskem hrani Narodni muzej.

spet razvija trgovino in izmenjavo dobrin, tvarnih in duhovnih. Seveda je tu še živinoreja, pa strateška lega naših krajev pred vrati toplega Mediterana, možnosti za kmetijske kulture, gozdarstvo itd. Na Slovenskem se pojavi na stotine utrjenih naselbin (**gradišče**), pravcati mestec z nasipi in obzidji ter hišami – brunaricami na kamnitih temeljih. Kot se je v stari Heladi razvilo in bujno utripalo življenje v mestnih državah (**polis**), tako so naša gradišča nova jedra tako politične moči, kot gospodarskega in kulturnega razcveta. Tudi naš Ilir je, podobno kot stari Helen, »zoon politikon« ali »politično bitje«, to je prebivalec v polis. Kako močna je duhovna povezava s staro Helado in sredozemskolevantinsko tradicijo, odsevajo prav spomeniki **Situlске umetnosti**. Situle ali vedrice so imele prestižen, morda celo obredni pomen, z njimi so se postavljali knez in vojaško plemstvo. Najlepše situle so okrašene z vtolčenimi plitvimi figuralnimi reliefi, ki so v bistvu pravi epi v bronasti pločevini. Sicer okrašujejo ilirski umetniki tudi druge bronaste izdelke, npr. pasne spone, nožnice mečev in bodal, čelade itd., vendar so najlepše stvaritve prav na situlah; od tod tudi ime Situlska umetnost. Najslavnejša je **Situla z Vač**, čeprav je njena sestrška in druga znana tudi z Magdalenske gore pri Šmarju. Na znameniti Vaški situli si je umetnik res dal duška in združil izročilo rodnih logov in herojskega egejskega eposa. Na figuralnih frizih občudujemo spreved vojaške aristokracije s knezom v svečani kočiji, pa spet istega kneza na gostiji, obkroženega s svojimi plemiči – pivskimi tovariši; vesela družba pije opojno pijačo (morda uvoženo vino), ki ga z zajemalkami servirajo iz situl služabniki. Oglaš se godec-piskač na siringo (piščal) in morda se razlega tudi recital junaške pesmi. Tako kot naš aoid priteguje pozornost domače aristokracije, tako je tudi egejsko plem-

stvo znalo uživati ob ubranih spevih nesmrtnih Homerjevih epov Iliade in Odiseje. Prizor darovanja na Situli z Vač ima ponovno svoje pradaune korenine v egejskem svetu, prizor boja atletov za dragoceno čelado pa spominja na epski cikel Iliade, kjer se po Ahilovi smrti njegovi ahajski tovariši bojujejo za »božansko« opravdo padlega (Ahilu jo je namreč skoval sam bog Hefaistos). Alpski Iliri so živeli življenje, ki si ga komaj lahko predstavljamo; zlasti vrhnja plast je bila poduhovljenje vrlin starega herojskega mitološkega sveta, ki se je nenehno potrjevala v viteških spopadih. Lov je bil priljubljeno razvedrilo aristokracije, gojili so tudi atletiko. Sicer je bila starejšezelaznodobna družba že patriarhalna, z izrazito socialno diferenciacijo, vendar je bila po situlskih upodobitvah sodeč neverjetno naravna, tolerantna in svobodomiselnost. Splošno kulturno ravnen dokazujejo tudi prvi ohranjeni spomeniki pismenstva pri nas, napisani v severnoitalskem alfabetu.

Seveda je takšna herojska idila pripeljala do postopnega razkroja in degeneracije, podobno kot v stari Grčiji. Z nastopom divjega vojaškega ljudstva Kelto, ki uporabljajo odlično kovano železno orožje, se ilirska družba – povsem izživetva – sesuje v prah; ker pa je zavajevalcev manj, se ti počasi stopijo z domačinskim okoljem, le v nekaterih regijah lahko govorimo o strnjeni keltski poselitvi: v Ljubljanski kotlini se ustalijo **Tauriski**, na osrednjem Dolenjskem **Latobiki**. Keltska družba je organizacijsko naprednejša, tako v vojaškem kot političnem smislu. Nastajajo trdne plemenske zveze, naposled celo Noriško kraljestvo (**Regnum Noricum**), ki obsega Jugovzhodne Alpe s Koroško, delom Kranjske in Štajerske; obdržalo se je vse do Klavdijevega časa (t.j. sredine 1. stoletja n. št.). Keltski vladarji po helenističnih vzorih kujejo lasten srebrn denar, **tetra-**

drahme; zacveti trgovina, zlasti z Grčijo in vedno močnejše **Rimsko republiko**. Mladi energični Rim pa počasi začne tudi vojaško prodirati v sredozemsko evropsko zaledje, po Cezarjevem pohodu in zmagi nad Galci so na vrsti naši kraji.

Nekako v 30. letih 1. stoletja pr. n. št., torej za vlade mladega **Oktavijana**, poznejšega Avgusta, prvega imperatorja rimske države (**Res publica Romana**), slovensko ozemlje prvič zagleda lesketajočo se bojno opravlo rimskih legij, začuti topot strumnih kohort in zasliši bučanje bojnih rogov ter igranje bojnih svireli. Odpor domačinov je moral biti hud, dasi za slovensko ozemlje nimamo poročil o tem. Vemo pa, kako brutalno so obračunale Oktavijanove legije z japonskim mestom **Metulum** (nekje v Liki), kako bridko se je končal ilirsko-panonski upor za cesarjevanja Avgusta. Dejstvo je, da gradišča na Slovenskem z rimsko dobo nasilno ugasnejo, tako v Stični, na Vačah, v Šmarjeti, na Vinjem vrhu itd. Keltski vdor je sicer bil oslabil te nekdajne centre moči, vendar se je po zmagi z njimi sčasoma poistovelil in jih obnovil. Nasprotno pa uradniški, vojaško logično urejeni Rim ni trpel konkurence. Staro je moralo izginiti, da so lahko v ravninskem svetu in zlasti na strateških razpotjih nastajala nova urbana središča, prva resnična naša mesta **Emona**, **Celeia**, **Neviodunum**, **Poetovio**, pa še cela vrsta vasi (**vici**), zaselkov in obcestnih postaj (**mansio** oz. **mutatio**) ter celo vojaških utrd (castra; v Ljubljani se je iz vojaškega tabora razvilo civilno mesto Emona, v primeru Ajdovščine pa kasnejše utrjeno civilno-vojaško administrativno naselje ohrani staro ime, **Castra**). Naši kraji so upravno pripadli rimskim provincam **Pannonia Superior** (gorenjsko-dolenski prostor z Emono in Neviodunom – Drnovom pri Krškem, vzhodna Štajerska s Poetovio – Ptujem), **Noricum** (celjsko okrožje s Celejo – Celjem, Celovška kotlina z Virunom, Gornja in Vzhodna Koroška) oziroma **Regio X. Italiae** (Deseti italjski regiji z obalnimi mesti **Piranum** – Piran, **Aegida** in **Capris** – Koper in vipavsko **Castra** – Ajdovščina).

Prihod Rimljanov v naše kraje je bil prav gotovo visoko civilizatorično dejanje, kljub grobemu znananju nad domačini ob najmanjšem odporu. Z Rimom so naša tla dejansko enakopravno zadihala z velikanjskim **Rimskim imperijem** od Atlantika do Kavkaza in Srednje Evrope do Afrike, dasi so državljani provinc dobili **de iure** rimsko državljanstvo šele v začetku 3. stoletja. Vrata sredozemski grško-rimski omiki so bila na široko odprta, blagostanje prvih dveh in pol stoletij našega štetja je bilo očitno kljub občasnim plenjenjem barbarov v 2. stoletju in naravni katastrofi v 3. stoletju (razbesnela Savinja npr. je poplavlila Savinjsko dolino, odnesla rimsko nekropolo v Šempetru in zalila del Celeje). Staroselsko prebivalstvo se je po prvem nasprotovanju vedno bolj vključevalo v rimsko družbo, ohranjalo pa je toliko svojih izvirnosti in posebnosti, da si tega kljub znani rimski tolerantnosti ne moremo misliti. Zlasti v verskem pogledu živijo naprej lokalna boštva, na Barju npr. **Equor-na**, v zaledju Celeje **Aquonius**, po rečni boginji **Savus**, **Dravus** (reke so v latinščini

Poznokeltska bronasta čelada iz Šmarjete na Dolenjskem, s kratkim temenskim ščitnikom. Ostanek bojne oprave keltskega velikaša iz časa okrog zasuka starega štetja v naše, iz obdobja pronicanja rimske države na naša tla, v Vzhodne Alpe, nemo opozarja, da so rimske legije pričakali izborni vojščaki – branilci rodne grude. V vojaškem grobu najdeno čelado si lahko ogledamo v Narodnem muzeju.

Odlomek marmornega kipa Lucija Vera, sovladarja vesoljnega Rimskega imperija (161–169 n. št.). Glavo so našli leta 1951 v strugi Drave pri Borlu in je v Pokrajinskem muzeju v Ptuj. Z vključitvijo v rimsko državo pridejo naši kraji širokopotezno v svetovno zgodovino in zaradi svoje lege na veliki vpadnici iz Panonije v Italijo delijo svojo usodo z rimskim cesarstvom v času bleščečega vzpona in bednega zatona.

umetniška beseda

Etbin Kristan je eden izmed najvidnejših književnih ustvarjalcev med slovenskimi izseljenci v Združenih državah Amerike (rojen 15. IV. 1867 v Ljubljani, umrl 21. XI. 1953 v Ljubljani). V obdobju med obema vojnama in tudi med njo je bil med najvidnejšimi kulturnopolitičnimi delavci med ameriškimi Slovenci, hkrati pa se je uveljavil kot pisatelj, pesnik, dramatik in urednik.

Novela »Merticheva nova vera« je izšla že leta 1914 v reviji Slovan. Zaradi dolžine besedila objavljamo le uvodni odlomek.

Merticheva nova vera

Bronsville je danes še majhen »Town«. Šteje blizu pet tisoč prebivalcev. Toda če si upate dvomiti, da jih doživi še sedanji najmlajši rod milijon, bodo prebivalci v resnici hudi, kajti če se jih je v Chicagu, katerega pred osemdesetimi leti še ni bilo, nabralo štiri milijone, mora biti dovoljeno upanje, da bodo sedanji otroci videli Bronsville z milijonom duš.

Sedaj jih je seveda šele pet tisoč. Med njimi je tudi moj znanec Frank Mertich, ki si je uredil prav čedno tovarno za smotke. Tri vrste tega blagoslovljenega kuriva izdeluje, prodaja pa šest vrst – s pomočjo znanih papirnatih paskov s šestirimi znaki in s šestirimi imeni. Po dve in dve vrsti sta si podobni kakor dlaka dlaki; zato je prav, da je vsaka vrsta v drugačni škatlici, ker bi brez tega pripomočka malo-kateri Yankee so znal razliko, priseljenec iz Evrope pa celo ne. In to bi bilo usodno, zakaj smotke z znakom »Finish« dobiš po pet centov, medtem ko se prodajajo »Franklin fleur« po deset.

Vse to mi je Mertich razložil pod pogojem, da ne ustanovim v okrožju Bronsvilla – vsaj sto milj naokrog – sam tovarne za smotke. Če pa hočem izdelovati tobak za pipe, mi še rad kaj pametnega svetuje; tudi če grem fabricirat cigare v Kalifornijo ali vsaj v Wyoming, mu ne bom nič na poti.

Potolažil sem ga, da sploh ne mislim tekmovati z njegovimi znamenitimi izdelki, ker nič ne razumem o tej slavni industriji. Tedaj se mi je nasmejal kakor pravi Amerikanec:

»Kaj misliš, da sem prišel jaz v tobačni tovarni na svet, ali pa da sem se v Ameriki ukvarjal ves čas s to rečjo? No, dragi moj! Nič se ne pritožujem. S tem zeliščem imam prav dober business. Ampak tudi drugih poklicev ni zaničevati. Tukaj ostani, poizkusi, pa se sam prepričaj.«

»Ti si se prepričal?« sem vprašal, ne iz radovednosti, ampak da bi prekinil nadaljnje take dobre, a brezuspešne svete.

»Prepričal, prepričal!« je zatrdil Mertich in mi ponudil pravo havansko smotko, ki pa ni bila izdelana v njegovi tovarni. »Dolgočasno bi bilo življenje,« je zafilozofiral, »če bi se človek pogreznil v en poklic in zarjavel v njem, pa če bi bilo tudi najlepše roko-delstvo.«

»Kaj pa imaš pravzaprav za najlepši poklic?« sem ga vprašal.

»Hoha! Šaliti se znaš tudi? Te božje lastnosti še nisem opazil na tebi,« se mi je porogal Mertich. Vendar pa je bil tako prijazen, da je odgovoril na moje vprašanje in razložil, da ni lepšega na svetu kakor šteti svoje milijone in jih tako množiti, da postanejo bilijoni iz njih. Vedel sem, da je ameriški bilijon naša milijarda, pa sem mu pritrdil, da mora biti to vsekakor prijeten poklic. On je resno odgovoril, da tega še ni poizkusil; seveda ni dvomil, da pride tudi to še na vrsto.

To je bilo po mojem mnenju kočljivo vprašanje. Zdelo se mi je, da tudi v Ameriki ne rastejo milijoni na vrbah. Ali če bi bil zancu povedal, kar sem si mislil, bi ga bil lahko užalil; in ker sem bil od nekdanj vzorno vljuden človek, kar se je v Ameriki že pod vplivom podnebja, ozračja in žive okolice še stopnjevalo, sem rajši prezrl priliko za polemiko. Pa sem vprašal tovarnarja, kaj je že kaj poizkušal v Ameriki, preden se je lotil nikotinovega strupa.

Mertich je obema natočil črnega teksaškega vina v kozarca in si pošteno namočil grlo, potem pa me je podučil:

»Vsakovrstne reči mora delati človek v blaženi Ameriki. Tudi jaz sem jih delal in se selil iz poklica v poklic, kakor je že nanese. Vsakega sem se rad oprijel, vsakega sem rad pustil, če je prišlo kaj boljšega, in po nobenem mi ni bilo žal. Samo po enem. To je res.«

»In kakšen poklic je bil to?«

»Ustanovil sem novo vero, bil sem arhiprezbiter.«

Ljudje vedo, da nisem več mladenič, saj se take reči ne dajo utajevati. Torej je tudi umevno, da sem doživel že to in ono, pa je bilo tudi marsikaj

čudnega vmes. Malokdaj pa sem tako zazlaj kakor ta hip, in vesel sem, da mnogostranski Mertich vsaj ni fotograf; zakaj tisti moj obraz ni bil za ovekovečenje. Tako počasi je minevala moja osuplost kakor zimski večer. Naposled je le minila. In tedaj sem vprašal, ne da bi bil mogel v svojem glasu zatajiti vsakemu psihiatru sumljive poudarke:

»Ti si ustanovil novo vero? Kako pa je to bilo?«

Mertich se je krepko odrinil z nogo, da se je udobni gugalnik mogočno zamajal. Prižgal si je novo smotko in se zagledal v večerno nebo, kjer so se že zaiskrile dve, tri zvezde. Po verandi je plaval tisti prijetni somrak, ob katerem sem najlepše sanjari, preko nedoglednega koruznega polja je pihljala topla sapica in vse je bilo tiho. Mertich je izpuhal okrog sebe gost oblak, potem je pa gledal, kako se razteza in preobrazuje v fantastične oblike in polagoma razblinja. Naposled pa me je vprašal:

»Ali te je že kdaj v takih trenutkih, kakršen je sedanji, obhajalo kaj slovesnega, recimo kaj prazničnega?«

»To se menda pač primeri vsakemu človeku,« sem odgovoril.

»No, sir! Vsakemu né. Veliko pa je ljudi, ki so nagnjeni k temu. In kdor izpolnjuje potrebe, ki jih imajo ljudje, izvršuje dobro delo. Ni li tako?«

»Hm, brez pridržka se to ne bi moglo reči.«

»Pridržke ti privoščim; meni zadošča pravilo brez njih. Ljudje imajo torej potrebe po prazničnem, po slavnostnem, po nenavadnem, po mističnem itd. Človeške potrebe so pa podlaga vsemu kupčijskemu življenju.«

»To so zdravi gospodarski nazori,« sem se nasmehnil.

»Seveda. Če hočejo ljudje kaditi, jim ustrežem s smotkami; ne morejo pa zahtevati, da bi jim zastoj dajal svoje blago. Well – ti bi rad vedel, kako sem postal arhiprezbiter.«

»Zanimalo bi me.«

»O, to je bilo imenitno. Iz Omahe, kjer sem pokrival strehe, me je bil neki agent izvalil v Aljasko. Premotil me je lopov. V Omahi sem bil prav zadovoljen in si še nisem želel proč. Ali pogoji, ki jih je zlodej obetal, so bili zapeljivi. Deset do dvanajst dolarjev dnevne plače, prijatelj, črno na belem, zagotovljeno in podpisano – to že človeka zvabi s strehe. Tudi če bi bilo nekaj časa težko garanje – kaj zato? Kadar bi si prihranil kakšen tisočak, bi nemara na svojo roko pogledal, če je še kje kakšna zlata žila zame. Če ne, bi pa še malo robotal, da bi se tisočaki malo pomnožili, potem se pa že živi. Yes! Agentu pravzaprav ne smem ničesar očitati, Družba je izpolnila vse, kar je podpisal v njenem imenu. Plačevala je pošteno. Le tega ni

povedal lopov, da je hlebec kruha veljal dolar, navadna srajca deset dolarjev, par čevljev pa petindvajset dolarjev. Seveda, od morja smo bili oddaljeni šest ali sedem sto milj, cest ni bilo, kaj bi govoril o železnica? Ne vprašuj, kako smo prenočevali! Ljudje, ki še niso vedeli, kaj je koliba in plug, so menda tako živeli kakor mi tiste čase. Lahko si misliš, kako smo preklinjali. Tri mesece je šlo tako in vice smo si takrat odslužili. Naenkrat pa so zahtevali, da bi šli v pekel. Poslati so nas hoteli še sto milj dalje v deželo, kjer so baje našli neizčrpane zaklade zlata. Ali neki Finec, ki je že bil v tistem kraju, nam je pravil, da se ne vrne tja, pa če bi mu plačali po sto dolarjev na dan, češ kaj mu pomaga denar, če pa ni nikjer človeka, ki bi mu mogel za cekine prodati le eno drobtino? Resnično, v puščavo so nas hoteli pognati. Obljubljali so nam po dvajset dolarjev najmanjšega dnevnega zaslužka; prav to pa nam je potrjevalo, da je Finec govoril resnico. Pa ga je bilo treba sploh le pogledati, upadlega, izmučenega, in vse smo mu morali verjeti. Vrh tega nam je še dejal, da bo v šestih tednih, nemara pa še prej, vsako delo nemogoče zaradi hudega mraza. Povedali smo torej, da ne gremo tja. Zastopniki družbe so pa trdili, da moramo po pogodbi, in njeni biriči so nas hoteli siloma odgnati. Mislili so, da se ustrašimo, če nam le pokažejo revolverje. Ali kdor je šel v Aljasko, ni bil tako neumen, da bi bil pozabil tako koristno orodje doma, in ker je bilo nas več, je bilo tudi revolverjev na naši strani večje število. Pa pustimo posameznosti. Brez prepira ni šlo, brez pretepa tudi ne, in zaključilo se je s tem, da nas je kakšnih dvajset pobralo šila in kopita, pa smo šli iskat pota do morja. Ameriška ladja seveda ne vozi vsak dan v tisto začarano deželo; učakali smo jo pa vendar in se vrnili v Frisco. Povem ti ob drugi priložnosti, če boš hotel poslušati, kako sem jo iz Kalifornije, kjer ni bilo zame pametnega opravka, primahal v Indianopolis. Lahko si misliš, da me Great Western Pacific ni hotela kar v enem odpeljati; ustavljal sem se na prostovoljnih in neprostovoljnih postajah, včasih kar sredi prerie, in kjerkoli je bilo mogoče, sem kaj poizkusil. Pa ni bilo nikjer nič pravega. Je bil že tak čuden čas! Ali ko sem prikrevsal v lepo mesto Indianopolis, sem za trdno sklenil, da za sedaj ne pojdem dalje. Tukaj mora priti kaj cvenka v moje žepe in trapanja mora biti vsaj za nekaj časa kraj.

Mertich si je z dolgim požirkom namočil grlo. Tudi smotko si je prižgal, ker pa nima človek v temi pravega užitka od kajenja, je privil električno žarnico.

»He, čudiš se, da znam toliko klepe-

tati?« me je vprašal. Pošteno sem mu odgovoril, da ga prav rad poslušam in da me tudi podrobnosti ne bi dolgočsile. On pa je odkimal in se prav krepko nasmejal:

»Če bi ti hotel praviti podrobnosti, bi danes ne prišel v posteljo. Ampak vidiš: učenjaki modrujejo, da ni dobro preveč migati z jezikom. V Indianopolisu pa mi je prav to pomagalo.«

Zunaj se je bilo že popolnoma zmračilo. Na verandi sva bila kakor v sobi – zunaj ni bilo razločiti ničesar razen zvezd na nebu. Moj tovarnar se je zagledal v gluho temo, kakor da je pozabil name. Šele ko je havanska smotka dogorela, me je zopet pogledal, in zazdelo se mi je, da je noč zapustila sledove v njegovih očeh. Polagoma je sklonil glavo in se zazrl v prste, ki jih je sklenil nad trebuhom. – Kar nenadoma pa je zopet dvignil pogled in nasmihal se mi je pravi navihanec.

»Nekako ob dveh popoldne sem prišel v Indianopolis – kakšnih trideset milj sem bil moral korakati peš – in ob prihodu sem le vedel, da hočem na vsak način nekaj časa ostati tukaj. Toda vsi svetniki ne bi bili mogli zvedeti od mene, kako bo to. Zvečer pa sem že vedel. Bila je nedelja in po ulicah je bilo polno ljudi. To je precej nenavadno, kajnega? Saj ne dobiš v nedeljo nikjer pijače, ako je nimaš doma ali pa če nisi tako prebrisan, da si znaš pomagati. V metropoli Indiane so pa ljudje dobivali duševno pijačo kar na ulici. Amerika je najsvobodnejša država na svetu, to ve tukaj vsak otrok, čeprav ti ne bi svetoval, da preizkusiš to svobodo brez potrebne previdnosti. V Indianopolisu se je pa tisto nedeljo kar cedila. Na vsakem vogalu po najživahnijših ulicah je stal kakšen govornik in človek si je lahko izbiral, kakšne nauke hoče poslušati. Če ti ni ugajal demokrat, si sto korakov dalje lahko sesal republikanske teorije; na drugem kraju bloka je grmel bulmuser, rooseveltovec, bližnji vogal pa je okupiral socialist. Ali bilo je še veliko več zabave. Na nekem križišču sem opazil razoglavega človeka, ki je mahal z rokami, kakor da jih hoče pometati od sebe, in kričal z raskavim glasom, da so mu hotele žile popokati. Kakšnih dvajset ljudi je stalo okrog njega z ravnodušnimi očmi, kakor da jih njegove besede prav nič ne zanimajo, ampak da le čakajo, kdaj mu zmanjka sape. Ne vem, če mu je je zmanjkalo.«

»Za koga je pa agitiral?« sem vprašal.

»To sem hotel vedeti tudi jaz,« je odgovoril Mertich. »Povedali so mi, da uči vero. Kakšno vero, pa nisem mogel razbrati, in najbrž je ni spoznal nobeden njegovih poslušalcev.«

Namazal si je grlo, pa je nadaljeval:

»Več občinstva je imela Salvation

Army. To je bilo že vredno pogledati. Pet žensk, ne baš najlepših, čudno, četudi najokusneje uniformiranih, in dvoje mladeničev ne prav najmodrejših obrazov se je bilo razpostavilo v krogu, v katerem bi bilo prostora za celo vojaško godbo, pa so puhali v velikanske instrumente, ki so dajali od sebe neusmiljeno melodijo. Potem so peli, kakor da so se naučili od Here-rov. Naposled so nabirali denar. To se mi je zdelo zelo praktično. Ker pa velja rešilna vojska za importirano blago, so pravi Američani ustanovili konkurenčno četo in jo imenovali ameriške prostovoljce. Njen oddelek, ki je cvilil komaj pet hiš od prvega, je privlačil s tesnejšimi in bombastičnejšimi uniformami. Bilo je videti, da je uspevala tudi ta kupčija. Pravi siromaki v primeri z njimi so bili v stranski ulici trije možaki, stisnjeni na majhnem vozu, kjer so morali privoščiti prostora tudi velikemu bobnu, ki so ga obdelovali brez prizanašanja. Ko so s tem brezsrčnim ropotom privabili nekoliko poslušalcev, so jim jeli presunljivo peti psalme.«

Mertich si je oddahnil. Meni pa se je polagoma zasvetilo. Toda –

»Po tem, kar pripoveduješ, je bilo tu že konkurence dovolj. To vendar ne bi moglo mikati človeka, da bi poskušal srečo, katero so si že tako temeljito razdelili drugi,« – sem dejal.

Mertich me je zaničljivo pogledal. Kar oplazil me je ta pogled in čutil sem, da sem moral ziniti pravo evropsko neumnost. Še bolj pa sem lezel vase, ker nisem vedel, kje je modrost. Ali tovarnar me je poučil.

»Konkurence je bilo še več,« je dejal. »Saj se mesto ni razvilo samo na eno stran, in ljudem, ki so prebivali v drugih okrajih, je bilo treba tudi kaj privoščiti. Ampak, prijatelj, če bi bil štel, koliko je v Zedinjenih državah tovarn za smotke, se tudi ne bi bil smel lotiti te plemenite industrije. Bogvedi, kaj bi začel ti, če bi obstal sredi Amerike brez centa v žepu? Kinematografskega gledališča nisem mogel ustanoviti v tistem položaju, dasi je v deželi še nekoliko hiš brez takega kulturnega zavoda. Moral sem si torej izbrati podjetje, za katero zadostuje duševni kapital.«

Moj pripovedovalec je nato pomolčal. In medtem je leglo na njegov obraz zopet nekaj svečanega; hotel sem ga še vprašati, če je tudi kdaj igral v gledališču, kajti marsikateri igralec bi mu bil lahko zavidal ta svetniški izraz. Pa me je prehitel.

»Ko se je začela ideja embrionalno gibati po mojih možganih, sem posvetil pridigarjem vso potrebno pozornost. In spoznal sem: vsi so učili vere, toda – nobeden ne prave.«

mladim po srcu

Ureja: Miha Matè
Riše: Marjanca Jemec-Božič

Slovenska pravljica

Kaj je najlepše, najmočnejše in najdebelejše na zemlji?

Živel je bogatin, ki si je po krivem prisvojil mnogo denarja. Tako je tožil tudi nekega reveža, ki je imel samo majhno njivico. Dolgo sta se pravdala za njo, vendar je sodnik ni hotel prisoditi niti bogatini, ki ga je podkupil, niti revežu, čeprav je vedel, da ima prav. Da bi

pa lažje razsodil, jima je zastavil tri uganke:

Kaj je najlepše, najmočnejše in najdebelejše na zemlji?

Ko prideta domov, pove bogatin uganke svoji ženi, revež pa svoji hčerki, ker ni imel več žene. Žena je bogatina slabo naučila, hči pa svojega očeta dobro.

Ko prineseta drugi dan vsak svojo rešitev, vpraša sodnik najprej bogatina. Ta mu jih reši takole:

– Najlepše je zlato, najmočnejši je lev in najdebelejši spitan vol.

Revež pa je ponižno povedal:

– Najlepša je zdrava pamet, najmočnejši je spanec, ker vsakega premaga in najdebelejša je laž, ker je ne more nihče zmeriti.

Sodnik se je začudil reveževi modrosti in ga vprašal:

– Ali ste sami to uganili, ali vam je kdo povedal?

Moja hči mi je razložila, odgovori revež ponižno.

Sodnik ga zopet vpraša:

– Ali je vaša hči stara?

Revež mu pove:

– V najlepši dobi svojega življenja je.

Pravdo je dobil revež in bogatin mu je moral povrniti tudi vse stroške, katere je imel revež s pravdo. Bogatin se je jezen pobral domov, reveža pa je sodnik pridržal in ga izpraševal o njegovi hčeri. Ko se je sodniku zdelo, da ve dovolj, ukaže revežu, naj mu drugi dan hčer pripelje.

Drugi dan pripelje revež sodniku pokazat svojo hčer. Lepa deklica je sodniku ugajala in hotel se je sam prepričati o njeni modrosti. Najprej ji zastavi tri uganke. Vse tri je dobro rešila. Nazadnje jo prosi, naj gre z njim na sprehod. Ona ga odločno zavrne.

– Brez mojega očeta ne grem nikamor.

Nato prosi sodnik očeta, naj mu dá hčer za ženo. Revež se začudi, kako more tak gospod vzeti tako revno deklico za ženo. Spočetka je oče tudi mislil, da se sodnik samo šali, ko pa je sprevidel, da ima sodnik resno voljo vzeti hčer, privoli v to in nekaj tednov pozneje so obhajali ženitovanje.

Nekega dne reče sodnik svoji ženi:

– Če bi se prigodilo, da bi mene ne bilo doma, se ne smeš z nikomer pogovarjati, ki bi povpraševal po meni. Reci, da me ni doma, da se bo dlje pravdal.

Nato je šel od doma.

Kmalu nato prideta dva moža, ki sta zapravdala že skoraj vse svoje premoženje, in vprašata po sodniku. Gospa jima pove, da ga ni doma. Začne ju izpraševati, po kaj sta prišla. Moža ji povesta, da se že več let pravdata zavoljo malovrednih besed. Ona ju nagovarja, naj stvar med seboj poravnata, da ne bosta imela toliko stroškov in zamude. Moža se sporazumeta in se vrneta skupaj domov.

Zgodi se pa, da pride sodnik prav po tisti poti, po kateri se vračata moža. Ko ju sreča, se mu čudno zdi, zakaj gresta tako prijazno skupaj in se zaupno pogovarjata, ko sta se vendar poprej tako hudo sovražila. Začne ju izpraševati in onadva mu vse povesta.

Sodnik pride domov ves zelen od jeze. Stopi pred ženo in ji osorno reče:

– Pripravi se! Danes opoldne boš zadnjikrat jedla z menoj. Spravi svoje kunje in pojdi, odkoder si prišla. Nočem, da bi mi ljudi zapelevala, da še zasluška ne bom imel. S seboj smeš vzeti tri reči: kar najbolj potrebuješ, kar najbolj ljubiš in s čimer se najraje igraš.

Sodnik ji pri kosilu napije, ona mu ozdravi, prej pa mu je še naglo vrgla nekaj v kupico. Sodnik je takoj zaspal, ona pa je vzela denar, moža in dete s seboj. Nato je odšla na svoj dom.

Ko se sodnik zbudi, se ogleduje, kje neki je. Žena je predla za kolo vratom.

– Zakaj si me prinesla sem? jo ježno vpraša.

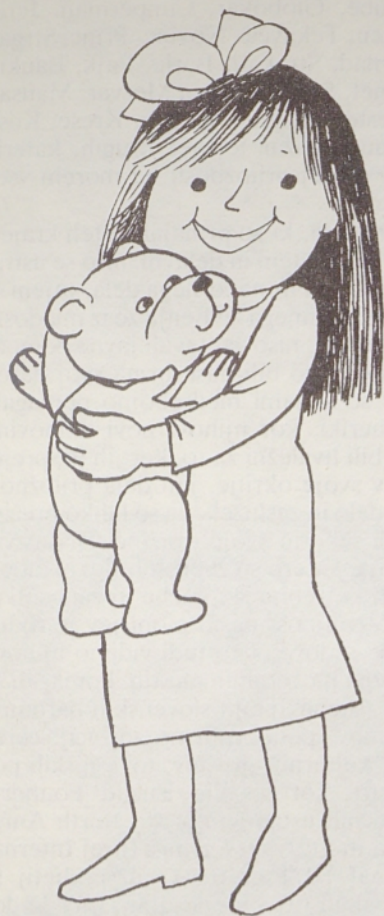
Žena mu odgovori:

– Saj si mi rekel, naj vzamem s seboj, kar najbolj potrebujem, kar najbolj ljubim in s čimer se najraje igram. Denar najbolj potrebujem, tebe najbolj ljubim in z otrokom se najraje igram.

Odslej sta živela mirno brez pričkanja in prepiranja.

Zapisal Jožef Kenda

Niko Grafenauer

Sreča

Sreča se najprej razkrije
v očeh,
ker v njih najlepše sije
njen smeh.

Od njega je ves svetel
še tako kisel dan.
In vsak trenutek je prav
do ušes nasmejan.

Sreča ni nikdar potrta
ali pa skrušena vase.
Le včasih je tiho zazrta
v minule čase.

A kadar se sreča obrne
stran od ljudi,
takrat ji senca zagrne
svetle oči.

Sreča ima ves čas dvojen obraz:
takega, ki osrečuje,
in takega, ki odvrnjen od nas
za prvim žaluje.

Dobra zamisel

»Se greva živalski vrt?« predlaga brat mlajši sestri.
»Hura! Kako pa?«
»Jaz bom veverica, ti pa me boš pitala z lešnikovo čokolado!«

Usmiljenost pa takšna

Mama reže čebulo in joka.
Milan jo gleda in vpraša: »Mama, zakaj pa jokaš?«
»Ker režem čebulo!«
»Aja, zato, ker se ti čebula smili!«

Kmečka abeceda

Krplje

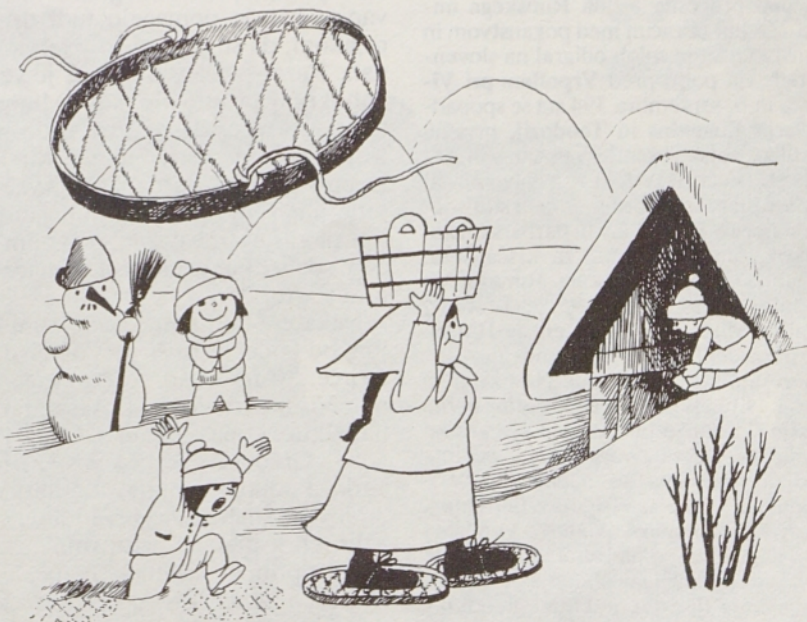
Pozimi, ko so bile poti zametene, je bilo težko priti že do bližnjega sosedu, kaj šele iz vasi v vas. Naši predniki so si pomagali s krpljami. Polihistor Janez Vajkard Valvasor jih je imel za znamenito iznajdbo. Ob koncu sedemnajstega stoletja jih je takole opisal v Slavi Vojvodine Kranjske.

Kadar zapade v zimskih časih v visokem planinskem svetu debel sneg in pota tako zamete, da ne moreš nikamor, ker se vse vdira pa človek globoko ugreza: tedaj vzamejo ljudje majhne procke, pletene iz tankega šibja, nekatere pač iz motvoza, ter si jih privežejo na noge. Tako hodijo varno po snegu in se jim ni treba bati, da bi popustile, bodi sneg še tako mehak in mlad, te široke procke te drže, da se ne ugrezneš. To je znamenita iznajdba.

Krplje so izdelovali ljudje doma sami. Njih preprosta oblika v resnici ni zahtevala posebne spretnosti. Z njimi so si kmetje delali gazi okoli doma in do sosedov. S krpljami pa so v visokem snegu vsaj še nekaj let po drugi svetovni vojni hodili v dolino prebivalci hribovskih naselij nad Tržičem in Železniki.

V zadnjih letih so krplje izginile iz vsakdanje kmečke rabe. Tudi starejši ljudje, ki so jih sami še uporabljali, pravijo, da bi se jim prav čudno zdelo, če bi danes kdo prišel s krpljami. Še vedno pa jih s pridom uporabljajo lovci in gozdarji, ki morajo v visokem snegu po opravih v gozd.

Marija Makarovič

ženskega spola). V 3. stoletju se razbohota **Mitrov kult**, verovanje v sonce in odrešenika, seveda prineseno iz daljne Perzije. Svetišča, kjer se vrstijo obredi Mitri v čast, t. i. mitreji so znana zlasti v Poetovionu (Ptuj), pa tudi drugod. Posebno zanimiv je mitrej v **Rožancu** v Beli Krajini, kjer je Mitrova oltarna podoba vklesana v živo skalo, skupaj z imeni posvetiteljev. Poleg mest in utrdb (ki so se z napredovanjem rimske vojske končno umaknile na Donavo in Ren) je Rim prepredel osvojena ozemlja z mrežo odličnih cest, pač po vzoru na matico imperija, Italijo. »Vsa pota vodijo v Rim«, pravi staro reklo! In res so Rimljani vso svojo ogromno mrežo cest vlekli iz prestolnice do najbolj oddaljenih postojank na mejah, in sicer od Zlatega miljnika (**Miliarius Aureus**) na Rinskem trgu (**Forum Romanum**). Seveda so imeli točno izmerjene razdalje med posameznimi kraji, v rimskih miljah; logično je bilo, da so zato morali imeti cestne zemljevide. Najznamenitejša ohranjena cestna karta je t. i. Tabula Peutingeriana iz 4. stoletja n. št. (izvirnik so prerisali v srednjem veku), z označenimi mesti in naselji tudi pri nas, z rekami, gorami ter morsko obalo.

V sredini 3. stoletja začno rimsko državo pretresati strahoviti krči, politični in gospodarski. Nebrzdanemu boju vojaških cesarjev za oblast je sledila huda inflacija in z njo strm padec industrijske proizvodnje, kar je osiromašilo najširše plasti rimske družbe. Oslabela država je postala lahka plen barbarov in le malo je manjkalo, da se Rim ni sesul že takrat. Dioklecijanova politična reforma je sicer pomenila prepoved državnih funkcij in instrumentov oblasti, vendar je po verski plati Konstantinov Milanski edikt o legalizaciji krščanske cerkve 313. leta že nakazoval pot antičnega duha in misli: od starih realnih poganskih vrednot in vrlin k imaginarnemu krščanskemu bogu z vso hagiografijo in orientalsko mistiko, s preusmeritvijo misli v krizi trpečega ljudstva v onostransko glorio, v poplajanje zemeljskih krivic in raju. Z uničenjem zadnjih poganskih vrednot, iz katerih je skoraj 900 let prej začela črpati moč Rimska republika, se je dokončno prevesila usoda Rimskega imperija. Zadnji obračun med poganstvom in krščanstvom se je sploh odigral na slovenskih tleh, na polju pred **Vrpoljem pri Vipavi**: 5. in 6. septembra 394 sta se spopadla cesarja **Eugenius** in **Teodozij**, prvi na čelu velike vojske branilcev poganskih starožitnosti (sicer filozof, ki je z glavo plačal poraz svojih idej) in drugi na čelu stotisočglave množice Rimljanov in barbarskih zaveznikov, fanatični borec za krščanstvo. Zmagal je Teodozij, usoda Rima se je dopolnila pri nas! Leta 395 je Teodozij izdihnil v Milanu, še pred tem je Rimski imperij razdelil med svoja sinova, v dve povsem samostojni polovici. Naši kraji so pripadli šibkejšemu **Zahodnorimskemu imperiju**, ki mu je bilo usojeno le kratko življenje. V zmedbi rivalstev med novima rimskima državama so napadli barbari: pripadile so se horde **Vizigotov, Sarmatov, Hunov, Markomanov, Alanov, Vandalov** in drugih. Obramba na Renu in Donavi je klonila in hudournik obdobja **Velikega preseljevanja ljudstev** je butnil globoko v rimsko zaledje, v samo Italijo in Rim.

Davorin Vuga

vaše zgodbe

Pionirji iz Suhe krajine

Med prvimi slovenskimi prišleki, ki so prišli v Ameriko s trebuhom za kruhom, so bili mladi fantje in dekleta iz Suhe krajine. Res jih je bilo veliko iz raznih krajev Slovenije, toda iz tega dela naše dežele jih je bilo največ.

Kako pridemo v Suho krajino? Če potujemo iz Ljubljane, se peljemo skozi Škofljico v Grosuplje, tam pa zavijemo proti Račni v dobrepoljsko dolino, nato skozi Zdensko vas, Videm, Kopolje in Struge v Žvirče. Ta pot je dolga okrog 45 kilometrov. Ta okolica je znana kot Suha krajina. Kdor jo pozna, ta ve, kakšna revščina je bila nekoč v teh krajih. Kamnita polja so revna, primanjkovalo je vode, industrije ni bilo nobene, edino zaposlitev je bilo mogoče dobiti pri pripravljanju apna. Zato ni čudno, da so se ljudje množično začeli izseljevati od tod že pred začetkom leta 1900.

Veliko Suhokranjcev se je ustavilo tudi v Clevelandu, Ohio, kjer so dobili delo v raznih tovarnah. S svojo pridnostjo so si pridobili ugled in spoštovanje, kar je pomagalo tudi drugim rojakom, da so našli delo v teh tovarnah. Razen v Clevelandu se je veliko Suhokranjcev ustavilo tudi v Minnesoti, kjer so kopali železno rudo, in v Koloradu, kjer so bili v tistih letih srebrni rudniki. Še danes, po več desetletjih, živijo v teh krajih potomci teh pionirjev; hvaležni so svojim dedom, da so jim ustanovili domače ognjišče v tej deželi.

Nekatere bolj znane vasi v Suhi krajini, od koder so prišli prvi pionirji, so: Žvirče, Struge, Tisovec, Ambrus, Višnja, Visejc, Brezov dol, Ratje, Prevojlja, Hinje, Lopata, Smuka, Dvor, Podgozd, Gradenc, Trebča vas, Žužemberk, Podlipa, Konije, Kamni Vrh, Ajdovec, Šmihel, Zagorče idr.

Iz teh krajev so prišli rojaki, ki so znani s priimki: Blatnik, Skebe, Turk, Škufca, Vidmar, Živoder, Kovač, Žnidar, Hočevvar, Epih, Zupančič, Kenik, Pugelj, Bradač, Fabian, Gliha, Bol-

dan, Jančar, Miklič, Muhič, Novak, Kastelec, Oberstar, Levstik, Sadar, Ljube, Globokar, Cimperman, Jerič, Hren, Tekavčič, Novinc, Princ, Strgar, Strnad, Štrekalj, Barle, Pajk, Baukič, Kmet, Šlogar, Arko, Mervar, Mausar, Mestek, Kužnik, Koželj, Krese, Koss, Klaus, Kožar ter več drugih, katerih žal ob tej priložnosti ne morem vseh zapisati.

Rojaki, ki so prihajali iz teh krajev, so bili pošteni in delavni, niso se ustrašili dolgih ur naporenega dela, vajeni so bili skromnega življenja že iz mladosti. Zato tudi niso zahtevali javne pomoči, ponosni so bili nase in na svoj narod ter so si sami medsebojno pomagali. Ameriki, kot njihovi novi domovini, so bili hvaležni za to, ker jih je sprejela v svoje okrilje, jim dala priložnost za delo in zaslužek, da so lahko preživljali sebe in svoje družine. Bivša Avstrija, katero so zapustili, jim ni mogla dati potrebne izobrazbe in zaposlitve.

Vztrajnost naših pionirjev je rodila lepe sadove, zato tudi vidimo njihova imena na vodilnih mestih. Pomagali so pri ustanavljanju slovenskih narodnih domov, podpornih organizacij, cerkva, kulturnih društev, tovarniških podjetij, kot je bila Euclid Foundry, bančnih ustanov, kot sta North America in St. Clair Savings (prej International Banka), trgovskih podjetij in številnih drugih podvzetij, kjer je dobilo zaposlitev več oseb.

Jacob Strekal,
Cleveland, OH, ZDA

Spomin na očeta

Spomini, otožni vendar dragi,
vračajo se radi nazaj.
Spomini nate, oče dragi,
spremljajo me zmeraj.

Sprehajala sva se z roko v roki
po mehkih poljanah.
Nasvete delil si mi kakor preroki,
pomene dojemala sem kakor v sanjah.

Le mirno počivaj, oče!
Otroci tvoji pošteno žive,
iskreno spoštujejo te
in nasvetov tvojih se drže.

Marija Iskra,
Melbourne, Avstralija

Iz zakonske steze mar-
sikdo kdaj zaide.

Kadar se ena ovca striže,
znajo i druge, kaj jih
čaka.

60 let na tujem

Letos, točneje 17. avgusta, je minilo 60 let odkar živim na tujem. Takrat sem z mojo drago mamo prispela v Bratislavo, središče Slovaške, kjer sva živeli eno leto. Na to mesto imam zelo lepe spomine. V oktobru 1924 sva se preselili v Velke Karlovice, kjer živim še danes. Kljub temu, da sem že toliko časa na tujem, se še vedno veliko spo-

minjam zlate slovenske zemljice. Letos sem jo nameraval ponovno obiskati, vendar pa sem že precej opešala, zato se bojim dolge poti. Lani pa smo imeli tukaj v ČSSR obiske sorodnikov iz Slovenije, ki smo jih bili zelo veseli. Tudi oni so se dobro počutili med nami, pogovorili smo se in se poveselili. Obiski sorodnikov in prijateljev iz domovine so mi bili sploh vedno v veliko veselje. Rada se spominjam tudi moje tete Katarine, zadnje sorodnice moje mame, ki živi v domu Tisje v Šmartnem pri Litiji. Žal sem predaleč od nje, da bi jo še obiskala, stara pa je že 88 let.

Tu v ČSSR oziroma v Velkih Karlovicah sem že kar domača. Prek leta grem rada med ljudi, pozimi pa se držim bolj doma. Obiskujejo me otroci – hčerka Mařenka z družino pride vsak teden, sin Stane, ki živi v Pragi, pa se tudi oglašja dokaj pogosto. Sin Ciril pride poleti sem na počitnice, vmes pa se tudi rad oglasi. Tako živim kar zadovoljno. Rada imam Češkoslovaško, domače zemlje pa le ne morem pozabiti.

Spomini mi pogosto uidejo na mlada leta. Rada se spominjam tudi moje stare mame, ki je skrbela zame, ko sem bila majhna. Rodila sem se v Vratih, v šolo pa sem hodila v Javorje, občina Šmartno pri Litiji. Zdaj se je že vse spremenilo. Vsi otroci so že bili z menoj v domačih krajih. Nazadnje sem bila leta 1973, ko sem slavila 50-

letnico življenja na tujem. Takrat sem se poslovila od moje rojstne domovine. Zdaj ne morem več potovati sama. Upam, da bodo v Slovenijo hodili še moji otroci Stane, Mařenka in Ciril. Vsi imajo radi mojo rojstno domovino.

**Martina Diatková,
Velke Karlovice, ČSSR**

Martina Diatkova

*Hiša v Velkih Karlovicah, v kateri
zdaj živi Martina Diatková*

Javorje nad Litijo, kjer je Martina hodila v šolo v letih 1915 do 1920. Šola je bila v hiši na desni strani.

JAVORJE

naši po svetu

AVSTRIJA

Nov slovenski klub v Gradcu

Številni slovenski rojaki, od katerih je večina začasno zaposlenih v štajerskih podjetjih, nekateri pa so se tam naselili za stalno, so se v Gradcu radi sestajali v gostilni Pri belem volu na Libenauer Hauptstr. 135. Ob teh srečanjih je zrasla zamisel, da bi tudi v tem avstrijskem mestu ustanovili slovensko društvo. V klubskih prostorih, ki so jih prijetno opremili v tem gostišču, je odslej tudi sedež novega slovenskega društva. Ustanovni občni zbor so imeli konec septembra 1983. Klubski prostori so bili kar premajhni za vse, ki so se želeli udeležiti tega pomembnega dogodka. Novemu društvu so dali ime Slovenski kulturni in športni klub Triglav. Za prvega predsednika kluba so izvolili Zlatka Šagaja, potem pa so začrtali smernice za delo kluba v prihodnje. Ustanovnemu občnemu zboru so prisostvovali tudi predstavniki družbenih organizacij iz domovine.

NIZOZEMSKA

Deset let »Škrjančka«

Mladinski pevski zbor »Škrjanček« iz Heerlena na Nizozemskem je pred kratkim proslavil 10-letnico svojega obstoja. V istem času so zabeležili še nekaj jubilejev; tako – na primer – so štirje mladinski člani zbora prav tako slavili 10-letnico sodelovanja in petja. 10 let so za vodstvo zbora skrbele zavzete društvene delavke C. Robek, A. Muha in S. Koprivšek, zbor »Škrjanček« pa prav tako že 10 let vodi pevovodja Ad Hamers.

V desetih letih svojega obstoja so imeli pevci in pevke »Škrjančka« 400 ur pevske vaje in se naučili okrog 75 pesmi.

Začelo pa se je novembra 1972. leta, ko je uredništvo »Veselega tobogana« RTV Ljubljana povabilo k sodelovanju mlade pevce iz belgijskega

Člani mladinskega pevskega zbora »Škrjanček« iz Heerlena na Nizozemskem so slovesno proslavili 10-letnico prepevanja slovenskih pesmi

Ezsdna in hkrati ponudilo slovenski mladini z Nizozemske, da bi tudi ona sodelovala v omenjeni oddaji s pesmi in glasbo. To je bil povod za ustanovitev mladinskega pevskega zbora.

Prva vaja je bila 6. januarja 1973. leta v šoli Mavo, k njej pa je prišlo natanko 30 slovenskih otrok. Pevovodja Ad Hamers je začel z mladimi pevci vaditi naslednje slovenske pesmi: Dobro jutro, fantje, Barčica po morju plava, Izidor ovčice pasel in Od Celja do Žalca. Mudilo se je z vajami, kajti poskusno snemanje za »Veseli tobogan« je bilo že 28. januarja in je kar dobro uspelo. Med tem se je nabralo že tudi nekaj denarja, ki so ga porabili za bluze in srajce pevcev.

»Veseli tobogan« je bil zares 1. aprila 1973. leta, nastop »Škrjančka« pa je bil doživetje za občinstvo – in mlade pevce. Začetek dober – vse dobro.

Minevala so leta in »Škrjanček« je v desetletnem obdobju nastopal na materinskih dneh, martinovanjih, jugoslovanskih srečanjih, različnih praznovanjih in gostovanjih. Spreminjalo se je število članov, vendar je kakovost petja nenehno rasla, tako da danes lahko govorimo o zelo dobro naštudiranem sporedu in lepih glasovih. Zasluga je – seveda – dvojna, pevovodjina in mladih pevcev, ki jih je vsa leta bodrilo hvaležno občinstvo, zato veljajo prav vsem naše najprisrčnejše čestitke, še posebej za ohranjanje in negovanje slovenske pesmi!

FRANCIJA

Umrl je Janez Filipič

Pred nekaj meseci je v Sallauminesu v severni Franciji umrl eden izmed najstarejših članov tamkajšnjega

Združenja Jugoslovancev, Janez Filipič, ki je bil tudi eden od pobudnikov za ustanovitev tega društva, pozneje pa ves čas tesen sodelavec in odbornik, ki se je vse do zadnjih let redno udeleževal društvenih prireditev in proslav. Od svojih najdražjih se je Janez Filipič poslovil v svojem 92. letu starosti. Naj mu bo lahka francoska zemlja.

Štefan Gradišnik

BELGIJA

Umrl je Josip Avsec

Po dolgi, mučni bolezni je v medicinskem centru v Lanaknu umrl dolgoletni član in podpornik jugoslovanskega kulturnega društva Sv. Barbara Josip Avsec, rojen v Bučki na Dolenjskem (2. II. 1901–2. X. 1983). Pogreb se je udeležilo veliko število rojakov in prijateljev. Vdovi Ančki in sodnikom izrekamo iskreno sožalje.

Odbor JKD Sv. Barbara, Ivan Smrke

Pri Sloveniji iz Ruetija

»V imenu vseh učencev slovenskega dopolnilnega pouka v Rapperswilu pristrčno pozdravljam vse zbrane v dvorani, prav posebno še naše drage rojake iz Domžal; ter vsem skupaj želim prav večer...«

S temi besedami mlade svetlolase napovedovalke Tatjane Pegam je v soboto 15. oktobra zvečer v dvorani hotela Krone v Wetzikonu stekel program tradicionalnega »Kegljaškega plesa«. Organizira ga slovensko kegljaško društvo Slovenija iz Rütija, sodelovanje najmlajših na tej prireditvi pa temelji na že starem prijateljstvu.

Člani društva Slovenija niso le uspešni organizatorji velikih kegljaških tekmovanj in dobri kegljači, ki so prepričani, da jim prvo mesto v ligi letos ne uide, člani tega društva so šli še korak naprej. Tako kot so svoj čas pridno zbirali otroke in pripomogli k ustanovitvi oddelka slovenskega dopolnilnega pouka, tako skrbijo za ta oddelek še dandanes. In še predno so pred letom dni v Švici podpisali listino medsebojnega sodelovanja z občino Domžale pri Ljubljani, že je skupina učencev iz Rapperswila odpotovala v domovino.

Spomini na to srečanje so nepozabni, o njih je v soboto mlada napovedovalka Tatjana pripovedovala takole:

Lani ob tem času smo učenci slovenskega dopolnilnega pouka preživeli nepozaben teden v Domžalah, kamor smo bili povabljeni v okviru sodelovanja med občino Domžale in društvom Slovenija iz Ruetija. Stanovali smo v prijaznih družinah naših vrstnikov, dopoldne smo bili pri pouku na osnovni šoli Šlandrove brigade, popoldne pa smo si ogledali zanimivosti v okolici Domžal. Vseposod so nas izredno pristrčno sprejeli in lepi spomi-

ni na bivanje v Domžalah nas bodo spremljali vse življenje... Poslušajmo, kaj so o obisku v Domžalah zapisali Jožko, Simon in Eva...

Besede iz ust najmlajših se dotaknejo srca. Številni udeleženci, ki so docela napolnili dvorano, so z napetostjo prisluhnili sporedu sestavkov, pevskih točk in recitacij. Z njimi so se poleg Renate Pegam društvu zahvalili pevki Renata Žugič in Karmen Dobravec, ter mladi recitatorji Aleksej in Mario Casamento, Simon Kerin, Joško Dobravec, Eva Martelanc in Angela Žugič.

O iskrenem in plodnem sodelovanju med dopolnilno šolo, društvom Slovenija in občino Domžale je bilo nekajkrat govora na tej prireditvi, katere se je udeležil tudi generalni konzul Gustav Kranjc s soprogo. Za njiju je bil to poslednji kegljaški ples v Švici, saj se v kratkem vračata v domovino, tja pa ne bosta ponesla toplih spominov le onadva, temveč tudi predstavniki domžalske občine. Pa ne le spominov, temveč tudi posebna priznanja za plodno sodelovanje. Društvo jih je na tej prireditvi podelilo občinski konferenci SZDL občine Domžale, njenemu predsedniku Mirku Ukmarju in osnovni šoli Šlandrove brigade, prevzela pa jih je Vera Vojska, sekretar te občinske konference, ki se je prireditve v Rütiju udeležila. S takšnim priznanjem pa se lahko pohvali tudi društvo Soča iz Schaffhausena, ki je sodelovalo tudi na tej prireditvi. Nastopil je namreč Sočin moški zbor, iz domovine pa je tudi letos prispel k Sloveniji orkester »Kovinarji« in poskrbel, da se nikomur ni dalo sedeti in da je bilo plesišče polno, ne le ko je bil na sporedu srčkov ples, temveč do zgodnjih jutranjih ur.

Oči so žarele dobitniku brezplačnih počitnic na Kanarskih otokih, ko je odhajal, mnogo lepih dobitkov bogate tombole pa je osrečilo tudi ostale.

Breda Stepič-Cechich

Seminarji in tečaji JU-SKI

Na ledeniškem pobočju Kaunertala na avstrijskem Tirolskem je bil v času med 19. in 24. septembrom tečaj za nove vaditelje ZVUTS, vodil pa ga je stari prijatelj JU-SKI Marjan Stele. Ko pa je bilo tečaja konec, se je bilo treba soočiti še z izpitno komisijo. Solz ni potočil bojda nihče, napetost pa zato ni bila nič manjša, vse dotlej, ko so objavili rezultate.

Pa še takrat ni bilo vsega konec. Tečajniki so morali po opravljenem izpitu prestati še »ognjeni krst«, preizkusiti so morali smučko še na lastni koži, ta pa je marsikoga prav pošteno spekla. Šele po prestanih bolečinah so lahko vsi skupaj dvignili kozarce in nazdravili novim vaditeljem ZVUTS Jasmini Verhovšek, bratoma Goranu in Davorju Kantušer, Igorju Kranjcu, Darku Jancu, Juretu Viharju, Ivanu Dolharju, Martinu Kunacu in Rudiju Verhovšku.

Na Kaunertalu pa niso bili sami, zbralo se je namreč okrog trideset naših smučarjev iz Švice, Avstrije in Zvezne republike Nemčije. Pod strokovnim vodstvom Marjana Steta so na Kaunertalu zaključili drugi del tečaja tudi novi kandidati za učitelje ZVUTS, Janez Vagner, Gorazd Bedrač in Marjan Stele, vsi trije znani smučarski strokovnjaki iz domovine pa so tam vodili tudi predsezonski seminar za učitelje in vaditelje ZVUTS, ki imajo tečaj in izpit že za seboj. Seznanili so jih z novostmi in izpopolnitvami tekmovalne tehnike in tako poskrbeli, da bodo tekmovanja naših društev na tujem, pa tudi treningi potekala po najnovejših navodilih.

Med udeleženci na Kaunertalu je vladalo odlično razpoloženje, saj sta jim botrovala lepo vreme in ugodne snežne razmere, najbolj veselo pa je bilo seveda potem, ko so bili izpiti mimo. »Hvala bogu, konec je muk« so dejali novi vaditelji, kandidati za nove učitelje ZVUTS pa si bodo ta vzdih lahko privoščili šele spomladi, ko bo za njimi tretji in zadnji del tečaja in pa seveda izpit.

Breda Stepič-Cechich

Pomagali so zidati

Konstantin Marty, le kdo ga ne pozna, je stari prijatelj naših ljudi v Švici. Živi v Unteribergu, tam, kjer se že dolga leta vrstijo športne in kulturne prireditve in veleslalomi naših društev in tekme za JU-SKI, mladinsko smučarsko prvenstvo in tradicionalna otroška prireditve »Slovenski otroci vabijo«. Tam ima svoje gradbeno podjetje, na vrhu smučišča je njegova koča.

Nastop učencev slovenskega dopolnilnega pouka iz Rapperswila na tradicionalni prireditvi Slovenije iz Rütija v Wetzikonu

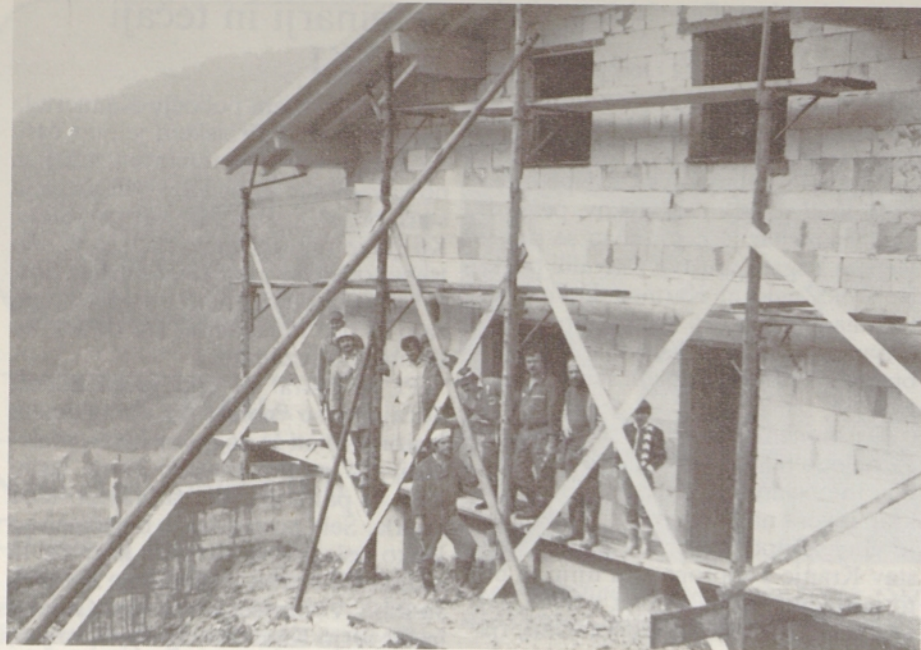
Slovensko-avstralski literarni/umetniški krožek

Na pobudo posameznih ljubiteljev slovenske besede in umetniškega ustvarjanja v krogu Slovencev v Avstraliji je bil v Sydneyu 18. septembra 1983 sklican sestanek z namenom, da se ustanovi krožek, ki bi združeval leposlovne in druge umetniške ustvarjalce.

Slovenci v Avstraliji imajo med seboj kar precejšnje število ljudi, ki se ukvarjajo s poezijo in prozo, sodelujejo pri časopisih s svojimi prispevki in celo pri urejanju teh časopisov, imajo več slikarjev, ki so se že uveljavili v javnosti s svojimi slikarskimi razstavami po raznih galerijah. Imajo pesnika, ki je izdal dve zbirki svojih pesmi v slovenščini in drugega avtorja, ki je napisal in izdal v angleščini knjigo o življenju in delu malih ljudi, ki so bili udeleženi pri gradnji velikanskega hidro-električnega sistema. Za manjšino, kakršna je slovenska v Avstraliji, je bil to vsekakor znaten dosežek vendar, kot so menili nekateri udeleženci ustanovnega sestanka, to še zdaleč ni zadovoljivo. Uspeh tako redkih posameznikov ni pokazal avstralski javnosti Slovencev niti kot naroda niti kot etnične skupine, ki v konglomeratu avstralske multikulturne družbe po svoje to družbo bogati, kot vse druge njene etnične skupnosti. Želja pobudnikov sestanka je, da bi se to popravilo, da bi Slovenci ne samo kot redki posamezniki, ampak kot skupina, nastopili močneje pred avstralsko javnostjo in javnostjo v matični domovini; avstralski javnosti bi pokazali, da smo tudi mi njen del in da ji lahko precej nudimo, rojakom v stari domovini pa bi pokazali, da še nismo pozabili in ne zavrgli svojih slovenskih korenin.

Ideja o ustanovitvi krožka je naletela med zainteresiranimi rojaki po vsem avstralskem kontinentu na precejšnje zanimanje; oglasili so se z vseh koncev in idejo podprli, celo iz Darwin, s skrajnega severa Avstralije, je prišel glas.

Tako je bil ustanovljen Slovensko-avstralski literarni/umetniški krožek, zaenkrat s sedežem v Sydneyu. Udeleženci ustanovnega sestanka so izmed sebe določili Jožeta Žoharja za voditelja krožka, Danijelo Hliš Thirion za tajnico in Berta Pribaca za blagajnika. Krožek bo združeval vse vrste umetniških ustvarjalcev slovenskega porekla in jim bo po svojih močeh pomagal, spodbujal bo njihovo delo, poskušal

Že drugo desetletje teče od dneva, ko se je Konstantin Marty spoznal z našimi ljudmi ob delu in pripravi za prve smučarske prireditve. Z našim smučarskim strokovnjakom Damjanom Hladnikom sta navezala tesne prijateljske stike. Ta prijateljska vez je pognala korenine in sadove, dandanes so »Kunštijevi« – tako ga vsi domačini kličejo – prijatelji ne le člani naših društev iz Švice, temveč tudi iz sosednjih dežel, še prav posebej pa so mu k sreči prirasli naši otroci.

Kajti otroci in njihovi starši se srečujejo z njim vsako zimsko nedeljo. Na vlečnici v Unteribergu je Konstantin Marty izposloval zanje prav poseben popust, ta pa ne velja le v času smučarskih prireditev, temveč vsekozi.

Presenečeni smo bili, ko smo septembra izvedeli, da prikupne koče ni več. Podrli so jo. Za hip nam je bilo težko, vendar je žalostnemu sporočilu prav kmalu sledila prijetna novica. Na istem koščku zemlje je namreč čez poletje zrasla nova koča – večja, lepša in prostornejša. In decembra letos bo novi Berhaus Hochgütsch dokončan.

V stari koči so se prijateljstva kalila, z novo so se utrdila. Ker pa si pravi prijatelji med seboj tudi pomagajo, se je ekipa članov naših društev in JU-SKI podala v Unteriberg na delo. Kunšti že dolga leta pomaga pri organizaciji naših prireditev, tokrat so želeli naši ljudje storiti nekaj tudi zanj.

Tako bo letošnjo zimo na veliki terasi pred kočo še večji direndaj kot poprej, le marsikateri pogled bo že spet željno zajadral navzgor po pobočju in se spraševal: 'Le kdaj se bomo lahko smučali čisto iz vrha, le kdaj bo smučišče speljano prav do tja gor?'

Kar pa je letos še želja, bo morda čez leto dni že resničnost!

Breda Stepič-Cechich

ZDA

Dnevi dediščine SŽZ

Narodna konvencija Slovenske ženske zveze v Chisholmu v državi Minnesota je za naslednje šolsko leto 1984/85 – odobrila pet letnih šolnin po tisoč dolarjev vsem slovenskim študentom – članom, ki nameravajo študirati na višjih ali visokih šolah. Zadnji dve leti je omenjena zveza podelila pet šolnin po 750 dolarjev na leto, šolninski sklad pa je zadnja leta pomagal več kot sto študentom, predvsem s prostovoljnimi prispevki članic zveze in njihovih prijateljev.

Dodatno k omenjenim petim šolninam bo Zveza podelila še šolnino v spomin odbornice iz Ohia Frances Sietz. Imenovana je »Frances Sietz šolnina«, se pravi njen sklad, ki ga denarno podpirajo članice Slovenske ženske zveze, in se je na njem nabralo zadnji dve leti denarja za dve šolnini.

Konvenčna zbornica je tudi sklenila, da bodo odslej vsako prvo nedeljo v novembru posvetili spominu ustanoviteljice Slovenske ženske zveze Marie Prislund in dolgoletne odbornice Albine Novak. Na »Dan ustanoviteljic« bodo odslej vse podružnice Zveze počastile spomin ustanovnih odbornic.

Priljubljeni »Dnevi slovenske dediščine«, ki so bili doslej v organizaciji Slovenske ženske zveze v Illinoisu, bodo odslej tudi v drugih ameriških državah. Sedem državnih predsednic bo vodilo posamezne odbore in »Dnevi dediščine«. Prihodnje leto bodo ti dnevi v Minnesoti.

Udeleženci prvega, ustanovnega sestanka Slovensko-avstralskega literarno-umetniškega krožka. Z leve proti desni: Jože Čuješ, Jože Žohar, Pavla Gruden, Bert Pribac in Danijela Hliš-Thirion

pa bo pridobiti tudi mlade slovenske potomce, ki kažejo nadarjenost ali zanimanje za katerokoli vejo umetnosti. Krožek bo izdal dvojjezičen Zbornik, dvakrat ali trikrat letno, kar bo odvisno od zanimanja in finančnih zmogljivosti. Posamezniki si tudi močno želijo, da bi enkrat letno izdali Zbornik, ki bi bil urejen in tiskan v Sloveniji ter skozi mrežo slovenskih knjigarn na voljo v domovini. Krožek bo pomagal tudi društvom pri njihovih kulturnih prireditvah. Izražena je bila želja po večjem medsebojnem sodelovanju, kot tudi po večjem sodelovanju s SIM, kulturnimi ustanovami in posameznimi kulturnimi delavci v Sloveniji.

Ustanovitev Slovensko-avstralskega literarnega/umetniškega krožka je vredno dejanje vendar bo pa šele čas pokazal, če bo krožek izpolnil zadane si naloge. Sodeč po zanimanju, veliko dvoma ne ostane.

Jože Žohar

»Jadran« vodi nov odbor

Slovenski P. socialni klub Jadran v Melbourneu (Diggers Rest) je na letnem sestanku, ki je bil v juliju 1983, izvolil nov odbor društva. Navedli ga bomo ob koncu tega našega poročila.

Pri »Jadranu« je še zmeraj precej živahno. Čeprav tu in tam kaj zaškrip-lje, smo z malo dobre volje kmalu spet na gladki poti. Za pridne roke je vedno dovolj dela, zato je skoraj vsako nedeljo skupina ljudi zaposlena na našem zemljišču. Poudariti moramo, da je to še vedno prostovoljno delo. Naše kuharice pa jim pridno postrežejo s kosilom, kar si tudi zaslužijo. Počasi končujemo tudi z deli v dvorani, kakor pač priteka denar v klubske blagajno.

V kroniko našega kluba bosta šli tudi dve letošnji gostovanji iz domovine – najprej »Planšarji« Janeza Jeršinovca, v oktobru pa gostovanje Ljubljanskega okteta. V sporedu so sodelovali tudi učenci Jadranove slovenske šole z učiteljico Vesno Iskra. V zboru so zapeli dve pesmi. Publika je ob obeh priložnostih skrbno sledila kulturnemu sporedu, kar pomeni, da se radi zabavajo, radi pa tudi prisluhnejo kvalitetnemu sporedu.

V septembru smo priredili tudi proslavo očetovskega dneva, kar je pri našem klubu že lepa tradicija. V počastitev tega praznika so se učenci naše šole predstavili z lepo igrico, k lepemu vzdušju pa je prispeval tudi pevski

Prizor iz igrice, ki so jo za očetovski dan pripravili učenci Jadranove slovenske šole. Z leve proti desni: Rosemarie Kalc, Sylvia Iskra, Patricia Surina in Elena Kumar.

zbor Jadran. Ga. Ana Poklar pa je recitala pesem, posvečeno očetu. Po končanem koncertu je mladina postregla z večerjo, ki so jo prispevale požrtvovalne članice ženskega krožka. Brez njih bi kolo ne samo zaškripalo, ampak bi se po vsej verjetnosti sploh ustavilo. Hvala jim! Po večerji je za ples igral ansambel Odmevi.

Večkrat slišimo »Kje pa je naša mladina?« V nedeljo, 25. 9. 1983 pa jih je bilo na našem zemljišču toliko, da jih je bilo veselje gledati. Igrali so namreč nogomet. To je bilo medklubsko tekmovanje z jajčasto žogo. Dekleta so zvesto navijala, pomagali pa smo tudi ostali. Ta dan so se pomerili tudi igralci v biljardu, tako da je bilo res za vsakogar nekaj. Balinarji pa so imeli medklubsko tekmovanje 3. oktobra.

Odborniki SPSK »Jadran« za leto 1983/1984:

Ivan Valenčič – predsednik, Anton Ludvik – podpredsednik, Marija Iskra – tajnik, Jožef Iskra – tajnik, Jim Buchecker – blagajnik, Alojz Kumar – blagajnik, Franc Iskra in Rafael Šabec – referenta za šport in člani: Rudi Iskra, Mario Smajila, Angel Leban, Franc Šenkinc, Alojz Štolfa, Mario Štolfa, Albin Kurinčič in Jože Škrlj.

Ženski krožek: Anica Iskra – predsednica, Marija Valenčič – tajnica, Marija Kalčič – blagajničarka in članice: Fani Ludvik, Ivanka Staudt, Amalija Kurinčič, Sonja Škrlj, Dragica Šenkinc in Ivan Maljevac.

P. S.: Iz seznama odbornikov za leto 1982/1983, ki je bil objavljen v Rodni grudi, je bil pomotoma izpuščen zelo aktiven član Kristjan Janežič. Iskreno se opravičujemo!

Marija Iskra, tajnica

od porabja do čedada

Slovenska šola v Italiji

Slovenske šole v Italiji bi morali točneje imenovati »šole s slovenskim učnim jezikom«, kajti od ostalih državnih šol jih loči le dejstvo, da pouk poteka v slovenščini od prvega razreda osnovne šole dalje in da sta zato italijanski jezik in slovstvo odrinjena na raven navadnega učnega predmeta. Kljub temu je verjetno preveč poenostavljajoče trditi, da so slov. šole le »prevod« italijanskih. Čeprav je vsebina programov ista, imajo slovenske šole toliko specifičnih problemov, da se ostro ločujejo od strukture večinskega naroda.

Važna razlika je tudi v večji navezanosti Slovencev na lastno šolo. Ta struktura namreč ni bila darovana, ampak priborjena v času NOB, in v tej borbi so korenine današnje zavesti.

Struktura je torej enaka italijanskemu sistemu: otroci se lahko vpišejo v vrtec s tretjim letom; obvezni »šolski pas« pa se začne s šestim letom, ko se otroci vpišejo v petletno osnovno šolo. Nato avtomatično prestopijo v »nižjo srednjo šolo«, ki je staro ime za drugi del osemletke, kjer jih čaka na koncu »mala matura«. Po njej ima dijak več izbir; lahko se vpiše v razne državne višje srednje šole, ki trajajo

od tri do pet let; lahko začne obiskovati razne poklicne tečaje, ki trajajo do dve leti in ki jih organizirajo razne nedržavne ustanove; lahko pa se tudi zaposli, navadno kot vajenec.

Ta izbira se za slovenske otroke postavlja nekoliko drugače kot za italijanske. Njihovi starši morajo naprej izbrati med nadaljnjim šolanjem v slovenskem ali v italijanskem jeziku, kjer nudi druga pot večjo izbiro smeri in šol. Slovenci imamo obe gimnaziji (klasično in realno), učiteljske, tečaj za vzgojiteljice v otroških vrtcih, trgovski tehniški zavod s tremi smermi ter po eno trgovsko in industrijsko poklicno šolo z različnimi smermi. Vse te smeri so razporejene med Trstom in Gorico, v obeh mestih delujejo le učiteljske, klasična gimnazija in tečaj za vrtnarice. Skupno imamo torej 7 različnih šol, na katerih deluje 12 različnih smeri.

Italijanske šole nudijo veliko več, zlasti na tehničnem področju, razkorak pa je še večji na področju poklicnega izobraževanja. Večinski narod ima celo vrsto ustanov, ki prirejajo vsako leto veliko brezplačnih poklicnih tečajev, Slovenci pa smo dobili lasten zavod za poklicno izobraževanje šele pred nekaj leti. Tudi ta struktura ni bila podarjena; na podlagi deželnega zakona se je pet kulturnih in strokovnih slovenskih organizacij povežalo in ustanovilo Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje, ki ima v programu za šolsko leto 1983-84 že nad 3500 ur predavanj.

Vse navedene šolske strukture so na ozemlju tržaške in goriške pokrajine, kjer živi večina Slovencev v Italiji. A več kot polovica slovenskega narodnostnega prostora v Italiji je v videmski pokrajini in tu, vse do danes, Slovenci niso dobili še niti ene sloven-

ske šole. Večina tega ozemlja je prišla pod italijansko upravo že leta 1866, v času, ko se je jedro slovenskega naroda šele začelo prebujati in razvijati. Ta odrezanost od slovenskega narodnega razvoja in močan asimilacijski pritisk italijanskih oblasti so zelo zavrli razvoj narodne zavesti v številnih, bolj ali manj nerazvitih dolinah, in šele potres leta 1976 je prekinil prejšnje narodnostno usihanje. Potreba po slovenski šoli se je nato tako razvila, da slovenska društva ne nameravajo čakati v nedogled, da se jih italijanska država »usmili«, ampak razmišljajo o postopnem razvoju privatne slovenske šolske strukture, ki bi začela izpolnjevati nevezdržno vrzel.

To je torej slika slovenskega šolstva v Italiji, ki stopa v svoje 38. leto po vojne delovanja: 30 otroških vrtcev na Tržaškem in 11 na Goriškem s približno 900 otroki; 37 osnovnih šol na Tržaškem in 13 na Goriškem s skupno 1800 učenci; 10 nižjih srednjih šol, od teh ena na Goriškem, s skupno 1200 dijakov in 12 smeri višjih srednjih šol s skupno 1000 dijakov. Vse navedene številke so približne, ker podatki za celotno leto 1983 še niso znani. Skupno je torej v slovenskih šolah nekaj manj kot 5000 mladih, katerim je treba dodati še najmanj 600 Slovencev, ki študirajo na raznih univerzah.

Pavel Stranj, Trst

V Žabnicah v Kanalski dolini

Prvi slovenski planinski dom

V začetku oktobra 1983 so v Žabnicah v Kanalski dolini z lepo in pristrčno slovesnostjo odprli prvi slovenski planinski dom v Italiji, dom MANGART. Le-ta je zdaj last istoimenske zadruga (sestavljajo jo zavedni Slovenci, člani tržaškega planinskega društva), ki je leta 1972 odkupila staro dvonadstropno hišo in teren okoli nje. Po enajstih letih, po velikih naporih, na osnovi sodelovanja več slovenskih organizacij iz zamejstva in Slovenije in tudi z denarno pomočjo pristojnih italijanskih deželnih organov, so lahko predali planinsko-počitniški dom Mangart svojemu namenu.

Postavljen je na strateškem mestu v Kanalski dolini tako, da je idealna točka za smučarje pozimi in izletnike poleti. Dom Mangart ima 52 ležišč, dva velika prostora – jedilnici, opremljen pa je z vsemi modernimi sanitariji in drugim udobjem. Pred domom je tudi velik prostor, na katerem bodo počasi uredili še igrišča za otroke in odrasle, balinarske steze, odbojgarsko in košarkaško igrišče in podobno.

Furlanija – Julijska Krajina z vrisanimi dolinami in pokrajinami

nove knjige

Divjad

Med divjad štejemo tiste vrste na prostem živečih sesalcev in ptic, ki so zaradi svoje velikosti, moči, lepote in pomena za človekovo preživetje med vsemi vrstami divjih živali prišle v ospredje našega zanimanja.

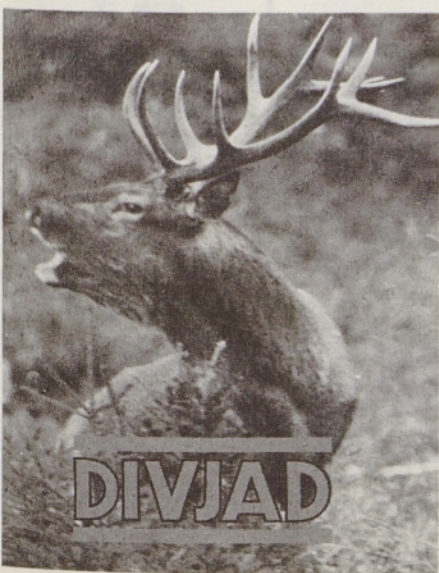
Knjiga **DIVJAD** je sad sodelovanja med založbo Mladinska knjiga in klubom Diana. Predstavlja 87 vrst sesalcev in ptic, ki jih uvrščamo med divjad in ki jih lahko srečamo na naših tleh.

V uvodnem delu nas pisatelj Tone Svetina doživeto vpelje v letno kroženje življenja v naravi. Janko Perat nam predstavi pomen lova za obstoj človeške vrste v zgodovini in njegov vpliv na nastanek omike. Janez Gregori pa nam razloži, kako občutljivo je ravnotežje v naravi, v katerega so ujele rastline, živali – in človek.

V glavnem delu nas knjiga seznaja z življenjem divjadi in njenim naravnim okoljem v Sloveniji. Slike, ki spremljajo besedilo, so izbor najlepših posnetkov, kar so jih zbrali člani Dianne v desetih letih obstoja kluba, besedila pa so prav tako napisali člani kluba, dobri poznavalci divjadi.

V knjigi je 186 barvnih in 9 črno-belih slik, pri pisanju besedila pa je sodelovalo 12 avtorjev. Izredno lepo je oblikovanje naslovne strani Sreča Dragana, naslovno fotografijo pa je prispeval Franc Jensterle.

Naslovna stran knjige *Divjad*

Slapovi na Slovenskem

Knjiga **SLAPOVI NA SLOVENSKEM**, delo prof. dr. ANTONA RAMOVŠA, je v naši – in tudi v svetovni – poljudnoznanstveni literaturi z geološkega področja lepa novost. Strokovno, a vendar umljivo in zavzeto opisuje slapove slovenskih rek in potokov, od katerih so nekateri spodbudili že domišljijo velikih mojstrov slovenske besede od Vodnika in Prešerna do Finžgarja in Župančiča.

Naslovna stran *Ramovševih Slapov v Sloveniji*

Več kot deset let je trajalo zbiranje in popisovanje teh slikovitih naravnih lepot. Obseg knjige, na žalost, ni dopustil, da bi bili obdelani prav vsi naši dosedaj znani slapovi (teh je okoli 260), a že število 185 je kar lepa žetev. Avtor je opisane slapove tudi sam obiskal, nekatere celo po večkrat, in ob njih samih poskusil ugotoviti geološke danosti in značaj kamnin, na katere so se rodili. Pri tem ni prezrl tudi fosilnega živalskega in rastlinskega sveta, ki se razkriva ob vodah – okamnelih školjk, polžev, koral, mahovnjakov in drugič prič zemeljske zgodovine.

Po splošnem uvodu o slapovih, ki predstavi tudi nekaj najbolj slovečih svetovnih, in po razlagi njihovih vrst, oblik in imen, nas avtor popelje do slapov, razsutih po slovenski zemlji, od katerih poznajo mnoge le domačini. Najprej se znajdemo ob razcvetelih vodah Julijskih Alp, potem pa obiščemo slapove v Karavankah, Kamniških in Savinjskih planinah, na Pohorju, na Cerkljanskem in Idrijskem, v Škofje-loškem hribovju, Ljubljanski kotlini in njenem obrobju, v Zasavju in na Koz-

janskem, in se nazadnje čez Dolenjsko, Kočevsko in Notranjsko ustavimo ob slapu pri Koštaboni, edinem v slovenski Istri.

Tako je slovenska zemlja spregovorila še z novo govorico – s šumom in hrumotom razpenjenih voda. Lepote, ki jih razkriva knjiga, niso samo romantične, marveč tudi znanstveno vabljive, da o turističnem pomenu niti ne govorimo. In ne smemo prezreti opomina, da gre pri tem za naravno dediščino, ki jo je treba varovati, kot pravilno dopoveduje poglavje, ki ga je prispeval skupaj z opisom merjenja višine slapov Peter Skoberne, naš redni sodelavec.

Bogato ilustrirana knjiga bo dobrodošel priročnik in kažipot ne le za geologa, pač pa za vse, ki imajo odprto srce za lepote domačije.

Knjiga je izšla pri Slovenski matici v Ljubljani, avtor pa jo je namenil ljubiteljem slovenske narave ob petdesetletnici revije *Proteus* in Prirodoslovnega društva Slovenije.

Pesmi

Knjiga s preprostim naslovom *Pesmi*, založili in izdali sta jo Mohorjeva založba v Celovcu in založba Obzorja v Mariboru, nam riše umetniški portret Gustava JANUŠA, ta čas nedvomno najboljšega slovenskega pesnika na avstrijskem Koroškem. V obsežno zbirko je avtor uvrstil najprej izbor iz svoje lirike, ustvarjene in deloma objavljene v letih 1966–1981, zatem pa čisto nove pesmi iz let 1981–1983.

Vsebina izpričuje dosedanja tri razdobja v avtorjevem življenju in pisanju. V prvem je zven preprost kot v ljudski pesmi, drugi se je nežno posmehljivo zasukal k satiri, poskus posega namreč v politiko, ki bi želela, da bi v Avstriji obstajal narod le enega jezika. Tretje obdobje, najmočnejše dokumentirano, pa izpričuje osamitev pesnika, ki je zastopnik svojega ljudstva, obsojenega na izginitiv.

Le livre Slovène

Informativna revija o slovenski knjigi v tujih jezikih, ki jo izdajajo Društvo slovenskih pisateljev, slovenski PEN in Društvo književnih prevajalcev Slovenije, predstavlja v dvojni, tretji in četrti številki letošnjega leta odlomke iz del nekaterih zamejskih besednih ustvarjalcev.

Poleg drugih so v številki, ki je tokrat francoska, predstavljeni Marko Kravos s pesmimi ter Boris Pahor in Alojz Rebula s prozo. Vsi trije so Tržačani. S koroške strani so uredniki uvrstili pesmi Gustava Januša in Andreja Kokota ter prozo Florjana Lipuša.

materinščina

Zgrešena pot

Ker vem, dragi rojaki, s kakšnim zanimanjem ves čas spremljate dogajanja v stari domovini, se mi zdi prav, da to pot spregovorim o stvari, ki je ta mesece pri nas v središču pozornosti. Gotovo so kakšni odmevi, mogoče celo zlonamerni, prišli tudi do vas, zato si gotovo želite o stvari jasnejšo podobo.

Na zunaj ima najnovejši sporni dogodek v življenju Jugoslavije naslov »skupna jedra« in po zgledu nekdanje abecedne vojne je nastalo hudomušno poimenovanje jedrska vojna, vendar je v tem tudi svojevrstna resnica, saj je šolstvo v jedru človekove vzgoje in je bilo v stari Jugoslaviji prav na tem področju napravljenih nekaj tako ne-ljubih potez, da še danes budijo trpke spomine.

Ni treba ponavljati, kako pomembno je za mladega človeka šolanje. Mora mu oskrbeti temeljno znanje in razgledanost, na katerih se pozneje v življenju lahko razvije v samostojno osebnost, zmožno sožitja in zdrave tekme pri delu in v družbi. Današnja znanost in vednost tako hitro napreduje in se razvijata, sproti pa se z leti tako hitro kopiči »zgodovina« na vseh področjih bližnje preteklosti, da gradivo obremenjuje včerajšnje učne programe in narekuje sprotno spreminjanje in prilagajanje.

Tako se je v nekaj desetletjih v posameznih republikah in pokrajinah in na raznih stopnjah in vrstah šol pri nas pokazalo že toliko razlik, da je bilo v škodo medsebojnemu pretoku dela in znanja. Od tod pobude, naj bi se pregledali učni načrti in našle možnosti za bolj enoten vidik izobraževanja, ki bi olajšal zaposlitve na širših področjih, omogočil pa tudi morebitne prestopne iz šole v šolo, in sicer ne le učencem, temveč tudi učiteljem.

V načelu koristna spodbuda pa je pri uresničevanju zašla na smešno nezrela, povsem birokratska pota. Ker smo v Jugoslaviji zaradi več narodov in narodnosti na marsikaterem, predvsem gospodarskem, področju vajeni tako imenovanih sorazmernih količnikov, da so tako pravičnejše porazdelje-

ne zlasti obremenitve, se je zdaj isto načelo vtihotapilo tudi na izrazito kulturno področje.

Ko od daleč gledate na to, se vam kajpak zdi popolnoma nemogoče, vendar so pri počasnem, nekajletnem nastajanju tako imenovanih skupnih jeder popolnoma neopazno prišli do načel, ki so za šolstvo gotovo nesprejemljiva.

Tudi sodobno, kakor vsako, izobraževanje obstaja iz predmetov, ki morajo biti na isti višini tako rekoč po vsem svetu, na primer matematika, kemija, fizika... Tu se je gotovo treba domeniti za enake postopke in obsege, torej za skupna izobrazbena jedra. Vsakemu pa je tudi jasno, da je velik in ne manj pomemben del splošne izobrazbe precej drugačne vrste. Tu mislim na materinščino in sploh na jezike, mislim na domačo, narodno zgodovino, na domačo književnost, skratka na tista plodna tla, v katera mora vsaka osebnost pognati globoke korenine, da more potem zdržati breme življenjskih obveznosti. Tu ne more biti nobenih količnikov in sorazmerij, temveč morabiti vsak član vsakega naroda enako popolno izšolan v svojih narodnih predmetih in razgledan po svojem okolju.

Kakor poštevance in abecede ne moreš in ne smeš poučevati po odstotkih, temveč ju je treba vzeti celotno in celotno, če naj se mlad človek res izobrazbi na ustrezno stopnjo, tako in še manj si moreš pomagati s sorazmerji in odstotki pri pouku materinščine in domače zgodovine in književnosti.

Celo tako daleč sega človeška izkušnja, da neizpodbitno vemo, kako nujno potreben je pouk materinščine, in sicer ne le zato, ker šele kar najboljše razvita lahko pomaga k vsem drugim vednostim, temveč tudi zato, ker se

Cankarjeva rojstna hiša na Vrhniki

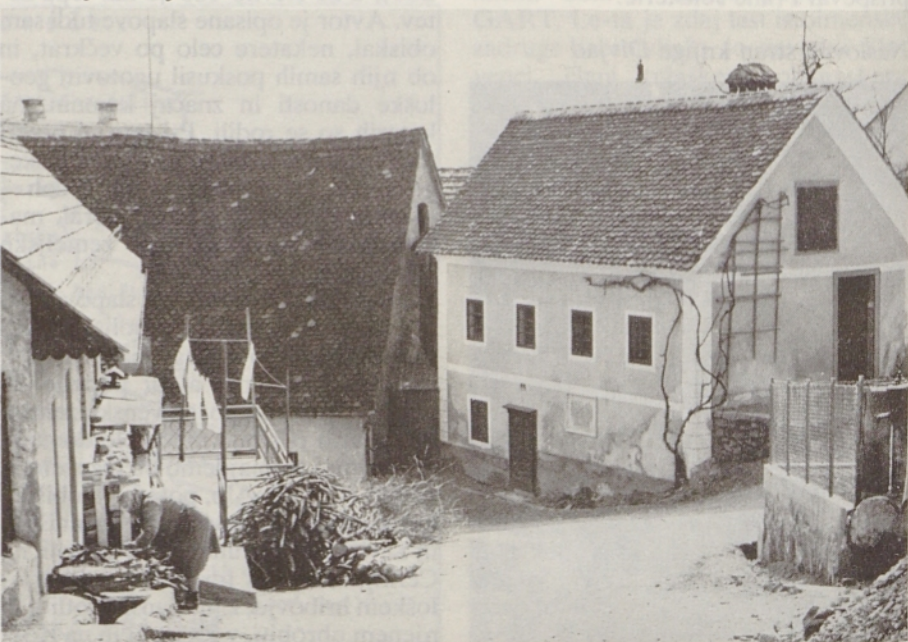
človek z njo družbeno in narodnostno vrse v domačo družino z vsemi njenimi zgodovinskimi, književnimi, umetnostnimi, narodnimi, нравnimi, značajskimi in družbenimi izročili. Tu ne gre za prazno sentimentalnost domačega ognjišča, temveč za zdravo zavest rodovne pripadnosti, za spoštovanje preteklih naporov, za ljubezen do staršev in prednikov in njihovih prizadevanj za skupno domovino, ker je samo tako mogoče vzgojiti tudi upoštevane sosedov in zagotoviti v potomcih primerno spoštovanje in domovinsko zavest.

Na to so skupine, ki so pripravljale tako imenovana skupna jedra za prihodnjo šolsko reformo, gotovo premalo mislile. Namesto hlastanja kar najbolj na široko, kar rado rodi površnost in nepoglobljenost, je smiselnejše zagotoviti kar največ ur za najbolj bistveno, za abecedo, ki potem sama pomaga naprej: to pa je materinščina in vse, kar je z njo v zvezi. Vsaka materinščina je namreč enako težka in enako bogata, če naj bo res primerna posrednica vsega nadaljnjega znanja in vednosti, potrebnih za dobro sožitje v družbi in poklicu.

O zdravju in moči naše ureditve priča odkritost in treznost, s kakršno se lotevamo tudi tega kočljivega vprašanja, to pa je hkrati poročilo, da bodo tudi skupna jedra rešena tako, da bodo v korist vsakemu narodu posebej, saj bodo samo tako v korist tudi skupni domovini.

Prepričan sem, dragi rojaki, da ravnano vi, s svojo srčno navezanostjo na staro domovino, še prav posebej živo občutite, kako nujno potrebna je skrbna vzgoja v materinščini in njenem zgodovinskem in književnem krogu, če hočemo vzgojiti kar najbolj zavestnega in celega človeka.

Janko Moder

65 let velike slovenske odločitve

29. oktobra 1983 je minilo 65 let, odkar so se Slovenci državno odtrgali od cesarsko kraljeve Avstroogrske, razglasili v imenu pravice narodov do samoodločbe svoj sklep, da zaživijo svobodno življenje v narodni državi Jugoslaviji skupaj s Hrvati in Srbi. Seveda tudi s Črnogorci, Makedonci, Muslimani, čeravno se še niso zavedali, razen posameznikov, njihove narodnopolitične individualnosti.

»USTANOVITEV JUGOSLAVIJE«. Takšen zelo poudarjen napis nosi razglednica, ki so jo po tistem dnevu širili na vse strani in ki prikazuje veliko množico ljudi z zastavami in izpisanimi gesli na takratnem Kongresnem trgu (Trgu osvoboditve) v Ljubljani. Množica posluša in viharno odobrava Ivanu Hribarju, ki govori z balkona poslopja kranjskega deželnega zbora (že naslednje leto je tu slovenska univerza), kjer so zbrani narodni odličniki iz vodstev strank, združenih v Narodnem svetu, v imenu katerega govori Hribar. Nad vsemi bdi oko škofa Antona Bonaventure Jegliča, ki je že septembra prejšnje leto, na zaprepasčenje dunajske vlade, javno podprl gibanje za lastno državnost. Ljudstvo se sicer ne meni dosti za odličnike na balkonu. »Trpelo jih je, balo se jih ni«, je zapisal v spominih pričevalec in presojevalec »prevratne dobe« Albin Prepeluh. Danes vemo, da je bilo v resnici narobe. Narodni svet je le z bojaznijo stopil pred množico in Hribar se je prilagajal njenemu razpoloženju, četudi o njegovi narodnoosvobodilni in jugoslovanski vnemi ne smemo dvomiti.

»TO JE PA REVOLUCIJA!«

Navzoče je nagovoril kot državljane in državljanke svobodne Jugoslavije in jim povedal, da je za isti dan sklican hrvaški sabor, ki hoče razglasiti odcepitev Hrvatske od Avstroogrske in njeno zedinjenje z Jugoslavijo. Omenil je predsednika Narodnega vijeća (sveta) Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu Antona Korošca, ki je odpotoval v tujino, da se dogovori s predstavniki emigrantskega Jugoslovanskega odbora Trumbićem Kraljevine Srbije Pašićem glede državnega zedinjenja, omenil je pokojnega Janeza Evangelista Kreka (veljal je za »očeta« tkim. Majniške deklaracije), slavil je predsednika ZDA Woodrowa Wilsona (za katerega so slovenski narodni

politiki verjeli, da se bo zavzel za narodnostno mejo Jugoslavije nasproti Italiji), spomnil se je velikanskih žrtev Srbije. Končal je z besedami: »Prejmi torej naše poklonstvo ti, naša krasna, ob neizmernih mukah rojena in zato za večno neporušljiva Jugoslavija!«

Takrat pa se prikaže na balkonu nov obraz. Nadporočnik Mihajlo Rostohar zahteva v imenu zbranih vrst častnikov in vojakov besedo in jo dobi. V svojem kratkem nagovoru omeni, da slovenske vojake vežejo težke verige izsiljene prisrge tuji vladi, potegne sabljo in vzklikne: »Mi vojak! odrekamo pokorščino Avstriji in prisegamo zvestobo svoji narodni državi Jugoslaviji!« Vrste vojakov in častnikov prekrizajo sablje in bodala v znamenje prisrge. Prelomen trenutek. O njem je zapisal časniški poročevalec: »Navdušenje množic nepopisno. Gromkih živijo kličeve noče biti konca. Med množicami gre vihar kakor veliki val: vsakdo ve, da prehajamo iz stare Avstrije v Jugoslavijo.« Na balkonu škof Jeglič razburjeno pristopi k Rostoharju in vzklikne: »To je pa revolucija!« Rostohar piše, da mu je odgovoril: »Da, Prevzvišeni, tako nekako.«

Nekam čudno, kar srhljivo je danes brati trditev našega specialista za zgodovino nastanka prve jugoslovanske države, da so se »drugi (tj. Slovenci in Hrvati) na kraju rata našli medu pobeđenima.« Manifestanti 29. oktobra 1918 se gotovo niso imeli za premagance.

Že takrat, pa tudi po zgodovinskih raziskovanjih novejšega časa, je bilo jasno, da je 29. oktober kulminacija daljšega in širokega ljudskega gibanja za nacionalno samoodločbo. To gibanje je imelo sicer slabost v tem, da so ga politično vodile združene meščanske moči, zelo različnega političnega značaja, v glavnem družbeno konservativnega. A treba je vedeti, da drugega alternativnega faktorja, revolucionarne delavske stranke, ki se je uveljavil kot pobudnik in vodilni subjekt narodnoosvobodilnega boja v letih 1941–1945, takrat preprosto ni bilo. Že Lenin je takrat zapisal misel, da je neučakanost nacionalnih gibanj nerazvitih in zatiranih narodov upravičena, da ne morejo čakati na diferenciacijo med proletariatom in buržoazijo. Slovenci so med drugo svetovno vojno takšno »neučakano« gibanje za samoodločbo razvili. Družbeno politični značaj njegovih vodilnih subjektov mu je res omejeval udarnost, omejeval njegove socialne cilje, a temeljni zgo-

dovinski pomen boja za samoodločbo je ostal. Ivan Cankar ga ni zavračal, čeprav je prav on tako daljnovidno izrazil misel o vodilni vlogi delavske stranke v narodnoosvobodilnem boju. »Ona bi bila poklicana voditeljica in glasnica v boju za narodovo odrešenje in vstajenje... Naj stopi na plan krepko organizirano slovensko delavstvo, ki je vajeno preizkušenj in trpljenja, vajeno bojev, in je vztrajno v bojih.«

JUGOSLOVANSKO SVOBODNO ZEDINJENJE

Slovenci so med prvo svetovno vojno razvili široko in množično gibanje za samoodločbo, ki so ga razumeli kot jugoslovansko svobodno zedinjenje. Gibanje je imelo omenjene slabosti, a končno je bilo uspešno. 29. oktober 1918, oznamuje njegovo zmago.

Res je, da je poleg tega narodnega obstajalo še drugo zgodovinsko prizadevanje, ki pa še ni imelo izoblikovanega političnega subjekta. Izražalo se je v pomembnih pojavih ljudskega upornišva proti vojni. Zgledovalo se je po Oktobrski revoluciji, a vendarle rastlo iz domačih razmer, v katerih je razvito narodno gibanje bilo pomemben dejavnik. Kratkotrajni revolucionarni položaj v osrednjih področjih Avstrije v januarju 1918. leta je imel dejaven odziv v Trstu v protivojni stavki italijansko slovenskega delavstva. V Ljubljani se je voditeljem slovenske socialne demokracije posrečilo stavko preprečiti. S tem pa je ta stranka sploh izgubila možnost resne pobude v celotnem slovenskem političnem in družbenem dogajanju. Slovenski mornarji so se udeležili mednarodnega upora v Boki Kotorski 1. februarja. Ob večdnevni ljudski demonstracijah v Ljubljani niso slovenski vojak! 24. aprila ubogali povelja in niso nastopili proti demonstrantom. V mesecu maju se zvrstijo trije upori slovenskega vojaštva, največji sploh v avstrijskem zaledju: 12. maja v Judenburgu, 14. maja v Murau, 23. maja v Radgoni. Na to je sam cesar 25. maja Nemcem iz slovenskih dežel obljubil, da bo pot do Jadrana ostala zagotovljena, da bo vlada preprečila, da bi se slovenske dežele pridružile kaki jugoslovanski državi. Predstavniki vseh slovenskih strank so 27. maja odgovorili z izjavo, da narodnega prava, ki se nanj Slovenci naslanjajo, nihče ne more prekršiti brez kazni! Višek slovenskega ljudskega upornišva in največja

zaostritev v razmerju med vlado, cesarjem in slovenskim gibanjem so v očitni povezanosti. Znamenje velikih možnosti za združitev socialno in nacionalno revolucionarnih namenov. Organizirane revolucionarne moči, ki bi jih mogla uveljaviti, ni bilo. Zato je 29. oktober 1918, tudi takšen kakršen je bil, izrazil vsaj nekaj avtentičnega razpoloženja slovenskih ljudi.

NOV ZGODOVINSKI POLOŽAJ ZA SLOVENCE

Znano je, da takrat še ni bila ustanovljena Jugoslavija kar v celoti. Utemeljena je bila država južnih Slovanov nekdanj habsburškega ozemlja. Njen vrhovni organ je bilo Narodno viječe (svet) Slovencev, Hrvatov in Srbov v Zagrebu, njeno ime Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Vrstni red imen narodov je izrazil veliko vlogo Slovencev pri njenem nastanku. Združevala je vse Jugoslovanske habsburške monarhije razen vojvodinskih Srbov, ki so se neposredno pridružili Kraljevini Srbiji. Do združitve Države SHS s Kraljevino Srbijo, ki se ji je medtem priključila še Črna gora, je prišlo 1. decembra 1918. V mesecu dni samostojnega obstoja Države SHS se je zapletala problematika zedinjenja, ki se je 29. oktobra v Ljubljani zdela tako brezproblemska. Zedinjevanje se je ni odkrito povezovalo z razlikovanjem zmagovalcev in premagancev, je pa konec koncev izrazilo razmerje dejanske moči. O premagancih se je govorilo pozneje, v polemikah v skupščini vidovdanske Jugoslavije. Vse to je že novo poglavje zgodovine.

Dejanje z dne 29. oktobra 1918 je Slovence postavilo v bistveno nov zgodovinski položaj, na kakršnega so bili le slabo pripravljeni. Programa ali akcijskega načrta za način vključitve Slovencev v širšo jugoslovansko skupnost in za zagotovitev njihovega mednarodnega položaja, predvsem glede vprašanja meja, ni pripravila nobena stranka niti sam Narodni svet v Ljubljani ne. Samo dvojje je bilo v tem Svetu jasno in nesporno: proč od Avstrije in v Jugoslavijo! Na popolnoma samostojno slovensko državnost nihče ni računal ali o njej govoril. V razmerju do mednarodnega okolja, glede meja, se je politika tako liberalnega kot tako imenovanega katoliškega tabora zanašala na pravičnost zmagovitih velikih držav, posebno še Združenih držav Amerike. Ideja oboroženega odpora proti ozemeljskim posegom Italije, ki se je bila epizodično pojavila spomladi 1915, še pred vstopom Italije v vojno, se je zdaj, v novembrskih dneh 1918. leta zdela popolnoma absurdna.

Enote italijanske vojske so prve dni

novembra s poblastilom pravkar sklenjenega premirja z Avstroogrsko zasedle slovensko Primorje in ozemlje še daleč naprej proti Ljubljani. Podrle so oblast slovenskih narodnih svetov. To je bil začetek poti v Rapallo, kjer je Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev 12. novembra 1920 priznala Italiji državno mejo, ki je bila ugodnejša od črte Londonskega pakta, mejo na Triglavu, na robu Planinskega polja in na Snežniku, s celo Istro. V Italiji je ostala ne samo dobra četrtina slovenskega naroda in njegovih dobrin, marveč tudi ravno tisti del, ki je bil do vojne prav posebno dinamičen in iz katerega ustvarjalnosti so Slovenci dotlej črpali bistven del svojega zgodovinskega optimizma.

Na severni, slovensko nemški narodnostni meji, kjer premirje ni določilo nobene razmejitvene črte, je v nasprotju z razvojem na zahodu vendarle prišlo do samostojne akcije slovenskih krajevnih moči. Trajnega uspeha je bila takojšnja akcija prostovoljcev generala R. Maistra na Štajerskem, medtem ko je zapoznala prostovoljska akcija na Koroškem ostala konec koncev neuspešna. Neuspeh v boju za narodno rešitev koroških Slovencev je toliko težje in trajneje prizadel samozavest slovenskih ljudi, ker je bilo vse do zadnjega možno gojiti utvaro, da bo kompleks »tužnega Korotana« končno razrešen.

Mednarodne okoliščine so bile ugodnejše samo na madžarski meji. Pripomogle so, da je velika večina Slovencev med Muro in Rabo – Prekmurje – končno prišla v narodno državo.

POLARIZACIJA NAZOROV

Vse resnejši občutek zunanje ogroženosti je vplival na stališča o prihodnosti slovenskega naroda in o njegovem položaju v novi jugoslovanski državi, o položaju tistega dela, ki bo uveljavil svojo odločitev za Jugoslavijo. Neposredno po razglasitvi samostojnosti je bila v kulturnem odseku Narodnega sveta v Ljubljani brez večjih težav sprejeta resolucija kulturnih delavcev vseh političnih usmeritev. Izjavljala se je za slovensko kulturno avtonomijo v Jugoslaviji. Če bi obveljala, bi »zagotovila normalen in zdrav razvoj slovenskega narodnega življenja (v Jugoslaviji) ne glede na strankarske račune.« Tako je kot zgodovinar sodil Dušan Kermavner. Toda – resolucija ni obveljala, objavo je preprečila stranka slovenskih liberalcev. Njeni privrženci so morali svoje podpise preklaticati. Nato je skupina liberalnih mož 23. novembra priobčila novo izjavo. Ta odklanja »vsakršno separatistično stremljenje«. Sklicuje se

na ozemeljsko ogroženost slovenskega »plemena« in prepričuje, da je »srbski rod edini, ki ima danes na slovanskem jugu voljo in moč naše sile organizirati za uspešen odpor.«

Ali je šlo za paniko spričo pošastnega položaja naroda (historično mnenje Dušana Kermavnerja) ali za nemožato parazitstvo na moči Srbov (kritično očitek Lojzeta Udeta iz leta 1924)? Dejstvo je, da se je še pred zedinjenjem s Srbijo 1. decembra 1918 izvršila v slovenskem prostoru polarizacija nazorov o narodni individualnosti ali unitarizmu, ki se nam danes zdi tako absurdna, ki pa je bila velik notranji problem slovenske politike vse do druge svetovne vojne. Polarizacija se je že takoj ujela s strankarskim, klerikalno liberalnim nasprotjem in je 1. decembra 1918 močno olajšala tisti način zedinjenja, ki ni gradil na enakopravnosti narodov. Že takrat je bilo vpeljeno v politični boj očitane separatizma tistim, ki so se zavzemali za individualnost in enakopravnost narodov in že takrat je pohvala jugoslovanstva bila pridržana privržencem unitarizma.

Po sovražnem, fašističnem razbitju in zasedbi Jugoslavije v letu 1941, ko je Osvobodilna fronta organizirala nov osvobodilni boj, so ta vprašanja po splošnem prepričanju bila stvar preteklosti. Spomin na 29. oktober kot dan narodne osvoboditve je vodstvo OF razglasilo v Ljubljani kot praznovanje, povezano z množičnim plebiscitom, s »tišinsko akcijo«. Med 7. in 8. uro zvečer ne bi smel biti noben Slovenec ne na ulici, ne v javnem lokalu, ne v gledališču, ne v kinu. In učinek razglasa? Posebno poročilo izvršilnega odbora OF pravi: »29. oktober 1941 je pravi zgodovinski mejnik v slovenski politični zgodovini. Narod se je strnil, sile so se sprostile, vse pa je potekalo v najstrumnejši disciplini. Ura molka in tihote je bila izvedena v popolnosti. Slovenski ljudje so v celoti pokazali, da so zreli in vredni svobode in politične samostojnosti.«

Oba 29. oktobra nosita združena, pomembno sporočilo slovenske in prav s tem tudi jugoslovanske zgodovine.

Janko Pleterski
(Iz »Dela«)

Vse domov pride.

Vinograd noče molitve,
hoče motike.

Ako vesta dva, je med
tema; ako trije, je med
vsemi.

mislimo na glas

Prijateljstvo dolgo trideset let

Tri desetletja – to je doba generacij. To je čas, v katerem iz otroka doraščaš v mladeniča in iz mladeniča zoriš in dozoriš v moža. Če se stke prijateljstvo, ki te toplo veže celih trideset let, ne morete oporekati, če rečemo, da je to lepo, globoko in iskreno prijateljstvo.

In takšno prijateljstvo povezuje kot živo utripajoča rdeča nit revija Rodna gruda s svojimi naročniki in bralci po svetu že celih trideset let. Nedavno je zaključila svoj trideseti letnik.

Verjamate? Ja, tako je in nič drugače. Trideset let je minilo, odkar je v svoji preprosti zibki drobno zavekala v svet. Slišali ste jo in se ji odzvali, kakor da bi čakali njen klic. Vaše prijateljstvo ji je pomagalo ob prvih stopinjah. Vi sami ste jo potem oblikovali, jo podprli v rasti in živo utripajoče srčne vezi so se razrasle in prepregle širom sveta.

Na mizi pred menoj leži prvi letnik Rodne grude. Tenak je in skromen, listi so porumeneli od časa. Obsega pa komaj 236 strani. A že so tu vaši prispevki: članki, poročila, pisma, ki pripovedujejo o vas in vašem delu, kraju, kjer živite, vaših društvih. Iz vseh prispevkov je očito, da je v starem kraju začela izhajati revija namenjena vam, ki živite onstran domačih meja. Največ prispevkov je iz ZDA. Slede Francija, Holandija, Belgija, Westfalija, zatem Kanada, Argentina, Anglija, rojak Grom pa se je oglasil celo iz afriške Tanganjike. Večina rojakov dopisnikov je sodelovala v rubrikah Rodne grude do svoje smrti. Tako je Frank Česen iz Clevelanda, zelo znani društveni delavec in publicist zvesto sodeloval pri Rodni grudi od prvega letnika skozi vseh trideset let. Umrli je lani v juniju. Njegov zadnji članek pa je bil objavljen v reviji še mesec kasneje. V njem toži, da »mlajši rod (v ZDA) nima smisla za slovenščino, dasi smo jih skušali vzgajati kot

naše. Do gotove meje je izvez Cleveland, medtem ko nekatere druge nekdanje živahne naselbine že spijo spanje pravičnega. Vse izgleda, da »topilni lonec« dela vse prehitro, dasi smo ga pričakovali. Na sejah slovenskih društev, kjer se je nekoč govorilo izključno slovensko, danes govorijo angleško...«

Prav je, da se spomnimo še nekaterih pomembnejših dogodkov v zvezi z našimi rojaki po svetu, ki so zabeleženi v prvem letniku Rodne grude, glasilu Slovenske izseljenske matice, katere je bila ustanovljena pred tremi desetletji. V tem letu je več velikih skupin naših izseljencev obiskalo Slovenijo. Med njimi so bili tudi nekateri vidni kulturni delavci kakor npr. znana pevka Tončka Simčičeva s Floride, pianist Anton Soler-Biljenski iz Argentine itd. Do takrat največja skupina iz ZDA je prispela 25. maja pod vodstvom znanega društvenika Franka Alesha iz Fontane in njegove soproge. V tej skupini je bila tudi Dorothy Sodnikova, članica krožka št. 9 Progresivnih Slovenk Amerike iz Chicaga, ki so jo PSA izbrale kot svojo odposlanico prijateljstva za Jugoslavijo. Skupina je pripotovala z ladjo in so jo že v Trstu pozdravili predstavniki tržaških Slovencev. Ko pa so se z vlakom popoldne pripeljali v Sežano, jih je na kolodvoru s cvetjem in pesmijo sprejela šolska mladina. Poleg predstavnikov Izseljenske matice so drage goste pozdravili tudi predstavniki krajevnih oblasti, poslanko prijateljstva Sodnikovo od PSA pa je še posebej pozdravila Angelca Ocepkovala v imenu AFŽ Slovenije.

V avgustu so obiskale domače kraje tudi večje skupine rojakov iz evropskih dežel. Dve skupini sta prispeli iz Francije, dve iz Holandije in ena s posebnim vlakom iz Westfalije.

V dnevih od 14. do 21. avgusta je bil v Sloveniji Izseljenski teden z raznimi prireditvami. V okviru teh je bilo 19. avgusta tudi odkritje spominske plošče pisatelju Louisu Adamiču na pročelju njegove rojstne hiše v Blatu pri Grosupljem. V imenu Izseljenske matice je ploščo odkril delavski pisatelj Tone Seliškar, ki je bil od ustanovitve do 7. avgusta 1954 predsednik Slovenske izseljenske matice.

Na strani 186 je poleg drugih pisem rojakov objavljeno tudi pismo Rudija Grandovca iz Noylles sous Lens v Franciji, ki je priložil tudi sliko in napisal: »Pošiljam vam sliko – spomin z mojega obiska v rojstnem kraju svojih staršev. To je bilo na gori Kamen vrh, ki je visoka 1750 m pri Videm Dobropoljah na Dolenjskem. Tam sem doživel trenutke, ki jih ne bom nikoli pozabil. Bil sem v Sloveniji, v lepi Sloveniji o kateri sem mnogo slišal. Pripovedovali so mi o njenih lepotah, o

borbah zanj. Bil sem končno tam. Gledal sem in srce mi je močno bilo – tam daleč se je videla bela Ljubljana in gledal sem in gledal, da bi se moje oči napile tega kraja, te zemlje, teh dreves, vsega tega, kar je bilo mladost mojih staršev. V tistem trenutku sem sklenil, da ne bom, kjerkoli bom živel, nikoli pozabil, da sem Slovenec in kadar bom mogel, bom obiskal to ljubo, prekrasno deželo.«

Tako. Naj zaprem ta prvi letnik Rodne grude izpred tridesetih let. Saj jih je še devetindvajset za njim – lepših, boljših, obsežnejših. Kaj vse ste v njih povedali o sebi, svojem življenju, težavah in upanjih. In kaj vse ste zvedeli o vaših krajih in ljudeh tu pri nas. Šla so leta in mnogi so odšli z njimi. A prišli so drugi in prihajajo in Rodna gruda živi in bo živela dokler bo živelo prijateljstvo in topel utrip bratske krvi.

INA

filatelija

Skupnost jugoslovanskih PTT je 3. oktobra izdala serijo večbarvnih znamk v počastitev XV. otroškega festivala »Radost Evrope« v Beogradu. Na znamkah sta kot običajno reproducirani otroški risbi in sicer:

16,50 din – 14-letne Vesne Paunković iz Subotice »Poročni par« in

23,70 din – 10-letne Marte Lopez-Ibor iz Madrida, Španija, »Andres in njegova mati«.

Risbi je za tisk znamk grafično obdelal akad. slikar Dimitrije Čudov iz Beograda. Večbarvni ofsetni tisk je oskrbela novosadska tiskarna »Forum« v prodajnih polah po 9 znamk.

V počastitev 150-letnice ustanovitve Gimnazije v Kragujevcu je 7. oktobra izšla dvobarvna znamka za 5 dinarjev s sliko gimnazijskega poslopja in enega od njenih prvih pečatov.

Po letu 1830, ko je Srbija s hatiserijom dobila notranjo avtonomijo, se je Kragujevac začel hitro razvijati kot središče celotnega družbenega, političnega in kulturnega življenja Srbije. Na predlog Vuka Stefanovića Karadžića je bila leta 1833 z ukazom kneza Miloša Obrenovića ustanovljena Velika šola v Kragujevcu, ki je leta 1835 dobila ime Gimnazija. V 15. desetletjih so se v Gimnaziji šolali številni srbski znanstveniki, književniki, voj-

skovodje in politiki. Najtežje dni v svoji zgodovini je preživljala od 21. do 23. oktobra 1941, ko so nemški okupatorji ustrelili okrog 300 dijakov in 18 profesorjev, skupaj s skoraj 7.000 kragujevškimi domoljubi.

Osnutek za znamko je narisal akad. slikar Dimitrije Čudov. Ofsetni tisk v prodajnih polah po 25 kosov je oskrbel beograjski Zavod za izdelavo bankovcev.

Ob stoletnici Timoške vstaje pa je 17. oktobra izšla dvobarvna znamka za 5 dinarjev s sliko spomenika ustrelenim upornikom na Kraljevici nad Zaječarjem, delom hrvaškega kiparja Antuna Augustinčića.

Povod za vstajo je bilo nasprotovanje vojnih obveznikov, predvsem kmetov, da izročijo državnim komisijam stare puške, ker novih sodobnih pušk ne bi dobili obvezniki marveč bi jih hranili v državnih skladiščih. V začetku je bil odpor spontan, nato pa se je spremenil v odkrit spopad z oblastmi, najprej v Krivem Viru 20. oktobra 1883. V vseh mestih, katera so uporniki osvojili, so odstavili organe državne oblasti in formirali svoje odbore. Enot generala T. Nikolića so slabo oborožene in organizirane upornike premagale v bitkah na Čestobrodici, pri Banjski klisuri, na Gramadi, Vratarnici in 13. novembra zasedle Svrlijig in Knjaževac. 20. novembra je bila dokončno zadušena Timoška vstaja, zadnje veliko gibanje ljudskih množic v Srbiji v 19. stoletju. Preko 20 upornikov so ustrelili na Kraljevici nad Zaječarjem, več sto pa jih je bilo obsojenih na zaporne kazni.

Osnutek za znamko je tudi to pot narisal akad. slikar Dimitrije Čudov. Ofsetni tisk je oskrbel Zavod za izdelavo bankovcev v prodajnih polah po 25 kosov.

Ob vseh treh izdajah znamk je Jugomarka dala v prodajo običajne ovitke prvega dne.

slovenski lonec

Iz kvašenega testa

ŠTRUCA IZ KIT

Potrebujemo: 1 l mleka, 6 jajc, 1 margarino, 2 žlici sladkorja, 8 dag kvasa, 5 žlic sladkorja za kvas in 80 dag bele moke.

Margarino raztopimo v mleku, dodamo 1 žlico soli, pogrejemo, da je toplo. Dodamo moko, nato kvas in toliko stepamo, da se testo peni in je gladko. Ko se malo dviga, ga ponovno pregnetemo v posodi in pustimo, da vzhaja. Nato ga damo na prt, razdelimo na devet enakih delov in pognemo vsakega posebej. Najprej spletemo pet kit, ki morajo biti toliko dolge kot posoda, v kateri bomo pekli. Kite položimo eno zraven druge in jih pomazemo z beljakom, ki nam je ostal od jajc, saj smo v testo dali le rumenjake. Pustimo, da vzhaja, nato damo peči v neprevročno pečico. Pečemo tričetrt ure, da je skorja lepo rumena. Poskusimo z iglo, tako da prebodemo. Če se testo prime igle, še ni pečeno.

PISAN KRUH

Potrebujemo: 1/2 kg bele moke, 6 dag kvasa, 30 dag ajdove moke, 1/2 l mleka, 2 mali žlički soli, 1 jajce in 1 žlico olja. Iz 1/2 kg bele moke, mleka, 3 dag kvasa, 1 žličke soli, 1 žličke olja napravimo testo kot za kruh in pustimo, da vzhaja. Posebej damo v skledo 30 dag ajdove moke, poparimo z vrelo osoljeno vodo, premešamo in dodamo v mlačno maso 3 dag vzhajanega kvasa. Nato pregnetemo v beli moki in pustimo vzhajati. Vzhajano testo stresmo na pomokan prt, vsakega na eni strani mize. Vsakega posebej zvaljamo (debelina 1 cm), belega premažemo s stepenim jajcem, na vrh damo temno razvaljano testo, ki ga zopet premažemo s stepenim jajcem. Nato zavijamo tako, da dobimo obliko štruce. Položimo na pomazan pekač in pustimo, da vzhaja. Pečeno pomazemo s surovim maslom.

DOMAČI ŠARKELJ

Pripravimo vzhajan kvas. Za testo potrebujemo približno 1 kg moke, 1/2 l mleka, 3 rumenjake, 8 dag sladkorja, žlico masla, 1/2 žlice soli, limonino lupino. Iz tega naredimo testo, ga dobro stepemo in damo na toplo, da vzhaja poldruugo uro. Testo razvaljamo, potresemo z rozinami, tesno zvijemo in damo na pomazan model. Vzhajanega pomazemo z jajcem. Pečemo eno uro.

vaš kotiček

Pri Portorožu prodam zazidalno parcelo velikosti 7.100 m² z gradbenim dovoljenjem ter dobršnim delom gradbenega materiala.

Ponudbe pošljite na upravo Rodne grude pod šifro »Pogled na morje« ali po tel.: 066/75 039

V Celju na Hudinji prodam končno vrstno hišo (petorček) z 90 m² stanovanjske površine, majhen vrt, dve garaži, telefon. Po želji možnost nakupa še sosedne hiše, ki se držita skupaj. Samo za resne interesente, ki bi počakali leto in pol do vselitve. Kličite zvečer na telefon 063/33 273.

V Ljubljani prodam novo, vseljivo hišo, s površino 300 m², spodnji prostori so primerni za gostinsko obrt, poleg hiše je 800 m² vrta. Ponudbe pošljite na naslov: Drnovšek, Lahova pot 5, 61000 Ljubljana.

Prodam enodružinsko montažno hišo v Radovljici na Gorenjskem (7 km od Bleda). Hiša je ob gozdu v mirnem mestnem predelu. Parcela meri 500 kv. metrov. Ugodne zveze z vlakom in avtobusom. Vse ostale informacije dobite na naslovu: Mirko Kranjc, 61000 Ljubljana, Rimska cesta 7a, telefon (061) 226-563.

Prodam hišo, zgrajeno do II. gradbene faze, v Slopah pri Kozini. Naslov: Silvo Pahor, Opekarska 13, Koper ali po tel.: (066) 25-770.

Takoj vseljivo družinsko stanovanjsko hišo v Mariboru prodam za 8 milijonov dinarjev. Ponudbe na tel.: (061) 318-169.

RAZPIS ZA POLETNO ŠOLO SLOVENSKEGA JEZIKA V KRANJU ZA LETO 1984

Poletna šola slovenskega jezika, ki je bila za potomce naših izseljencev organizirana v letih 1982 in 1983, je doživela lep uspeh, zato nameravamo z njenim delom nadaljevati tudi v letu 1984.

V poletni šoli slovenskega jezika nudimo možnost mladim ljudem slovenskega rodu, potomcem izseljencev, pripadnikom slovenske narodne skupnosti v zamejstvu in tudi otrokom delavcev na začasnem delu v tujini, da se učijo slovenskega jezika, da spoznajo slovensko kulturo in zgodovino in da se seznani z življenjem v Sloveniji in Jugoslaviji. Šola je namenjena zlasti dijakom in študentom, ki so že dopolnili 16 let. V šolo bomo sprejeli 45 udeležencev.

Poletna šola slovenskega jezika bo trajala 26 dni, od 16. julija do 10. avgusta 1984. Izobraževalne oblike poletne šole slovenskega jezika so predavanja in lektorske vaje, posebej pripravljene in vodene ekskurzije po Sloveniji, obiski kulturnih prireditev in ustanov, obiski delovnih organizacij, diskusijski večeri, športna in družabna srečanja.

Program poletne šole obsega:

- 20 dni po 4 ure, skupaj 80 ur pouka in vaj slovenskega jezika;
- 3 enodnevne ekskurzije;
- 12 poldnevni programov;
- 3 prosti dnevi in 8 prostih poldnevo.

Ves program poletne šole je namenjen spoznavanju in utrjevanju slovenskega jezika, obenem pa se bodo udeleženci seznanili s kulturnimi, zgodovinskimi, geografskimi, družbeno-ekonomskimi in drugimi značilnostmi Slovenije in Jugoslavije.

Poletna šola poteka v slovenskem jeziku. Glede na predznanje slovenskega jezika pri udeležencih bo pouk organiziran v več težavnostnih stopnjah. Podroben razpored predavanj, vaj, ekskurzij in drugih oblik izobraževanja bodo udeleženci prejeli ob začetku šole.

Poletna šola slovenskega jezika bo na Srednji šoli pedagoške, računalniške in naravoslovno-matematične usmeritve Kranj (prej Gimnazija Kranj), 64000 Kranj, Koroška cesta 13. Dan prihoda v Kranj bo nedelja, 15. julija, dan odhoda pa sobota, 11. avgusta 1984. Udeleženci šole imajo zagotovljeno oskrbo v Domu učencev Ivo Lola Ribar v Kranju, 64000 Kranj, Kidričeva cesta 53.

Potne stroške do Kranja in nazaj plačajo udeleženci sami. Udeleženci sami ali njihova društva pa plačajo tudi del stroškov v višini 100 ZDA dolarjev. Prispevek bodo udeleženci plačali, ko bodo prispeli v šolo. Vodstvo šole zagotavlja udeležencem oskrbo v domu učencev, didaktična sredstva, poravnavo stroškov, povezanih z ekskurzijami in poukom ter predavanji.

Prijave zbira:

Slovenska izseljenska matica

Cankarjeva 1

61001 Ljubljana

Jugoslavija

tel. št. (061) 210-647

Na tem naslovu dobite tudi podrobnejše informacije. Rok za prijavo je 1. marec 1984. Kandidati bodo dobili odgovor do 15. aprila 1984.

PRIJAVNICA ZA UDELEŽENCE APPLICATION FORM FOR PARTICIPANTS

Ime/Given name

Priimek/Surname

Datum rojstva/Date of birth

Spol/Sex

Šola, letnik, naslov (za dijake in študente) / School or university, grade or year, address (applies to pupils and students)

Kje je zaposlen, ime podjetja, naslov (za zaposlene) / Employed by (state the name of the firm and its address) (applies to the employed applicants)

Poklic / Profession

Privatni naslov (kraj, ulica, država) / Full home address

Članstvo in sodelovanje v slovenskih društvih/Membership, or activity, in Slovene associations

Posebni interesi (hobi): folklor, glasba, gledališče, šport (ustrezno podčrtaj) / Special interests: folklore, music, theater, sports (underline the appropriate item). Znanje slovenskega jezika: 1. ne razumem, 2. razumem, 3. deloma govorim, 4. dobro govorim / Knowledge of Slovene: 1. do not understand, 2. understand, 3. speak a little, 4. speak well.

Datum/Date

Podpis/Signature

Dr. Branko Reisp

Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor

VALVASOR

S to knjigo smo Slovenci naposled dobili prvo veliko znanstveno monografijo v slovenščini o Janezu Vajkardu Valvasorju izpos peresa odličnega poznavalca njegovega življenja in dela, dr. Branka Reispa, ki je strnil starejša in lastna spoznanja in odkritja v celovito predstavitev Valvasorjeve osebnosti, njegovega dela in dobe; to je sedemnajstega stoletja na Slovenskem. Janez Vajkard Valvasor (1641–1693), baron, od 1687 član Kraljevske družbe v Londonu, avtor in izdajatelj znamenitega knjižnega dela Slava vojvodine Kranjske ter drugih

pomembnih knjig, se je ukvarjal z mnogimi področji znanosti, nadalje je bil zbiratelj, risar in založnik, ob tem pa še vojak in poveljnik, ki se je bojeval proti Turkom. Bil je Evropejec po duhu in Slovenec po domovini, ki jo je resnično cenil.

Pisanje dr. Branka Reispa je kljub znanstveni tehtnosti ves čas prijetno berljivo in vabljivo za vsakogar, posebno za vse tiste bralce, ki jih zanima naša starejša kulturna zgodovina. Knjiga je lepo in bogato opremljena, barvne in črno-bele reprodukcije starih grafik in slik pa nam še posebej približajo baronovo življenjsko in družinsko okolje in delo. V platno vezana knjiga, obdana z barvnim varovalnim ovitkom, obsega 431 strani, od teh je 80 strani povzetka v nemškem in angleškem jeziku.

